

Institut Selskab Museum

Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen

**Institut
Selskab
Museum**

Institut Selskab Museum

**Skolehistorisk hilsen
til Vagn Skovgaard-Petersen**

*Redigeret af
Inger Schultz Hansen
Erik Nørr*

Udgivet af Selskabet for Dansk Skolehistorie
og Dansk Skolemuseum
København 2001

Institut – Selskab – Museum
Skolehistorisk hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen

© 2001 Selskabet for Dansk Skolehistorie
Dansk Skolemuseum

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S • Haderslev

ISBN: 87-87185-08-3

Bogen er udgivet med støtte fra Alfred Goods Fond

Billedet af Vagn Skovgaard-Petersen er taget af Christian Glenstrup ved præsentationen på Danmarks Lærerhøjskole i januar 2000 af Erik Jensens bog om Lærerhøjskolens første 100 år.

Omslagsillustrationer:

Tony Müllers malerier af Gadstrup Forskole 1927 (forsiden) og Snoldelev Skole 1922 (bagsiden).
Begge malerier tilhører Ramsø Lokalhistoriske Arkiv. Jfr. Erik Nørres artikel:
Børnene sad model efter skoletid.

Indhold

Forord: en hilsen på 70-årsdagen.....	7
Lejf Degnbol: Vagn Skovgaard-Petersen og Institut for Dansk Skolehistorie.....	9
Ingrid Markussen: Forskningstemaer ved Institut for Dansk Skolehistorie.....	21
Søren Ehlers: Vagns fiskedræt. Om netværksdannelse og pædagogisk sociologi	35
Keld Grinder-Hansen: Dansk Skolemuseum 1887-1934 – materialesamling og museum	45
Erik Nørr: Børnene sad model efter skoletid. Maleren Tony Müllers billede fra Gadstrup Forskole 1927	63
Christian Glenstrup og Børge Riis Larsen: Bibliografi over Vagn Skovgaard-Petersens litterære produktion 1991-2001	69
Erik Nørr: Vagn er med i det hele. Formænd, bestyrelser og redaktører i Selskabet for Dansk Skolehistorie 1966-2001	73
Lejf Degnbol, Christian Larsen og Erik Nørr: Indholdsoversigt over årbogen 1967-2000	77

Forord

En hilsen på 70-årsdagen

Anledningen til denne skolehistoriske hilsen er, at professor, dr.pæd. Vagn Skovgaard-Petersen fylder 70 år den 31. maj 2001. Da han fyldte 60 år, udgav Selskabet for Dansk Skolehistorie et festskrift som en hyldest til ham. Titlen på festskriftet er *Skole – Dannelse – Samfund* og afspejler spændvidden og dybden i Vagns videnskabelige og pædagogiske arbejdsområde. Søren Ehlers kalder det Vagns fiskedræt og netværksdannelse.

Denne hilsen er ikke et festskrift, men en hilsen for at fejre det menneske, som ikke ønsker at være i centrum, men som oftest er et naturligt midtpunkt i de sammenhænge, han optræder i, fordi han er vidende og begavet, hensynsfuld og lydhør. Selskabet for Dansk Skolehistorie, Dansk Skolemuseum og medarbejdere ved det fhv. Institut for Dansk Skolehistorie ved den fhv. Danmarks Lærerhøjskole, nu Danmarks Pædagogiske Universitet, ønsker Vagn tillykke med 70-årsdagen for dermed at markere den særlige betydning han har haft for de tre områder, som han på utrættelig vis har arbejdet for.

Skriftets titel *Institut – Selskab – Museum* antyder, at Vagn fortsat udøver sit fiskedræt og er netværksdanner, og vi vil hermed gerne sende ham en hilsen som et erindringsbillede. Lejf Degnbols, Ingrid Markussens og Søren Ehlers' artikler har hver deres indfaldsvinkel til Institut for Dansk Skolehistorie. Keld Grinder-Hansen beretter om Dansk Skolemuseum i perioden 1887-1934.

En særlig hilsen er bibliografien over Vagns litterære produktion, oversigten over hans virke i Selskabet samt indholdsoversigten over årbogen 1967-2000. Det er vort håb, at den måske kan have fødselarens særlige bevågenhed, da han i mere end ti år har talt om at få udarbejdet en sådan oversigt.

Planlægningen af skriftet, som er udgivet af Selskabet for Dansk Skolehistorie og Dansk Skolemuseum, er foretaget af Lejf Degnbol, Søren Ehlers, Keld Grinder-Hansen, Inger Schultz Hansen og Erik Nørre.

Til trykningen er der givet støtte fra Alfred Goods Fond, hvorfor vi siger hjertelig tak.

Inger Schultz Hansen
Erik Nørre

Vagn Skovgaard-Petersen og Institut for Dansk Skolehistorie

Af Lejf Degnbol

Indledning

I festskriftet til Vagn Skovgaard-Petersens 60-års dag den 31. maj 1991, Skole Dannelse Samfund, gjorde redaktørerne kort rede for Vagns meritter indtil da og omtalte også smukt hans faglige og menneskelige kvaliteter. Jeg vil gerne uddybe det lidt ved at fortælle noget om den side af ham, jeg kender mest til, nemlig hans virksomhed på Institut for Dansk Skolehistorie. Det bliver en ret personligt præget beretning, men samtidig vil jeg gerne fortælle lidt om instituttet og dets oprettelse. Hertil må jeg benytte trykte kilder. Det er ikke instituttets historie, der hermed bliver beskrevet, men i denne hilsen til Vagn har jeg lyst til at nævne så mange som muligt af de medarbejdere, der har været på instituttet i de mange år, han har været ansat der. I en stor del af denne tid har han selv været instituttets leder.

Instituttets oprettelse

Danmarks Lærerhøjskole blev en højere læreanstalt ved lov af 25. februar 1963.¹ De fire første professorater var dog allerede oprettet i 1958.² Lærerhøjskolens daværende rektor, Ernst Larsen, arbejdede stærkt for, at Lærerhøjskolen kunne få denne status.³ Hans efterfølger som rektor, Harald Torpe, har fortalt om hans interesse for dansk skolehistorie og hans bestræbelser for at indstille Torpe på at arbejde for sagen herunder for det institut, han gerne ville have oprettet, men som han ikke kunne foreslå, før der var ansat en person, der kunne tage opgaven op.

Samtidig med at Ernst Larsen gik af som rektor i 1964, blev Roar Skovmand, der havde været direktør for ungdomsundervisningen i Undervisningsministeriet, på Ernst Larsens initiativ kaldet til professor i historie på Lærerhøjskolen. Harald Torpe oplyser, at Skovmand blev ansat uden opslag efter de meget sjældent anvendte regler, der sagde, at ansættelse kunne ske ved enstemmig indstilling fra lærerrådet, hvis »ingen anden blot tilnærmelsesvis i samme grad ville kunne siges at opfylde de krav, der stilles til professorer på Lærerhøjskolen«, og »at hans kvalifikationer er godtgjort på en sådan måde, at han må siges at være andre, der kunne ventes at komme i betragtning, afgjort overlegen«.

Torpe mener, at det var af stor betydning for instituttets oprettelse, at Danmarks Læ-

---

1. Ingrid Markussen: Da Danmarks Lærerhøjskole blev højere læreanstalt. I Festskrift til Roar Skovmand. Årbog for Dansk Skolehistorie 1978, s. 189 ff.

2. Erik Jensen: I Fordommenes Tid, 1995, s. 23.

3. Ernst Larsen: Danmarks Lærerhøjskole 1950-64. Udgivet ved Harald Torpe 1981.

Ingrid Markussen blev ansat 1. august 1966 som den første fastansatte medarbejder ved Institut for Dansk Skolehistorie. Foto: Institut for Kulturstudier, Universitetet i Oslo 2000

rerhøjsskoles administrator, Erik Jensen, var stærkt historisk interesseret. Skovmand har fortalt, at Erik Jensen kort efter Skovmands ansættelse kom til ham og orienterede ham om ideen om et skolehistorisk institut. Torpe var ikke i tvivl om, at Ernst Larsen stod bag denne henvendelse. Skovmand var meget interesseret, og foruden ham deltog Harald Torpe, Ernst Larsen, Carl Aage Larsen, Kjeld Winding, Erik Jensen og Kjerstine Nielsen i de indledende drøftelser. Der var ingen indvendinger i lærerrådet heller ikke mod et forslag om, at instituttet i første omgang var tænkt som et forskningsinstitut. Men på længere sigt mente man dog, at der også måtte blive tale om undervisning. Lærerhøjsskolens beretninger og beretningerne i Årbog for Dansk Skolehistorie viser da også, at der til stadihed er blevet undervist i forskellige sammenhænge.

Instituttet begyndte til august 1965 med kandidatstipendiat Gunhild Nissen som eneste ansatte. Roar Skovmand påtog sig ledelsen, men var samtidig professor i historie. Instituttets bestyrelse bestod af deltagerne i de indledende drøftelser samt K. E. Bugge, K. Grue Sørensen og Robert Hellner. Skovmand var formand og Inger Nørgaard sekretær.

Torpe fortæller, at instituttets oprettelse lidt senere blev markeret ved en festlig og betydningsfuld sammenkomst på Jægerspris Slot. Til stede var undervisningsminister K. B. Andersen, departementschef Ejler Mogensen, kontorchef Kjeld Gleerup, Danmarks Lærerforenings formand Stinus Nielsen, professor, dr.phil. K. Grue Sørensen, professor Carl Aage Larsen, professor dr.phil. Kjeld Winding, overbibliotekar Robert Hellner, lektor, dr.theol. K. E. Bugge, kandidatstipendiat Gunhild Nissen, pædagogisk inspektør Kjerstine Nielsen, administrator Erik Jensen, assistent Inger Nørgaard, rektor Harald Torpe samt værtsparret Roar Skovmand og hans kone Inger Dahl. Man må sige, at instituttet blev oprettet med manér. Instituttet fik sin første faste medarbejder den 1. august 1966. Det var mag.art. Ingrid Markussen, nu dr.philos. og professor i Oslo. Hun blev ansat som amanuensis og blev senere lektor og var til sidst docent. To år senere blev cand.mag. Vagn Skovgaard-Petersen ansat som afdelingsleder.

Selv om instituttet ikke skulle undervise fra begyndelsen, viser Lærerhøjskolens betretning for læseårene 1964-66, at undervisning meget hurtigt er blevet taget op. Roar Skovmand skriver: »Endelig har dr. Bugge og professor Skovmand siden september ledet en studiekreds i instituttets lokaler med emnet »Studiekreds over den danske skoles historie i tiden mellem de to verdenskrige«. Det har antagelig været fra september 1966.⁴

Mange medarbejdere

Professor Roar Skovmand blev pensioneret 31.7.1978 efter at være fyldt 70 år. Den 1.6.1980 blev Vagn Skovgaard-Petersen professor i historie med særligt henblik på skolehistorie. Så var der altså stadig kun 2 af de tre faste stillinger besat. Ellen Nørgaard blev ansat som lektor ved instituttet fra 1.12.1981. Professorskiftet medførte således, at der spares en stilling på det skolehistoriske område i 3 år og 4 måneder.

Der var i tidens løb ansat en række stipendiater ved instituttet, ligesom der også på forskellig måde blev tilknyttet andre medarbejdere. Jeg vil gerne så vidt muligt nævne dem alle sammen. Der kan selvfølgelig ikke her blive tale om en fuldstændig redegørelse for de mange medarbejders virksomhed og deres projekter. Jeg håber ikke, at jeg helt har glemt nogen, men det kan være svært at skelne skarpt mellem de mange samarbejdspartnere og de ansatte medarbejdere. Jeg vil heller ikke her kunne gøre helt sikkert rede for de ansattes ansættelsesforhold og -perioder. Ud fra beretningerne fra Lærerhøjskolen og de næsten årlige beretninger fra instituttet i Årbog for Dansk Skolehistorie, skal jeg forsøge med en kort omtale. De allerfleste af beretningerne i årbogen er i øvrigt skrevet af Vagn Skovgaard-Petersen. Omtalen vil ikke være tilstrækkelig til alle formål, men jeg mener, den må kunne blive tilstrækkelig til, at Vagn og vi andre kan minde dem alle sammen.

Afdelingsleder ved Institut for Kristendomskundskab dr.theol. K. E. Bugge blev i 1967 knyttet til instituttet som ekstern lektor i skolehistorie.

I 1968 igangsatte instituttet med støtte fra det humanistiske forskningsråd en indsamling af kildemateriale vedrørende friskolens historie. Den blev foretaget af friskolelærer Eilif Frank.

I 1971 blev cand.mag. Ellen Nørgaard ansat som kandidatstipendiat med reformpædagogikken i mellemkrigstiden som arbejdsområde. Fra 1974 var hun seniorstipendiat. Fra 1.12.1981 var hun som nævnt ansat som lektor ved instituttet.

Cand.mag. Hanne Engberg var ansat som seniorstipendiat fra 1.9.1977. Fra efteråret 1979 var stipendiet midlertidigt afbrudt på grund af medlemskab af Folketinget. Hun var igen seniorstipendiat fra 1.4.1982 til 31.1.1983 (se større afhandlinger).

Fra 1.1.1976 til 31.12.1978 var cand.pæd. Else Karlshøj ansat som kandidatstipendiat. Hendes emne var folkeskolernes centralisering i landkommunerne 1937-58. Instituttet udgav i 1991 hendes »Hovedkilder til skolestatistik vedrørende landkommuner 1935-1964«.

---

4. Det foregående bygger især på Harald Torpe: Aldrig løses Mand af Lære. Bidrag til Danmarks Lærerskoles historie med hovedvægt på tiden 1959-1977, 1988, s. 183-186. Harald Torpe: Roar Skovmand. En hilsen på 70-årsdagen. I Ingrid Markussen og Vagn Skovgaard-Petersen (red.): Festskrift til Roar Skovmand 15. juli 1978. Årbog for Dansk Skolehistorie 1978, s. 7-10; Roar Skovmand: Skolehistorien – et forsømt område. I Vagn Skovgaard-Petersen (red.): Årbog for Dansk Skolehistorie 1967, s. 7-14, og Roar Skovmand: Institut for Dansk Skolehistorie. I Harald Torpe: Danmarks Lærerskole. Læseårene 1964-66, 1973, s. 101-02.

Fra 1.2.1979 til 31.7.1981 var cand.mag. Jørgen Ask Pedersen kandidatstipendiat. Han arbejdede med en undersøgelse af undervisning af børn på Island 1805-1846.

Cand.mag. Vagn Hansen arbejdede fra 1.2.1979 til 31.7.1981 som kandidatstipendiat med købstadskolens udvikling 1900-1958. Upubliceret manuskript: Købstadskolens udvikling i det 20. århundrede – med tilbageblik på udviklingen siden 1890. Institut for Dansk Skolehistorie, 1981.

Cand.mag. Kaare Ulrich Jessen var ansat som kandidatstipendiat fra 1.8.1980 til 28.2.1983 med emnet den vestjyske skoleordning 1875-1905. Utrykt manuskript i Institut for Dansk Skolehistorie, nu Danmarks Pædagogiske Universitet.

Fra 1.8.1981 til 31.7.1984 var cand.phil. Søren Ehlers kandidatstipendiat med emnet det grundtvigske alternativ til den offentlige skole i første halvdel af det 20. århundrede. Fra 1.7.1986 var han seniorstipendiat (se større afhandlinger).

Fra 1.9.1984 til 31.3.1985 var cand.mag. Eva Auken ansat i jobskabelse på instituttet. Hendes opgave var en registrering af museernes skolehistoriske materiale. Upubliceret manuskript i Institut for Dansk Skolehistorie, nu Danmarks Pædagogiske Universitet.

I skoleårene 1982 -1988 var overlærer Lejf Degnbol ansat i kombinationsstilling med 2/5 tid på instituttet. Hans emne var folkeskolens undervisningsplaner, herunder især timestfordelingsplanerne. Upubliceret manuskript i Institut for Dansk Skolehistorie, nu Danmarks Pædagogiske Universitet. Kopierede tekstsamlinger i Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Cand.mag. Nete Balslev Wingender var ansat i jobskabelse 1.12.1983-30.6.1984. Hendes opgave var en registrering af åndssvageinstitutionen Gammel Bakkehus' arkiv. Registraturen »Gl. Bakkehus 1855 - ca. 1970, Arkivregistratur«, Kbh. 1984, blev udgivet af Landsarkivet for Sjælland m.v. Fra 1.2.1985 var hun kandidatstipendiat med emnet Børn i åndssvageskolen 1855-1902. – Levevilkår, opdragelse og undervisning. Licentiatgrad 1990 (se større afhandlinger).

Cand.mag. Ning de Coninck-Smith var 1984-1987 kandidatstipendiat med emnet børns liv i og omkring folkeskolen i København ved århundredskiftet. Licentiatgrad (se større afhandlinger). Dr.phil. 2000 (se større afhandlinger). Nu i U.S.A.

Cand.phil. Adda Hilden og cand.psych. Peter Berliner var 1986-1987 tilknyttet instituttet som forskningsrådsstipendiater. Adda Hilden arbejdede med pigeskoler og kvindelig læreruddannelse (se større afhandlinger). Peter Berliner var kun ansat til udgangen af 1986. Han arbejdede med et projekt om skolen i Grønland og den tredje verden og et forsøg på at forklare udviklingsproblemer i den grønlandske skole i dag (se større afhandlinger).

I efteråret 1987 var Kjeld F. Nielsen i jobskabelse. Han arbejdede med at afdække børneinstitutionernes historie, og han medvirkede til, at et historisk materiale fra en institution på Vesterbro blev reddet og anbragt på Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Fra 1.3.1988 og til 5 år efter instituttets nedlæggelse var tidligere seminarirektor og undervisningsinspektør Tage Kampmann tilknyttet som seniormedarbejder. Det resulterede i en hel række bøger, hvoraf den vigtigste er nævnt under større afhandlinger.⁵

---

5. Se Vagn Skovgaard-Petersen: En senior-medarbejder går af. Uddannelseshistorie 1997, s. 215-222.

Kandidatstipendiat Gunhild Nissen var den første ansatte ved instituttet, da lederen Roar Skovmand egentlig tilhørte Historisk Institut. Her ses hun i forbindelse med forsvaret af disputatsen: Bønder, Skole og Demokrati på Lærershøjskolen i 1972. Foto: Politiken

Da den tidligere undervisningsdirektør for folkeskolen og seminarierne, Hans Jensen, i 1985 tog sin afsked som skoledirektør i København, udtalte han i et interview i Berlingske Tidende: »– jeg har fået følere fra Danmarks Lærershøjskoles skolehistoriske institut, der gerne vil have mig til at skrive nogle erindringer.« Hans Jensen blev seniormedarbejder ved instituttet. Hans opgave var at beskrive arbejdet i folkeskolens Læseplansudvalg 1965-75, men han nåede ikke at fuldføre den, inden han døde i 1992.⁶ Han efterlod to manuskripter, som Kirsten Eskildsen med nænsomhed har benyttet i den i noten anførte bog.

Assistent Inger Nørgaard var sekretær på instituttet fra oprettelsen til 1969. Hun blev senere fuldmægtig i Lærershøjskolens administration. Assistent Margit Jørgensen var sekretær fra 1969 til 1982, assistent Kirsten Rohde fra 1981 til 1988 og assistent Henny Riis fra 1988 til maskinerne tog over, og det de ikke kunne udføre, måtte undværes eller udføres af de videnskabelige medarbejdere.

Bibliotekar Gudrun Heltoft ledede instituttets bibliotek fra 1973 til sin død i 1980. Fra 1980 til nu har biblioteket været passet af bibliotekar Johan Qvistgaard. Biblioteket eksisterer nemlig endnu, dog vist uden de mange tidsskrifter, der var så gode at have ved hånden.

Større afhandlinger

Gunhild Nissen blev i 1972 dr.pæd. på afhandlingen »Bønder Skole og Demokrati. En undersøgelse i fire provstier af forholdet mellem den offentlige skole og befolkningen på

---

6. Kirsten Kjørsgaard Eskildsen: Med omhu og overblik. Hans Jensen og folkeskolen. 1997, s. 7.

landet i tiden ca. 1880-1910«. Hun er nu professor i historie ved Roskilde Universitetscenter.

Vagn Skovgaard-Petersen blev dr.pæd. i 1976 på afhandlingen »Dannelse og Demokrati. Fra latin- til almen-skole. Lov om højere almen-skoler 24. april 1903.«

Ellen Nørgaard blev i 1977 dr.pæd. på afhandlingen »Lille Barn, hvis er du? En skolehistorisk undersøgelse over reformbestræbelser inden for den danske folkeskole i mellemkrigstiden«.

Ingrid Markussen blev i 1991 dr.philos. på Oslo Universitet på afhandlingen »Til Ska-berens ære, Statens Tjeneste og Vor Egen Nytte. Pietistiske og kameralistiske idéer bag fremvæksten af en offentlig skole i landdistrikterne i 1700-tallet«.

Søren Ehlers blev i 2000 dr.pæd. på afhandlingen »Ungdomsliv. Studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900-1925«.

Ning de Coninck-Smith blev ligeledes i 2000 dr.phil. på Syddansk Universitet i Odense på afhandlingen »For Barnets Skyld. Byen, Skolen og Barndommen 1880-1914«.

K. E. Bugge: »Vi har rel'gion. Et skolefags historie 1900-1975«. 1979. Fortsættelse: K. E. Bugge: »Vi har stadig rel'gion«. 1994.

Hanne Engberg: »Historien om Christen Kold – en skolehistorisk afhandling«, 1985.

Ingrid Markussen: »Visdommens lænker. Studier i enevældens skolereformer fra Reventlow til skolelov«, 1988.

Peter Berliner: »Afhængighed og Udfordring. Skolen i Grønland og i den tredje verden«, Institut for Dansk Skolehistorie, 1987.

Ning de Coninck-Smith: »Børn og skole i København 1840-1920«, 1988. Licentiat-afhandling.

Nete Balslev Wingender: »».. Drivhuset for den sygnende Plante!«.. Børn og opdragelse i åndssvageanstalten Gl. Bakkehus 1855-1902«, 1992. Lettere bearbejdet udgave af licentiatafhandling fra 1990.

Tage Kampmann: »Kun spiren frisk og grøn. Læreruddannelse 1945-1991«. Dansk Læreruddannelse 1791-1991, Bind 2, 1991.

Adda Hilden: »Fromme, stærke Kvinder. Lærerindeuddannelse 1880-1950«. (Del af Dansk Læreruddannelse 1791-1991, Bind 3, 1993, der også indeholder Erik Nørr: »Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften 1791-1991 Enkeltseminarier. Lovgivning og bibliografi«).

Som det kan ses, spænder instituttets forskning over mange skoleformer, således folkeskolen i by og på land, den højere skole, ungdomsundervisningen, friskolen, læreruddannelsen, den grønlandske skole, den islandske skole, åndssvageskolen og børneinstitutionerne.

Personlige indtryk

I 1975 blev jeg første gang optaget på et kursus på Institut for Dansk Skolehistorie. Ved optagelsen blev vi opfordret til at ringe til instituttet. Det havde jeg ikke prøvet før, men jeg ringede og talte med Vagn. Han fortalte mig om et arrangement på Lærerrhøjsskolen, som jeg kunne komme til, hvis jeg var interesseret. Så kunne vi snakke sammen bagefter. Jeg tog derind og traf Vagn, der bagefter foreslog, at vi gik over på instituttet. Der gav han sig god tid. Jeg fik straks det indtryk, at han uden at kende mig ret meget bare mente, at

Instituttlederen efter 1. juni 1980 ved arbejdet på instituttet ca. 1985. Foto: Lejff Degnbol

instituttet godt kunne bruge mig. Det var som om, det var en ansættelsessamtale. Vagn havde i virkeligheden i anledning af den nye skolelov søgt medarbejdere til »En undersøgelse af spørgsmålet, hvilke ændringer i samfund og skole der har fremkaldt behovet for en ny skolereform så kort tid efter reformerne i 1958«.

Jeg havde søgt optagelse, fordi jeg mente, jeg kunne bruge instituttet til at blive kloge-re på spørgsmål om skolesystemets udvikling. Jeg havde deltaget i mange kurser i psykologi og pædagogik og i skolefag, og jeg var meget interesseret i skolens udvikling eller innovation. Jeg havde været medlem af Selskabet for Dansk Skolehistorie fra dets stiftelse, og jeg var kommet til den overbevisning, at der kun kunne laves overfladiske ændringer i skolen uden kendskab til dens historie.

I denne første samtale fik jeg i høj grad indtryk af, at jeg var antaget som medarbejder. Det var tydeligt, at dansk skolehistorie var vigtig, og der var et arbejde, der skulle gøres. Der var undersøgelser, der skulle foretages, og der skulle skrives. Vagn spurgte mig, om jeg var skrivevant. Jeg blev lidt forbavset over dette spørgsmål, men jeg tillod mig at svare bekræftende. Dengang hørte det med til lærernes arbejde at skrive mange mere eller min-

dre omfattende udtalelser fra lærerråd og fælleslærerråd til myndighederne. Man havde kun chancer for at få gennemført en sag, hvis den byggede på ordentlig undersøgelse, og skrivelserne var ordentligt formuleret. Det glædede mig, at Vagn også lagde vægt på den sproglige fremstilling. Jeg var ikke i tvivl om, at et kursus på instituttet på 105 timer kunne dygtiggøre mig i nogle retninger, som jeg fandt vigtige. Det var også tydeligt, at Vagn gerne så, at instituttet kunne lære noget om folkeskolen ved et møde med folk med praktisk kendskab til den.

Nogle tidligere ansatte på instituttet har fremhævet Vagns omsorgsfulde interesse for sine medarbejdere både i faglig og menneskelig henseende. Den er i høj grad karakteristisk for ham. Ved mit første møde med ham var hans attitude dog en anden. Da var det instituttet, der havde brug for mig. Og det er i grunden heller ikke så galt i sådan en situation.

Jeg omgikkes ikke nogen til daglig, som jeg syntes kunne hjælpe mig at forbedre mit sprog. Det viste sig, at Vagn kunne og ville, og det viste sig tilsyneladende til hans overraskelse, at jeg fandt anledning til også at foreslå forbedringer i hans. Men sådan var det også foregået på instituttet tidligere. Roar Skovmand udtrykte engang stor forbavelse og glæde over, at Else Karlshøj, der var kandidatstipendiat, ufortrødent gik i gang med at rette sprog hos ham, »gamle mand«, når hun så noget igennem for ham.

Jeg har kunnet lære meget af Vagns fine dannelse. For ikke så lang tid siden reagerede jeg på, at han skrev, at skolen skulle virke til civilisation. Jeg tænkte på kolonialisme og disciplinering. Jamen jeg mener det, sagde han, og så forklarede han ordet som udvikling af kultur. Jeg indså, at misbrug af ord og begreber ikke må føre til for hurtig undladelse af brug af dem. Derved mister sproget værdifulde ord, og tanken værdifulde begreber.

På det skolehistoriske institut var der små hold, der da også blev kaldt studiekredse. Der kunne godt være to lærere til stede. De var der også for at lære noget. Der kunne derfor være et meget tættere forhold mellem lærere og studerende end sædvanligt også på Lærerhøjskolen. Noget tilsvarende kunne dog også opleves andre steder f.eks. på det ligeledes lille Institut for Kristendomskundskab, selv om holdene dér var større, og det derfor sikkert ikke var alle, der oplevede det.

Det var en utrolig god oplevelse dengang at være i et miljø, hvor ligeværdighed mellem undervisere og studerende var en selvfølge. Det var uden tvivl meget udviklende for begge parter. Det var nok i høj grad et gennemgående træk på Lærerhøjskolen, hvor de studerende så ofte var ældre end lærerne, og hvor det var dem, der havde den praktiske erfaring. Der skulle i virkeligheden meget høje akademiske kvaliteter til for at modsvare de studerendes store forspring i praktisk erfaring. Der skulle også meget fine menneskelige kvaliteter til. Det er ikke så let for undervisere at vedgå, at de ikke så ubetinget er de klogeste, og så alligevel bevare troen på, at de har noget at give. Både Roar Skovmand og Vagn Skovgaard-Petersen havde faglig sikkerhed og menneskelig kvalitet, så de turde lære af deres studerende.

Jeg tør godt sige, at jeg kender ikke nogen akademiker, der er mere fri for såkaldt akademikerhovmod end Vagn. For ham er der ikke forskel på menneskers værdi og slet ikke på grund af noget som helst formelt. Det er en god baggrund for at kunne inspirere og motivere mennesker. Men så kræver det nok også en stor evne til at se bort fra, hvad der tjener én selv personligt, og se meget mere på, hvad der tjener andre mennesker og den

sag, man selv og de andre skal fremme. Den evne har Vagn i usædvanlig grad. Det har aldrig været hans egen anseelse, det gjaldt. Jeg havde ikke nogen akademiske forudsætninger, men efter et par år begyndte han at tale om muligheden for, at jeg kunne få én eller anden form for stipendium. Jeg troede absolut ikke på, at det kunne lade sig gøre, og jeg syntes også, at man skulle være godt uddannet til det arbejde, man skulle give sig af med. Vagn undersøgte dog ufortrødent mulighederne. Der var ikke mange, men Vagn mente, at det manglede bare, at kvalificerede folk fra skolen ikke kunne blive ansat på Lærershøjskolen, og en skønne dag havde han både pengene og tilladelsen til at ansætte mig på deltid i en kombinationsstilling med mit arbejde i folkeskolen.

Jeg var ret hurtigt kommet ind i institutrådet. Jeg var lidt betænkelig ved at påtage mig arbejdet, fordi jeg var bange for et tidsrøvende arbejde, der tog for meget fra mit arbejde i skolen og ikke direkte gav noget tilbage til det. Men en kandidatstipendiat tilskyndede mig stærkt til det og overbeviste mig ved at sige, at arbejdet dér var meget fagligt uddannende. Det kom jeg i høj grad til at sande.⁷

Nu eksisterer Danmarks Lærershøjskole ikke mere. Vi har i stedet fået Danmarks Pædagogiske Universitet. Hvordan videreuddannelse og forskning vil udvikle sig, kan man ikke vide på nuværende tidspunkt. For mig er det smerteligt, at der er skabt afstand mellem folkeskolen og den højeste pædagogiske fagkundskab ved, at almindelig efteruddannelse er fjernet fra den højere læreanstalt.

Jeg ved ikke, hvordan noget, der modsvarer de tidligere forhold, vil kunne skabes under ændrede forhold, men jeg ved, at det er let at nedbryde og nedlægge noget, det har kostet mange år og dygtige menneskers alvorlige og samvittighedsfulde indsats at opbygge. Jeg håber, at den indsats, der er gjort på Lærershøjskolen for dansk skolehistorie vil blive videreført. Skolehistorien er uhyre vigtig for skolen, både for at det bedste i traditionerne kan videreføres, og for at nødvendig fornyelse kan ske. I kombinationen af højere læreanstalt og efteruddannelse havde Lærershøjskolen selv en værdi, der burde have været videreført.

Det er svært at forestille sig, at et miljø, der svarer til det, som Vagn og andre byggede op på Lærershøjskolen, kan bygges op igen. Godt nok har vi fået Dansk Skolemuseum, men det eneste sted, hvor lærerne kunne komme i en virkelig indgribende kontakt med skolehistorisk forskning var Danmarks Lærershøjskole, og den havde nu mange års tradition at bygge på. Efter min mening er en afbrydelse af forbindelsen mellem forskningen og efteruddannelsen i det hele taget en katastrofe for skolen, og jeg tror, den vil være allermost katastrofal på det skolehistoriske område. Vagns og instituttets arbejde har i hvert fald bevist værdien af noget, som burde være umisteligt.

Bag Vagns engagement for sine studerende lå en dyb forståelse for skolehistoriens betydning for skolens børn. Han forstod, at skolen havde brug for sin historie. Heri kunne han og jeg mødes, og når jeg taler for mig selv, er jeg overbevist om, at jeg taler på et meget stort antal studerendes vegne. Jeg havde fra mit hjem, en lille toklasset landsbyskole, fået en stor interesse for værdierne i skolen. Den interesse tror jeg mange har. Den toklassede skole er fortid, men det behøvede dens værdier ikke at være, jf. Aksel Leths

---

7. Jf. Søren Ehlers artikel i dette skrift.

lille artikel om den i Uddannelseshistorie 1985.⁸ Fortidens skole har rummet megen afskrækkende pædagogik. Den er det nyttigt at vide noget om. Den har også rummet mange fine pædagogiske værdier, som vi kan hente inspiration i. Vi behøver ikke at opfinde det hele fra bunden af. Slægtens erfaring bør komme nutiden og fremtiden til gode – også selv om der sker traditionsbrud.

Vagn har vist også prøvet at gå i en landsbyskole, men det er nok ikke derfra han har sin fine fornemmelse for værdi og kvalitet i skolen. Han har sine fleste skoleerfaringer fra eksamensskoler. Han har dog også i sine meget unge dage en tid været førstelærer i den stråtekte toklassede Gørløse Skole, som er én af Frederik d. 4.s såkaldte rytterskoler fra 1720'erne. Alligevel gætter jeg på, at hans store interesse for folkeskolen og dens børns ve og vel mest stammer fra omgangen og samtalerne med de mange lærere, der søgte hans viden på Lærershøjskolen. Det var ofte meget erfarne lærere, som følte et stort behov for at kvalificere sig til at være med til at gennemføre forandringer i skolen. Det var ofte travle skoleinspektører, og det kunne endda være skoledirektører.

At der var et stort behov for skolehistorisk viden, viste de mange spørgsmål, der blev stillet til instituttet. Vagn tog de henvendelser, instituttet fik fra folk uden for Lærershøjskolen, meget seriøst. Der var jo egentlig ingen forpligtelse til at svare på dem, men kunne de uden videre besvares, krævede det jo ikke så meget, og var det noget, ingen på instituttet vidste besked med, var det jo i sig selv grund nok til at undersøge det. Instituttet kunne hjælpe mange mennesker, som ikke havde andre steder at gå hen, hvor de kunne få kvalificerede svar på deres spørgsmål.

Allerede i Ingrid Markussens beretning fra instituttet i den første årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie, omtaler hun, at instituttets rådgivende virksomhed har givet kontakter både med interesserede privatpersoner, med lærere, lokalhistorikere og andre. Man har også givet vejledning om aflevering af skolehistorisk materiale. Dette har endda givet anledning til undersøgelse af sådant materiale. Man har ligeledes givet vejledning om skolehistorisk forskning til både lokalhistorikere og til universitetsstuderende med skolehistoriske opgaver.⁹ I sin beretning i årbogen fra 1981 siger Vagn: »Det har været et arbejdsrigt år med mange opgaver, herunder også talrige forespørgsler og andre henvendelser fra både ind- og udland. Medarbejderne ser frem til, at den 3. stilling bliver besat!«¹⁰

Dansk skole har tidligere været meget forskelligt indrettet. Der kan ofte ikke gives enkle svar på spørgsmål, som spørgerne finder ganske enkle, for det har kunnet være på den ene måde og på den anden måde, og der er ikke mange steder at slå det op, for der er ikke skrevet så meget om det. Meget ofte ved selv en meget kyndig skolehistoriker på stående fod ikke svar på folks spørgsmål, men han ved hvordan han kan undersøge det. Den ret komplicerede forklaring, der kan komme ud af det, er ofte noget af en åbenbaring for spørgeren, der ikke havde forestillet sig, at den historiske virkelighed kunne rumme så mange muligheder. Det kan på de enkelte områder inspirere til løsninger i dag, der er mindre stive, end de ellers ville være blevet.

---

8. Aksel Leth: Den toklassede landsbyskole, i Uddannelseshistorie 1985, s. 107-108. Se også f.eks. Søren Kristian Hansen: Fragmenter fra Ndr. Donnerup Skole, i Give Egnens Museum. Årsskrift 2000, s. 3-17.

9. Årbog for Dansk Skolehistorie 1967, s. 147.

10. Årbog for Dansk Skolehistorie 1981, s. 189.

Institut for Dansk Skolehistorie var placeret på 1. og 2. sal til højre i Bygning L, som lå på den anden side af Emdrupvej i forhold til Lærershøjskolens hovedbygning. Den øvrige del af bygningen anvendtes af Institut for Dansk Sprog og Litteratur. Foto: Lejf Degnbol

Den slags spørgsmål udefra er nok et stort problem for mange institutter ved de højere læreanstalter. Arbejdet med disse var formentlig ikke noget, man kunne skrive til ministeriet om. Det var jo hverken undervisning eller forskning, i hvert fald ikke planlagt forskning, og så tæller det ikke ret meget i vore managementtider. Når Vagn tillagde en samvittighedsfuld besvarelse stor betydning, var det, fordi han forstod, at de var udtryk for skolens behov for viden om sin historie. Jeg er ikke i tvivl om, at jo flere spørgsmål, instituttet besvarede tilfredsstillende, jo flere blev der stillet. Men antallet af artikler og bøger, der efterhånden blev skrevet, nedsatte selvfølgelig på den anden side nok antallet af spørgsmål. Blev der ofte spurgt om omtrent det samme, sørgede Vagn for, at der blev skrevet en artikel om det.

Det var et godt miljø, der var for skolehistorien på Lærershøjskolen. Vagn har haft en enorm betydning for Lærershøjskolen og for dansk skolehistorie og dermed for dansk skole ved sin formidable evne til at skabe et miljø for faget. Da der var et Institut for Dansk Skolehistorie, var det ikke bare en ensom mandovre i bygning L. For det første var der ansat højt kvalificerede medarbejdere. For det andet blev der gennem kursusvirksomhed og undervisning på studierne og gennem vidt forgrenede forbindelseslinjer ud i

hele landet skabt grundlag for et meget frugtbart miljø. Det fandtes allerede i hans for-gængers tid, men Vagn udviklede i meget høj grad traditionerne, sådan at en masse men-nesker fik tilknytning til instituttet, enten ved at de fik deres gang der, eller ved at de på anden måde stod i forbindelse med instituttet. Vagns hjælpsomhed kommer bl.a. til udtryk i de utallige bøger, hvori han takkes i forordet for bistand.

Der var gode muligheder i det lille institut med de små, men udmærkede lokaleforhold. Men her kommer Vagns usædvanlig gode egenskaber, faglige som menneskelige, stærkt ind i billedet. Det var altid inspirationen og motivationen, han fremmede – for fagets skyld og for skolens skyld. Det der lå ham på sinde var først og fremmest børnene i skolen og i virkeligheden også alle andre studerende.

Instituttet må have kunnet holde 25 års jubilæum i 1990, men der har nok allerede på dette tidspunkt ikke været meget at fejre. Jeg husker ikke, hvornår instituttet mistede de samlede lokaler. Jeg har sagt, at instituttet blev oprettet med manér. Jeg tror ikke, det også blev nedlagt med manér, da det ved nytår 1992 som spareforanstaltning blev »indpasset som en del af det nye Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning«, som det hedder i årbogen. Det har været strengt at se det forud så blomstrende institut lide denne skæbne. Men Vagn er ukuelig og fortrøstningsfuld. Han tilføjer, at »det skolehistoriske arbejde i både forskning og undervisning fortsætter ufortrødent«.¹¹ Det har det bestemt gjort, så længe der var bare én mand tilbage, og denne mand hed Vagn.

Men efterhånden begyndte en del af hans tanker at koncentrere sig om opbyggelsen af et andet miljø for skolehistorien. Det fandt han mulighed for på Dansk Skolemuseum, men det er en anden historie. Nu er Danmarks Lærerhøjskole også selv blevet fusioneret med andre institutioner. Man må håbe, at det nye Danmarks Pædagogiske Universitet også vil dyrke den skolehistoriske forskning og undervisning. Men så vidt jeg kan se, er der ikke mange chancer for, at det som hidtil vil kunne ske i nøje forbindelse med skolen og lærerne.

Når tidligere medarbejdere skal karakterisere Vagn, fremhæver de forskellige sider. Den omsorgsfulde leder er allerede nævnt. Andre fremhæver den meget kyndige vejleder. Han har et fremragende kendskab til kilderne. Når man forgæves havde søgt i arkiverne, fik man at vide, hvor man sikkert kunne finde det søgte. De fleste fremhæver foruden den faglige dygtighed hans menneskelige egenskaber og nævner hans åbenhed og rummelig-hed. Disse egenskaber kan måske bedst beskrives med navnet på hans disputats: Dannelse og Demokrati.

---

11. Uddannelseshistorie 1992, s. 147.

Forskningstemaer ved Institut for Dansk Skolehistorie

Af Ingrid Markussen

Hvad har kendetegnet det arbejde, som foregik ved Institut for Dansk Skolehistorie igennem de 26 år Instituttet fungerede som et selvstændigt DLH-institut? Lejf Degnbo og Søren Ehlers besvarer spørgsmålet ud fra forskellige indfaldsvinkler i dette skrift. Jeg vil følge en tredje vej ved at se på nogle af de forskningstemaer, som Instituttet og dets medarbejdere kom til at opdyrke.

I 1966 fik Danmarks Lærerhøjskole ret til at tildele den pædagogiske doktorgrad. De tre første dr.pæd.'er Gunhild Nissen, Vagn Skovgaard-Petersen og Ellen Nørgaard, var alle tilknyttet Institut for Dansk Skolehistorie. Foto: Peter Wodskou.

I Instituttets vedtægter fra dets oprettelse i 1965 var der nedlagt en klar forskningspolitik. For Roar Skovmand og andre blandt Instituttets initiativtagere gjaldt det at inspirere til og sikre skolehistorisk forskning over alt i Danmark. Hertil hørte vejledning og rådgivning af skolehistorisk interesserede med hensyn til forskningsopgaver og andre studier vedrørende dansk skolehistorie. I dette arbejde kom Institut og Selskabet for Dansk Skolehistorie i de følgende år til at spille sammen på en meget frugtbar måde. Forskningsopgaver og formidlingsopgaver, som ikke kunne tages op i Institut kunne gennemføres i Selskabets regi. Omvendt kunne Instituttet, på grund af at det i en hel del år blev forsynet med en række kandidat- og seniorstipendier, foretage dybtgående studier, som krævede flere års heltidsforskning. Resultatet kan ses af Lejf Degnbols fortegnelse over Instituttets stipendiater, øvrige medarbejdere og deres forskningsprojekter. Projekterne afspejler Instituttets prioriteringsområder. Men ikke alle prioriteringsområder blev udmøntet i akademiske afhandlinger eller i større bogprojekter. I mange tilfælde blev Instituttets forskningspolitik udmøntet i arkivregistraturer, kildeudgivelser, seminarrapporter, skolehistoriske artikelsamlinger, let tilgængelige fremstillinger, biografier m.v., som henvendte sig til undervisere, studerende, lokalhistorikere og skolefolk generelt. I det følgende vil nogle sider af dette brede forskningsbaserede arbejde blive belyst.

Indsamling, registrering og udgivelse af skolehistorisk kildemateriale:

Dagbøger og erindringer

Allerede i 1968 udgav Instituttet gennem Roar Skovmand »*En højskolevinter. Elevdagbog fra provisorieårene i 1880'erne*. Dagbogen belyste Vallekilde Højskole (1884-86), bevægede år, hvor bølgerne gik højt i det politiske og kulturelle liv. 1977 udkom i Selskabets regi med Ingrid Markussen som udgiver: *En landsbylærer ser tilbage. Knud Ottosens erindringer 1821-1907*. Initiativet til udgivelsen var taget af Vagn Skovgaard-Petersen, som gennem sit arbejde om Knud Ottosens søn, Johan Ottosen, var kommet på sporet af erindringerne. Som led i sit arbejde med Christen Kolds skoletanker udgav Hanne Engberg i 1979 på Gyldendals forlag Kolds dagbøger under hans dannelsesrejse til Smyrna: *Rejsen til Smyrna. Christen Kolds Dagbog 1842-47*. I forbindelse med sin forskning om reformpædagogikken i mellemkrigstiden udgav Ellen Nørgaard i samarbejde med Spæt Henriksen: *Vanløse-dagbogen. En reformpædagogisk praksis*. Gyldendal, 1983.

Registreringsarbejder og kildeudgivelser

Instituttet og dets medarbejdere har været involveret i en række registreringsopgaver af skolehistorisk kildemateriale. Vagn Skovgaard-Petersen har været primus motor i dette arbejde, som har strakt sig langt ud over Instituttets levetid. Her blev Selskabet for Dansk Skolehistorie en vigtig samarbejdspartner. I 1967 henvendte Selskabet sig til Dansk Historisk Fællesforening med en anmodning om hjælp til at sikre skolehistorisk materiale. Den umiddelbare anledning var ængstelsen for at nedlæggelse af mange små landsbyskoler, som fandt sted i disse år, ville medføre tab af værdifuldt skolehistorisk kildemateriale. Der nedsattes et udvalg til at tage sig af sagen. Udvalget bestod af overbibliotekar Aage Bonde, overbibliotekar Robert Hellner, museumsinspektør Else-Marie Boyhus, rigsarkivar Johan Hvidtfeldt (formand), landsarkivar Harald Jørgensen, og amtsskolekonsulent J. Ingemann Petersen. Fra Instituttets side deltog Roar Skovmand i arbejdet. Han blev året

efter afløst af Vagn Skovgaard-Petersen. I forbindelse med løsningen af denne opgave ønskede udvalget at danne sig et overblik over det skolehistoriske kildemateriale, som allerede befandt sig i danske statsarkiver. Resultatet blev i første omgang tobindsværket: *Oversigt over skolehistorisk materiale i Landsarkivet for Sjælland m.m.* Bd.1. *De gejstlige arkiver.* Bd. 2. *De verdslige arkiver*, udgivet af Landsarkivet for Sjælland m.m. og Institut for Dansk Skolehistorie, ved hjælp af stud.mag. Birgit Lauesgaard, 1971. Registraturen, der i dag er forældet, var igennem mange år en værdifuld indgang til Landsarkivets skolearkivalier.

To år senere udsendte Københavns Stadsarkiv fortegnelsen *Skolearkivalier i Københavns Stadsarkiv*.

Også Rigsarkivet blev i 1968 inddraget i registreringsarbejdet. Her trak arbejdet noget længere ud, idet Rigsarkivets omfattende samlinger krævede, at arbejdet blev udført af arkivarer med indgående kendskab til arkiverne. I 1978 udkom *Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet* ved arkivar Ebba Waaben, Rigsarkivet. Også denne registratur er i dag afløst af andre arkivindgange til det skolehistoriske materiale, men gav forskerne et uvurderligt indblik i, hvilke rige muligheder centraladministrationens materiale i Rigsarkivet gav for udforskning af skolens historie.

Linjen førtes videre til Landsarkivet i Viborg. På Vagn Skovgaard-Petersens foranledning påtog overbibliotekar Aage Bonde sig at registrere skolehistoriske arkivalier i Landsarkivet for Nørrejylland. Han døde inden færdiggørelsen af arbejdet, men dette er fuldført af arkivar Ole Degn, Landsarkivet for Nørrejylland. Registraturen udkom i 1999 ved Udgiverselskabet ved Landsarkivet for Nørrejylland. *Nørrejysk skolehistorie. Skolehistorisk arkivmateriale i bispe-, provste- og præstearkiver i Landsarkivet for Nørrejylland*.

Mange mindre kildesamlinger er gennem årene blevet registreret på Instituttets initiativ. I 1969 påbegyndte Instituttet i samarbejde med Dansk Friskoleforening et arbejde for at tilvejebringe og sikre kilder til *friskolernes historie*. Arbejdet som fik økonomisk støtte fra Humanistisk Forskningsråd blev foretaget af friskolelærer Eilif Frank. I årbog for Dansk Skolehistorie fra 1971 findes en beretning om kildeindsamlingen og i årbogen fra 1976 en artikel.

Ellen Nørgaard udarbejdede i 1979 på opdrag af Esbjerg kommune: *Oversigt over materiale til Esbjerg skolevæsenes historie for årene 1870-1970'erne*. Oversigten blev udgivet på Sydjysk Universitetsforlag. Oversigten var et resultat af et såkaldt pilotprojekt, der havde til hensigt at danne grundlag for fortsatte studier i skolevæsenets historie. Blandt det medtagne materiale er ikke bare det kommunale skolevæsen, men også stats-skolen, private skoler, faglige skoler, aften- og ungdomsskolen, højskole og seminarium. Ellen Nørgaard skrev på grundlag af dette materiale flere artikler og fremstillinger om skolevæsenets udvikling i Esbjerg, ligesom oversigten har været benyttet af Ning de Coninck-Smith i hendes doktorafhandling. (jvf. Lejf Degnbols oversigt).

I 1983 var Instituttet gennem skoleinspektør Birgit Kirkebæk blevet gjort opmærksom på, at der befandt sig et stort arkiv i kælderen til den skole, som husede Åndssvageforsorgens tidligere børneskole: Gammel Bakkehus. I et samarbejde mellem Instituttet og Landsarkivet for Sjælland m.m. blev arkivet afleveret hertil samme år og registreret af cand.mag. Nete Wingender. Registraturen, der indeholder materiale både for socialpæda-

gogisk, psykologisk, medicinsk og arvebiologisk forskning: *Gl. Bakkehus 1855- ca.1970*, blev udgivet af Landsarkivet for Sjælland m.m., 1984.

Nete Wingender, som senere skrev ph.d. afhandling på dette materiale, udarbejdede i 1992 en fortegnelse over det Wærnske Instituts og Mariaforbundets arkiver i bogen: *Arven efter Martha Wærn. Pigeopdragelse i 1800- og 1900-tallets Wærnske Institut ARKI.Varia/Det Wærnske Institut*.

I Selskabets regi støttede Vagn Skovgaard-Petersen arkivar Erik Nørres udgivelse af tobindsværket: *Gymnasieskoler – administration og arkiv*. Landsarkivet havde siden 1982 systematisk indsamlet gymnasieskolernes arkivmateriale. Samtidig var Landsarkivets ældre samling af latinskolernes og gymnasiernes arkivalier blevet omordnet. Arkivregistraturen blev udgivet af ARKI.Varia/ Selskabet for dansk Skolehistorie i 1989.

I 1984 blev cand.mag. Eva Auken ansat i jobtilbud ved Institutet med den opgave at udarbejde en oversigt over *museernes skolemateriale*. Oversigten foreligger i utrykt udgave. Institut for Dansk Skolehistorie nu DPUs arkiv.

Vagn Skovgaard-Petersen var sammen med seniorforsker Tage Kampmann og Peder Skyum-Nielsen i slutningen af 1980'erne engageret i det såkaldte M.i.s.-projekt på Danmarks Lærerskole. Projektet vedrørte *Mottoer og inskriptioner i skolen* og inkluderede en indsamling af dette materiale fra skoler i hele landet. Tage Kampmann udgav i samarbejde med Peder Skyum-Nielsen bogen: *Skolens symboler*, Gad & Grafisk, 1994. I 1990 udkom *Danske gymnasiemottoer m.m.* ved Peder Skyum-Nielsen. Projektet blev udgivet i et samarbejde mellem Institut for Dansk Skolehistorie og Institut for Dansk Sprog og Litteratur ved Danmarks Lærerskole.

Else Karlshøj udarbejdede gennem 1980'erne en statistisk kildeudgave: *Hovedkilder til skolestatistik vedr. landkommuner 1935-1964*. Kildeudgaven, som blev udgivet af Institut for Dansk Skolehistorie, er omtalt i Uddannelseshistorie 1991. I Else Karlshøjs anmeldelse af Finn Rasborgs disputats: "Nutids valg – fremtids vilkår" i Årbog for Dansk Skolehistorie 1977 vurderer hun disputatsens talmateriale ud fra sit arbejde vedr. specielt forskoler.

Også andre typer af kildematerialer og kildesamlinger blev i årenes løb sammenstillet og udgivet af Instituttets medarbejdere.

Ellen Nørgaard og Vagn Skovgaard-Petersen udgav sammen med Johnny Thiedecke og Harry Haue kildesamlingen: *Skolen i Danmark fra 1500-tallet til i dag*, 1986 på forlaget Systime. Kildesamlingen var henvendt til skolernes og universiteternes skolehistoriske undervisning, og blev i de følgende år hyppigt benyttet på Danmarks Lærerskole.

Flere kildesamlinger blev udarbejdet og benyttet i forskning og undervisning i duplikeret eller fotokopieret form.

Ingrid Markussen udarbejdede i 1978 sammen med Else Karlshøj en oversigt over folketingsmateriale om skoleforhold. *Oversigt over love, forespørgsler og forslag til beslutninger, der vedrører skoleforhold fra og med 1934/35 til 1976* (stort set komplet). Oversigten byggede på et samarbejde med Instituttets studiekreds 1976/77. Materialet befinder sig i Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Ellen Nørgaard samlede i 1983 (2. udg.1985) en omfattende kildesamling om dansk skolehistorie, som blev brugt i den skolehistoriske undervisning både i Instituttets studiekredse og ved Institut for Pædagogik og Psykologi.

Lejf Degnbol udarbejdede en omfattende *Samling af danske Folkeskolelove 1539-1989*. Kildesamlingen findes i Danmarks Pædagogiske Bibliotek. I 1991 kom en tilføjelse, der førte materialet frem til 1991.

Lejf Degnbol indsamlede også *Bestemmelser vedr. timefordelingen i folkeskolen 1899-1981*. 1983. Også dette materiale befinder sig i Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Bibliografier

Instituttet har gennem alle år prioriteret udgivelse af bibliografier over skolehistorisk materiale meget højt. I hele året 1966 var der nedsat et udvalg, som skulle vurdere om der kunne udarbejdes en samlet skolehistorisk bibliografi på grundlag af Det Kongelige Biblioteks bogsamlinger. Opgaven blev efter nærmere overvejelser opgivet, da den ville overstige kræfterne i Instituttet, som på dette tidspunkt kun bestod af et par medarbejdere.

Derimod satsede Instituttet på, at der i Årbogen skulle være en årlig bibliografi over skolehistorisk stof, hentet fra titler i Dansk Bogfortegnelse, men også ud fra f.eks. topografiske årbøgers artikler, der ikke direkte havde skolehistorie i rubrikken, men nok i indholdet. Frem til 1982 stod Ingrid Markussen for dette arbejde. I 1980 samlede bibliotekar Johan Qvistgaard materialet til: *Dansk Skolehistorie 1966-1980. En bibliografi*-udarbejdet af Johan Qvistgaard og Ingrid Markussen. Bibliografien blev udgivet af Danmarks Lærershøjskoles Bibliotek og Institut for Dansk Skolehistorie. Johan Qvistgaard videreførte den årlige bibliografi i Årbogen indtil 1992, hvorefter Christian Glenstrup overtog den.

Vagn Skovgaard-Petersen støttede i 1978 gennem Selskabet for Dansk Skolehistorie udarbejdelsen af en bibliografi om den universitetsforberedende undervisning. Cand.mag Jette Kjærulff Tuxen og cand.mag. Ole Tuxen udgav dette år *Vejen til universitetet. Litteraturen om den universitetsforberedende undervisning fra reformationen til nutiden*. Bibliografien blev udgivet af Selskabet for dansk Skolehistorie.

Ingrid Markussen udarbejdede i slutningen af 1960'erne *Bibliografi over mellemkrigstidens skolehistorie*. Den blev duplikeret og stillet til rådighed for Lærershøjskolens Bibliotek.

1986 udgav Adda Hilden en foreløbig annoteret bibliografi i Uddannelseshistorie over *Athalie Schwartz forfatterskab*.

Som det tydeligt fremgår af ovenstående, var Instituttet et *historisk* forskningsinstitut. Alle faste medarbejdere og stipendiater var uddannede historikere enten fra universitetet eller fra Lærershøjskolens fag.pæd. uddannelse i historie. Professor i historie ved Lærershøjskolens Institut for Historie og Samtidsorientering, Kjeld Winding, var medlem af instituttets bestyrelse. Han var personligt nært knyttet til både Roar Skovmand og Vagn Skovgaard-Petersen.

Den store satsning på at frembringe og formidle arkivmateriale viser også, hvor Instituttets forskningsmæssige tyngdepunkt lå. *Alle afhandlinger ved Instituttet har bygget på utrykt arkivmateriale, som belyser skolepolitik og central og lokal skoleadministration*. De tre første doktorafhandlinger gjorde Instituttet kendt i landet. Gunhild Nissens, Vagn Skovgaard-Petersens og Ellen Nørgaards afhandlinger er gengivet i Lejf Degnbols oversigt. Da det materiale, som knytter sig til de enkelte afhandlingers temaområder, er meget omfattende, og da Lejf Degnbols oversigt medtager alle de store afhandlinger, så har jeg valgt at se bort fra det her.

Institut for Dansk Skolehistorie var en del af Danmarks Lærerhøjskole, hvis hovedbygning på Emdrupvej ses på billedet. De ansatte på instituttet skulle bl.a. herover, når de skulle benytte Lærerhøjskolens store bibliotek og kantinen. Foto: Lejf Degnbol

Den historiske forankring afspejles i den symposierapport, som Instituttet udgav gennem Selskabet for dansk Skolehistorie i 1982. Symposierapporten, der var redigeret af Lejf Degnbol, havde titlen: *Materialer og metoder i historisk-pædagogisk forskning*. Det var en rapport fra et nordisk symposium, som Instituttet arrangerede på Schæffergården i København i november 1982. Her kan man genfinde Institutkets medarbejdere med indlæg om forskellige materiale-og metodeproblemer.

Forskningstemaer

Institutkets forskningsstrategi blev fra første år fastlagt på årlige bestyrelsesmøder (jvf. Lejf Degnbols artikel). Efter en ny styrelseslov i 1970 kom Institutrådet til at blive det centrale mødested, hvor linjerne for Institutkets forskning blev udstukket.

Helt fri dispositionsret havde Instituttet ikke. Som et Institut under Danmarks Lærerhøjskole gjaldt Lærerhøjskolens formålsparagraf også for Institutkets forskning. I formålsparagraffen stod, at den videnskabelige forskning ved DLH skulle *tjene folkeskolens tarv*. Selv om dette formål blev anskuet meget bredt i bygning L, som det fremgår af Søren Ehlers artikel, kom en skoleform i klemme: gymnasieskolen.

Gymnasieskolen

Vagn Skovgaard-Petersen blev den ved Institutet, som igennem alle årene alene varetog historisk udforskning af gymnasieskolens samfundsmæssige betydning og af dens pædagogik og dannelses-tænkning. Det største arbejde under dette forskningstema var hans doktorafhandling: *Dannelse og demokrati. Fra latin- til almenskole. Lov om højere almen-skoler* 24. april 1903, 1976. Også i artikler i *Klassikerforeningens Meddelelser* og i en række biografiske leksikonartikler og tidsskriftartikler om skolemænd som f.eks. Martin Hammerich, Johan Ottosen, Georg Bruun, Ingrid Jespersen, belyste Vagn Skovgaard-Petersen latinskolens og gymnasieskolens pædagogiske tænkning. I 1998 udarbejdede han sammen med Erik Nørr og Harry Haue Undervisningsministeriets jubilæumsværk: *Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998*, i anledning af 150-året for Undervisningsinspektionens oprettelse.

Selv om Vagn Skovgaard-Petersen stod vagt om gymnasieskolens udvikling og betydning, så kunne området aldrig blive et højt prioriteret forskningsområde ved Institutet. Her blev Selskabet og dets Årbog for Dansk Skolehistorie en vigtig formidler af gymnasiestof.

Sammenligner vi denne udvikling med den, der finder sted i vort naboland Norge, er det slående, at skolefolk fra gymnasieskolen her spiller en fremtrædende rolle i norske skolehistoriske arbejder, fordi »den videregående skole« ses i sammenhæng med enhedsskolens udvikling. DLHs »folkeskolerelevans« betød i realiteten, at det danske skolesystems strukturelle deling blev fastholdt i den skolehistoriske forskning, som fandt sted ved Institutet.

Pædagogik og skolefag

Institutet var som nævnt et historisk forankret forskningsinstitut, men arbejdsområdet var skolepolitik og pædagogik, og der var mange pædagogiske spørgsmål og skolefag, som optog Institutets medarbejdere.

Vagn Skovgaard-Petersen udgav i 1970 sammen med Palle Lauring, Torben Gregersen og Per Krarup på Gyldendals forlag bogen: *Skolebøger i 200 år*.

I 1970 udgav han sammen med Søren Mørch bogen *Historieundervisning. Mål og muligheder*. Gyldendals pædagogiske Bibliotek.

I *Et folk kom i skole 1814-1989* udgivet af Danmarks Lærerhøjskole og Undervisningsministeriet i 1989, som Vagn Skovgaard-Petersen var medredaktør af, skrev han kapitlet: *Bøgerne i skolen*.

I Festskrift til Kjeld Winding skrev han: *Med en billedbog i hånden. Om indførelsen af analytisk billed- og tekstgennemgang i historieundervisningen i 1930'erne*. Bogen hed *Historie og undervisning* og var redigeret af Helge Gamrath, Vagn Oluf Nielsen, Jørgen Schoubye og Niels Holdgaard-Sørensen, Gjellerups forlag 1981.

I forbindelse med sit arbejde i Foreningen Nordens historiske fagnævn, redigerede Vagn Skovgaard-Petersen i 1972 bogen: *Nordens historie i skolen: Synspunkter og forslag til undervisningen i de andre nordiske landes historie*. Foreningen Nordens Forbund.

I *Klassikerforeningens Meddelelser* 1990 har han skrevet om *dannelse, fag og sammenhæng*, og i *Nyt fra Modersmålselskabet* 1988 om *fag og læsning i skolerne før og nu*.

I begyndelsen af 1980'erne blev Vagn Skovgaard-Petersen medlem af undervisnings-

Nordisk samarbejde var et gennemgående træk for forskningen ved Institut for Dansk Skolehistorie. På billedet ses bl.a. Vagn Skovgaard-Petersen og Torstein Harbo, Oslo, i samtale under en nordisk konference om komparativ pædagogik, Asker, Norge, maj 1992.

ministeriets læseplansudvalg for faget historie og udgav sammen med Verner Bruhn og andre *Undervisningsvejledning for folkeskolen 1. Historie*. Undervisningsministeriet 1984.

Blandt de pædagogiske forskningstemaer, som optog flere medarbejdere ved Instituttet var *komparativ pædagogik*, og de deltog i mange forskellige nordiske konferencer om dette tema.

Hvor stor en plads det pædagogiske forskningsfelt har haft i Vagn Skovgaard-Petersens skolehistoriske arbejde ses af, at han igennem 1990'erne blev valgt til hovedredaktør for artikler om *Pædagogik* i den Danske Encyklopædi.

I det skolehistoriske miljø i Instituttet nød man godt af Knud Eyvin Bugges ide-historiske bog: *Pædagogiske grundideer*, som blev udgivet i Berlinske Leksikon Bibliotek første gang i 1969. Bogen kom igennem mange år i stadig nye stærkt forøgede udgaver. Knud Eyvin Bugge var gennem en lang årrække nært knyttet til Instituttet og deltog i Instituttets studiekredsarbejde. K.E. Bugge skrev bl.a. bøger og artikler om kristendomsfagets udvikling. *Vi har rel'gion... Et skolefags historie 1900-1975*. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck 1979 og *Dansk kristendomsundervisning 1900-1975*. NNF. Tekster og temaer. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck 1979.

Ellen Nørgaard kom igennem 1980'erne at til arbejde nært sammen med bl.a. Spæt

Henriksen og Chresten Kruchow ved Institut for Pædagogik og Psykologi senere Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning om pædagogiske skolespørgsmål.

Sammen med Spæt Henriksen udgav hun i 1986 *Børnenes skole – En skolekritik i historisk perspektiv*. Bogen, der tog udgangspunkt i reformpædagogiske problemstillinger, var et indlæg i den aktuelle pædagogiske debat. Sammen med bl.a. Chresten Kruchow udgav hun på forlaget Unge Pædagoger i 1984-1985 et fotografisk genoptryk af Joakim Larsens skolehistorie i 3 bind samt et fjerde bind, der indholder et tillæg med artikler om den skolehistoriske udvikling igennem 1900-tallet.

I bogen *Demokrati i skolen?* – en debatbog, redigeret af Harald Bertelsen, der udkom på Gjellerups forlag i 1980, skrev Ellen Nørgaard om *Skolens demokratisering – historisk set*.

I Festskrift til Roar Skovmand, Uddannelseshistorie 1978, om *Ungdomsskolen og K. M. Klausen*, og i Festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen, Uddannelseshistorie, 1991, om *Soria Moria Slot, og vejen der hen til*. Artiklen belyser ud fra folkeeventyret tre bøger i pædagogik: Sophus Heegaards *Om Opdragelse I og II*, Claudius Wilkens *Grundtræk af Pædagogikken* og Oscar Hansen: *Opdragelseslære*.

I bogen *Et folk kom i skole*, fra 1989, som Ellen Nørgaard var medredaktør af, skrev hun et kapitel om *Kundskaber eller opdragelse – kundskaber og opdragelse*.

Reformpædagogiske problemstillinger arbejdede Ellen Nørgaard med både i sin disputats: *Lille barn, hvis er du?* 1978 (jf. Lejf Degnbolds oversigt) og i artikler som *Reformpædagogikken i Danmark – nogle overvejelser og eksempler*, i: *Danske skoleproblemer – før og nu*, red. Ingrid Markussen og Ib Goldbach, Gjellerup 1978, i *History of Education* 1991, i *Psyche og Logos* samme år.

I 1990'erne var Ellen Nørgaard beskæftiget med udviklingsarbejder i folkeskolen. Sammen med flere andre udgav hun i 1991 *Helhedsskolen*, der var en delrapport til projektet Helhedsskolen. Bogen blev udgivet på DLH i den pædagogisk-psykologiske publikationsserie nr. 69. Samme år var hun medudgiver af bogen *På vej mod en helhedsskole. Beskrivelse af 14 udviklingsarbejder*. Red. Karen Borgnakke. DLH.

I forlængelse af arbejdet med helhedsskolen skrev EN artiklen: *Danish support to the School Sector of Mongolia* i: *Export of Curriculum, Didaktiske studier* 13.

Ingrid Markussen skrev i *Visdommens lænker. Studier i enevældens skolereformer fra Reventlow til skolelov*, udgivet af Landbohistorisk Selskab i anledning af Stavnsbåndsjubilæet i 1988, bl.a. om almueskolens skolebøger i 1700'tallets slutning.

I et særnummer af *Historie og samtidsorientering og Noter om historie og undervisning*, udg. af Dansk Historielærereforening og Foreningen af gymnasie- og hf-lærere i historie med titlen: *Historie i det 12-årige uddannelsesforløb*, skrev IM artiklen: *Tendenser i historieundervisningens opgave og indhold i det 20. årh. på baggrund af den samfundsmæssige og skolepolitiske udvikling*.

I festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen, Uddannelseshistorie fra 1991: *Viden, fag og dannelse – nogle refleksioner om den offentlige skoles opdragelse og undervisning af børn*.

I *Læseplansstudier*. Red. Karsten Schnack. Didaktiske studier. Bidrag til didaktikkens teori og historie, bd. 20, Danmarks Lærerhøjskole 1995 skrev IM: *Den store læseplan*.

Gunhild Nissen skrev om *Matematik og dannelse – spotlys på 1878* i festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen, Uddannelseshistorie 1991.

Skolebygninger og skolemiljø

Skolens arkitektur og skolebygningernes historie blev taget op af Vagn Skovgaard-Petersen i Uddannelseshistorie 1987: *Folkeskolens ældste bygninger*.

Specielt har dette tema interesseret Ellen Nørgaard og Ning de Coninck-Smith. I det fjerde bind af Unge Pædagogers genudgivelse af Joakim Larsens skolehistorie 1985, skrev Ellen Nørgaard om *Ændringer i skolens fysiske rammer*. Ellen Nørgaard har i bogen *Et folk kom i skole* fra 1989, skrevet kapitlet: *Skolens huse*.

Sammen med Ning de Coninck-Smith redigerede Ellen Nørgaard i 1990 en bog om skolearkitektur, legepladser og skolemiljø i historisk perspektiv. *Lære og være – i hvilke rammer?* Kroghs Forlag.

Ning de Coninck-Smith skrev i anledning af Ny Carlsberg Vejens Skoles 75-års jubilæum artiklen: *En ny arkitektur med rødder i 1880'ernes og 90'ernes skolebyggeri*. Red. Jytte Wexøe. Omslagstitel NCS 1913-1988.

Samme udarbejdede i 1989 for Planstyrelsens bygningsfredningskontor bogen: *Vor lærdoms bygning: folkeskolens bygninger 1814-1940*. Planstyrelsen, Miljøministeriet.

Ungdoms-og voksenuddannelse

Fra Roar Skovmands tid har Institutet arvet en speciel interesse for samfundets forskellige uddannelsesstilbud for ungdom og voksne. Her har specielt Søren Ehlers samlet sin forskning, og han blev i 1980'erne ansat i Afdeling for ungdoms- og voksenundervisning ved Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning på DLH. I 1983 skrev han sammen med Thorstein Balle bogen: *Samvirke i fælles interesse. Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler 1908-1983*. Det forskningsprojekt, som han havde stipendium på ved Institutet, blev færdiggjort i 2000 som doktorafhandling med titlen *Ungdomsliv* (jvf. Lejf Degnbols oversigt).

På Roar Skovmands initiativ blev forsvarets civilundervisning og dets historie taget op til drøftelse i 1980'erne. Christian Vognsen, som var afdelingsleder på Danmarks Lærerhøjskoles afdeling i Skive, påtog sig opgaven at opsøge egnet kildemateriale og skrive civilundervisningens historie. Han gjorde det sammen med domprovst Jørgen Bøgh, der var FCUs første undervisningsinspektør, og FCUs sidste undervisningsinspektør, senere amtsskolekonsulent David Pedersen. Dette skriver Vagn Skovgaard-Petersen i forordet til publikationen: *Soldater på skolebank. Forsvarets civilundervisning 1952-1973*. Red. Christian Vognsen. Bogen er udgivet af Selskabet for Dansk Skolehistorie i kommission hos Odense Universitetsforlag, 2000.

Læse-og skrivefærdighed

I 1980'erne blev Vagn Skovgaard-Petersen og Ingrid Markussen involveret i nordisk udforskning af befolkningens læse- og skriveudvikling i historisk perspektiv. Skolen blev inddraget som en vigtig faktor for udviklingen, men forskningen drejede sig også om den voksne befolknings alfabetisering. På den 18. nordiske historikerkonference i Jyväskylä i Finland 1981 var de medforfattere til forskningsrapporten: *Ur nordisk kulturhistoria. Läskunnighet och folkbildning före folkskoleväsendet*. Deres fælles indlæg havde titlen: *Læseindlæring og læsebehov i Danmark ca. 1550 – ca. 1850*.

Arbejdet fortsatte i de kommende år med udforskning af befolkningens skrivefærdig-

Læsekyndighed var et af hovedemnerne på det nordiske historikermøde i 1981 på Jyväskylä Universitet. På billedet ses fra venstre Ingrid Markussen, Finn Gad, der i en periode forud for kongressen var knyttet til Skolehistorisk Instituts udforskning af læse- og skrivefærdighed, arkivar Rauno Luttinen, Finland, Loftur Guttormsson, Island, Vagn Skovgaard-Petersen, Egil Johansson, Sverige, og Knut Tveit, Norge.

hed. I 1985 fik Ingrid Markussen et års frikøb med støtte fra Humanistisk Forskningsråd til videre studier i den danske befolknings alfabetisering. Arbejdet blev udmøntet i forskellige seminarrapporter og kapitler i Vidsommens lænker.

1984 udkom: *Läs- och skrivkunnighet i Danmark på 1700-tallet*, i Materialer og metoder i historisk-pædagogisk forskning. Institut for dansk Skolehistorie. Samme år: *Skolens tilbud og krav i læse- og skriveindlæringen i 1800-tallet*, i De nordiske skriftspråkernes udvikling på 1800-tallet. Nordisk språksekretariats rapporter 4. Oslo.

1985: *Den danske befolknings skrivefærdighed i 1800-tallet*, i Da menigmand i Norden lærte at skrive – en sektionsrapport. Institut for dansk Skolehistorie.

1987: *Skrivefærdighedens udvikling i Danmark 1790-1890*, i upubliceret sektionsrapport til det 20. nordiske historikermøde i Reykjavik.

1990: *The development of writing ability in the Nordic Countries in the eighteenth and nineteenth centuries*. Scandinavian Journal of History 15.

1991: »I allerdybeste ydmyghed« – om kvindelig skrivefærdighed for 200 år siden, i *Søg og I skal finde. Veje til kvinders historie i arkiver og samlinger*. ARKI.Varia 1991.

1993: *Kunne Jeppe på Bjerget læse og skrive? Læse- og skrivefærdighed i dansk og internationalt historisk perspektiv*, i: Skolehistorier. Red. Ning de Coninck-Smith. Den jyske historiker. Nr. 62-63.

1997: *Skoleprotokollen fortæller* – om Landerslev skoleprotokol og dens oplysninger om elevernes læseindlæring fra 1778-1796, i *Det store i det små*, red. Knud Prange m.fl. Skrifter udgivet af Lokalhistorisk Afdeling, København.

Vagn Skovgaard-Petersen udgav sammen med Ingrid Markussen sektionsrapporten fra den 19. nordiske historikerkongres i Odense *Da menigmand i Norden lærte at skrive*. Institut for Dansk Skolehistorie, Danmarks Lærerhøjskole 1985.

I Scandinavian Journal of History vol. 15, 1991 skrev V.Sk-P. *Literacy in the Nordic Countries 1550-1900*.

Offentlig-privat skole

Instituttet deltog i nordiske forskningsseminarer igennem 1980'erne, der bl.a. belyste spørgsmålet om privat-offentlig skole og om forældreret.

Vagn Skovgaard-Petersen, Gunhild Nissen og Ingrid Markussen var således involverede i et treårigt projekt fra 1991-1994: *Skilda Lärohus – studier kring lärandets institutionella villkår i Norden och i England*. Det fik økonomisk støtte bl.a. af NOS-S. Slutrapporten: *Kampen om lärohusen. Studier kring statsmakt och föräldrarätt i nordisk skolutveckling*, udkom på Almqvist & Wiksell, Stockholm i 1994. Den blev redigeret af Håkan Andersson, Knud Jordheim, Ingrid Nilsson og Vagn Skovgaard-Petersen. Sammen med Gunhild Nissen skrev Vagn Skovgaard-Petersen kapitlet: *Statsmakt og forældreret i dansk skoleudvikling*. V.Sk-P. skrev desuden en casestudy om *Skoler for et politisk mindretal. Konflikt om frihedsprincippet i dansk skolelovgivning 1945-46*. Ingrid Markussens bidrag var: »Børnene tilhører staten« – *Fra hjemmets ansvar til statens uddannelsessystem*.

Handicaphistorisk skoleforskning

Både Vagn Skovgaard-Petersen og Ingrid Markussen var sammen med lektor Birgit Kirkebæk med til at oprette Center for Handicaphistorisk Forskning på Danmarks Lærerhøjskole i 1992. De sad i Centrets bestyrelse så længe det fungerede under Danmarks Lærerhøjskole. Da ingen af de oprindelige medarbejdere ved Lærerhøjskolen i dag er ansatte i det nyoprettede DPU, fungerer Centret som et virtuelt netværk under ledelse af Birgit Kirkebæk

Sammen med Birgit Kirkebæk gennemførte IM flere danske og nordiske forskningsseminarer i handicaphistorie. Instituttets engagement i handicaphistorie går tilbage til Instituttets samarbejde med afdelingsleder Finn Lambert ved Institut for Psykologi på DLH og hans historiske interesse for specialundervisningens historie. I 1983 udarbejdede Nete Wingender en registrering af Gl. Bakkehus-arkivet, og på dette materiale skrev hun sin ph.d. afhandling fra 1992 »...Drivhuset for den sygnende plante« (jvf. Lejf Degnbols oversigt).

Ingrid Markussen skrev 1997 artiklen *Handicap og ægteskabspolitik i Norden*, i *Handicap & Samfund*, udg. af Historisk Selskab for Handicap og Samfund, red. Ingrid Wass.

Sammen med Birgit Kirkebæk udgav hun tre nordiske seminarrapporter: *Det gode liv*.

Danmarks Lærerhøjskole 1994, *Livshistorien*, Danmarks Lærerhøjskole 1996 og *Diskurs, diagnose og konstruktion*, Danmarks Lærerhøjskole 1997.

Pigers skolegang og kvinders uddannelse

Pigers skolegang blev efterhånden et aktuelt tema ved Institutet. Ellen Nørgaard var medlem af Kvindeligt Forum på Danmarks Lærerhøjskole og fremmede kvindelige studerendes opgaver om kvinder i skolehistorien. Adda Hilden genudgav Athalie Schwartz bog: *Skal jeg sætte min datter i skole – pigeopdragelse i 1800-tallet*. Modtryk 1987. I 1989 redigerede hun sammen med Anne-Mette Kruse bogen: *Pigers skole*. I Institutets forskningsprojekt om læreruddannelsens historie skrev Adda Hilden i bind tre om *Lærerindeuddannelse*, hvor hun belyste bl.a. de kvindelige institutbestyrerinder i 1800-tallet.

Ingrid Markussen skrev artiklen »*En fornumstig Quinde*«. *Mandens opdragelse af kvinden*, i: BUR. Kan, kan ikke. Vil, vil ikke. Kvindeliv i perspektiv. ARKI.Varia 1996 og i *Kvinder, køn og forskning* 1993 nr. 3 under redaktion af Anne Scott Sørensen artiklen: *Hensynet til piger i den Reventlowske skolepolitik*.

Nete Wingender skrev *Fra kald til profession – lærerinde på åndssvageantaltet Gl. Bakkehus mod 1800-tallets slutning* i: Søg og I skal finde. Veje til kvinders historie i arkiver og samlinger. ARKI.Varia 1991. I 1996 skrev hun i den tidligere omtalte publikation, BUR, artiklen: »....en knugende Længsel efter Frihed«. *Sprogøpiger i 1920'erne og 1930'erne*.

Læreruddannelse

Det sidste forskningstema, som vil blive taget op, er Læreruddannelsens historie. Første gang Institutet kom til at beskæftige sig med seminarier var i 1968, da Vagn Skovgaard-Petersen og Ingrid Markussen påtog sig den opgave for Undervisningsministeriet at udarbejde en kort historisk redegørelse for de enkelte seminariers oprettelse og særpræg. Redegørelsen kom til at indgå i det såkaldte »slagteriudvalg«, der skulle foretage seminarienedlæggelser. Ved Tage Kampmanns ansættelse som senior-medarbejder ved Institutet kom læreruddannelsen til at indtage en mere fremskudt plads. Tage Kampmann sørgede selv for hovedparten af de mange publikationer, som blev udgivet med Institutet som centrum. De er omtalt i Vagn Skovgaard-Petersen artikel i Uddannelseshistorie 1997: *En senior-medarbejder går af*. TKs største publikation er bind 2 af Læreruddannelsens historie: *Kun spiren frisk og grøn – læreruddannelsens historie 1945-91*. Odense Universitetsforlag 1991. I 1995 skrev TK bogen: *Fra enegang til fodslag. Forstandere/rektorer ved lærerseminarierne 1947-93*, udg. af Lærerseminariernes rektorforsamling. Flere af TKs publikationer bygger på egne erindringer, så som *Et jævnt og muntert liv – seminarieliv i 1950'erne*. Odense Universitetsforlag, 1995. Han har skrevet om enkelte seminariers historie i bl.a.: *Tønder Statsseminarium 1788-1988. Træk af læreruddannelsen i 40 år*, i Nørre Nisum Seminariums årbog 1992: *Festforelæsning ved 100-årsjubilæet*, samt om *Grønlands Seminarium 1845-1995*.

Ingrid Markussen har skrevet om *Brahetrolleborg Skoleholder-Seminarium 1794-1826* i *Fynske Årbøger* 1993, og om G. P. Brammers lærebog *Pædagogik og Didaktik*, som blev brugt i læreruddannelsen i 1800-tallet i: *Mellem pædagogik og skole. Festskrift til Mogens Nielsen på 65-årsdagen den 29. marts, 1996*. Red. Spæt Henriksen m.fl.

Instituttet har i en årrække haft et forskningsudvalg nedsat om Læreruddannelsens historie. I udvalget har indgået Adda Hilden, Tage Kampmann, Ingrid Markussen, Erik Nørr og Vagn Skovgaard-Petersen. Dette arbejde fortsætter endnu. I 2001 er seminarie-lærer cand.pæd. pæd. Karen Braad, der skriver skolehistorisk ph.d. afhandling om praktikuddannelsen i læreruddannelsen, indtrådt i udvalget.

Bd. 2 og 3 i *Dansk læreruddannelse 1791-1991* foreligger nu. Foruden Tage Kampmanns bidrag og Adda Hildens bidrag har arkivar Erik Nørr, Landsarkivet for Sjælland m.v., skrevet i bind tre om *Lokalsamfundenes kamp om seminariedriften*. I dette bind har Erik Nørr udarbejdet *Oversigt over seminarier 1791-1991. Lovgivning, status og litteratur*. Vagn Skovgaard-Petersen og Ingrid Markussen arbejder i 2001 på at afslutte 1. bind, der vil føre læreruddannelsen fra 1791 til 1945.

Forhåbentlig kan denne oversigt give et indtryk af de mange og mangefacetterede forsknings- og registreringsopgaver, som Institut for Dansk Skolehistorie i nær tilknytning til Selskabet for Dansk Skolehistorie har haft. Ikke alle arbejdsområder har kunnet dækkes. Hver enkelt medarbejder havde et bredt kontaktnet udenfor Instituttet, hvor forskningen i Instituttet var motoren i aktiviteterne. Medarbejdernes medlemsskab af bedømmelsesudvalg for doktorgrads- og ph.d.grads afhandlinger vil f.eks. være en anden måde at vise, hvor tyngdepunktet i medarbejdernes engagement lå.

Vagn Skovgaard-Petersen har gennem årene været en meget benyttet opponenter. En tredje måde ville være at inddrage de enkeltes eksterne forskningsmæssige opdrag. Ellen Nørsgaard var således redaktør af temarapporter om Uddannelsesforskning I-VII samt medredaktør af nyhedsbrevet Nyt om uddannelsesforskning, udsendt af Udvalget vedr. Uddannelsesforskning nedsat af SSF og SHF, 1980-85, og Ingrid Markussen var frikøbt et år af Landbrugsrådet for at skrive en bog om skolen under landboreformerne i anledning af 200-årsjubilæet for Stavnsbåndets ophævelse i 1788: Visdommens lænker (jf. Lejff Degnbolds oversigt). Endelig må vi ikke glemme Instituttets engagement i undervisningen på DLH, idet disciplinen skolens historie blev en fast del af cand.pæd. studiet i almen pædagogik fra 1970'erne og frem efter. Her blev der skabt en bred interesse for disciplinen, og skolehistoriske problemstillinger kom til at virke fagligt identitetsdannende for mange cand.pæd. studerende. I denne undervisning havde Vagn Skovgaard-Petersen en fremtrædende plads gennem 1990'erne.

I både Institut og Selskab har Vagn Skovgaard-Petersen haft en central position, og hans brede kontaktnet (jf. Søren Ehlers artikel) til dansk historikerverden og til store dele af den pædagogiske verden har gennem årene sikret dansk skolehistorie en usædvanlig alsidig belysning. Vel er Instituttets historie forbi. Men dets mange registrerings- og forskningsopgaver har lagt en solid grund for, at nye generationer kan løfte den skolehistoriske arv. Vagn Skovgaard-Petersens tætte samarbejde med Selskabets energiske og dygtige bestyrelse og levende kontaktnet til Selskabets medlemsskare står som garant for, at det skolehistoriske arbejde udvikles i frodig virksomhed.

Søren Ehlers sagde i sin tale til Vagns 60-års fødselsdag, hvor vi alle vidste, at Instituttet skulle nedlægges: »Der hvor Vagn er, vil altid være et Institut for Dansk Skolehistorie«. De 10 år, der er gået, har givet ham ret.

Vagns fiskedræt

Om netværksdannelse og pædagogisk sociologi

Af Søren Ehlers

I Lov om Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU) siges det, at universitetets forskning foregår ved institutter, og i et forarbejde til loven¹ foreslås det, at der oprettes fem institutter: 1) Institut for pædagogisk filosofi, 2) Institut for Pædagogisk Antropologi, 3) Institut for Pædagogisk Psykologi, 4) Institut for Pædagogisk Sociologi og 5) Institut for Curriculumforskning. Ved lovens vedtagelse den 31. maj 2000 blev tre statslige institutioner nedlagt: Danmarks Pædagogiske Institut (DPI) fra 1955, Danmarks Lærerhøjskole (DLH) fra 1963 og Danmarks Pædagoghøjskole (DPH) fra 1997.

DPU blev oprettet med virkning fra 1. juli 2000, og rektor Lars-Henrik Schmidt² valgte at oprette de fem institutter, der var blevet foreslået af den faglige styregruppe. Derfor modtog de videnskabelige medarbejdere i efteråret et brev fra rektor, hvor de blev bedt om at vælge et institut. For langt de fleste var dette et frihedsbrev, selv om de måske ikke opfattede det som et sådant. Det indebar, at de uafhængigt af tidligere praksis og uddannelse, kunne gå helt nye veje – uanset formuleringerne i deres ansættelsesbrev. Nogle valgte det kendte og sikre, og andre var mere dristige, men alle blev af rektor tvunget til at overveje deres faglighed: Hvor hører jeg hjemme? Hvad vil jeg lægge vægt på, når det nye instituts »faglige profil«, skal beskrives?

For mig indebar frihedsbrevet, at jeg igen kunne skifte spor. I 70'erne var det interessen for lokalhistorie, der fik mig til at tage toget til Emdrup – der var dog et mellemspill 1978-79, hvor jeg gennemførte den instruktøruddannelse i voksenpædagogik, som professor Frede Knudsen³ havde fået etableret. I 1981 fik jeg mulighed for at skifte til skolehistorie, fordi jeg opnåede et kandidatstipendium, men allerede i 1989 skiftede jeg igen, fordi der skulle løses nogle opgaver inden for voksenuddannelsesområdet.⁴ I 1994 blev jeg lektor i voksenpædagogik, men kom reelt til at arbejde med hele det pædagogiske felt. Efter dannelsen af DPU valgte jeg at gå ind i Institut for Pædagogisk Sociologi, og derfor overvejer jeg i dag: Hvad er et institut, og hvad er pædagogisk sociologi?

En gennemgang af DLHs årsberetninger viser dels, at institutter kommer og går, dels at de får flere og flere medarbejdere. Det første DLH-institut – der blev betegnet som et forskningsinstitut – var Institut for Dansk Skolehistorie, der blev dannet i 1965. Denne institutdannelse var imidlertid et særtilfælde. Først med anordningen af 17. maj 1971 fik

1. Forslag til faglig profil for Danmark Pædagogiske Universitet. September 1999.

2. Idehistorikeren Lars-Henrik Schmidt var 1996-2000 direktør for DPI.

3. Psykologen Frede Knudsen var 1977-84 professor i voksenpædagogik.

4. Sociologen Bjarne Wahlgren udnævntes i 1988 til professor i voksenpædagogik.

DLH hjemmel til oprettelse af institutter. Den blev flittigt benyttet, og snart var der intet mindre end 20 institutter, to afdelinger og et årskursus. Når Harald Torpe i sin fremstilling⁵ udtrykkelig kalder Institut for Dansk Skolehistorie et forskningsinstitut, må det indebære, at de øvrige institutter kan benævnes »uddannelsesinstitutter«. Denne tolkning harmonerer godt med Lov om Danmarks Lærerhøjskole (1963), der prioriterer undervisning højere end forskning i modsætning til Lov om Danmark Pædagogiske Universitet (2000), hvor forholdet er omvendt.

Allerede i 1974 besluttede DLH at ændre institutstrukturen. Dels blev Institut for Udviklingspsykologi, Institut for Klinisk Psykologi, Institut for Pædagogik, Pædagogisk Psykologi og Socialpsykologi og Institut for Didaktik og metodik sammenlagt til Institut for Pædagogik og Psykologi, dels gik medarbejderne fra Institut for Engelsk, Institut for Tysk og Institut for Fransk og Latin sammen i Institut for Fremmedsprog⁶. I 1991 kom »den store fusion«, der indebar, at 13 institutter og to afdelinger blev til syv institutter. Den store fusion medførte, at DLHs ældste institut forsvandt: Institut for Dansk Skolehistorie blev nedlagt, og medarbejderne overført til det nye Institut for Pædagogik og Uddannelsesforskning.

Den store fusion må have udløst nogle overvejelser: Hvor hørte skolehistorikerne til? Oplevede de sig som pædagogiske forskere eller som uddannelsesforskere? »Pædagogik« er et elastisk begreb med en lang historie, mens »uddannelse« i min bevidsthed hænger sammen med uddannelsessystemets ekspansion efter Sputnik-chokket. Uddannelse var et af tidens signalord, og ministeriet styrkede – i K. B. Andersens ministertid (1964-68) – sit image ved at udgive »Uddannelse. Undervisningsministeriets Tidsskrift«.⁷ Senere i Knud Heinesens ministertid (1971-73) nedsattes Det Centrale Uddannelsesråd (CUR), der i 1978 publicerede rapporten »U90. Samlet uddannelsesplanlægning frem til 90erne«.

Ingrid Markussen⁸ og Ellen Nørgaard⁹ bidrog til U90 som medarbejdere ved Institut for Dansk Skolehistorie – uddannelsesforskning var med andre ord et felt, som instituttets medarbejdere forholdt sig aktivt til. I 1984 blev dette mere manifest, idet det tidsskrift, der siden 1967 havde båret navnet Årbog for Dansk Skolehistorie, blev relanceret under navnet »Uddannelseshistorie«. Men allerede i 1968-årbogen optræder den faste rubrik »Skole og Samfund«, der er en løbende kortlægning af uddannelsespolitikken. Rubrikken blev først redigeret af Gunhild Nissen.¹⁰ Hun blev efter at have forsvaret sin disputats udpeget til medlem af CUR i 1973. Fra 1977 redigerede Ellen Nørgaard rubrikken. DLH ansatte hende som lektor i 1981, men hun indgik snart i et ansættelsesforhold, der indebar, at hun blev frigjort fra en del af arbejdet ved instituttet. Ellen Nørgaards nye arbejds-

---

5. Harald Torpe (1988), Aldrig løses mand af lære, p.185. Torpe var rektor for DLH 1964-77.

6. I 1974 var hovedparten af DLH-institutterne viet et grundskolefag. Reelt blev denne struktur først ændret, da de fem DPU-institutter blev dannet. Den fagdidaktiske forskning på DPU er især knyttet til Institut for curriculumforskning, der har mere end halvfjerds medarbejdere.

7. Tidsskriftet udkom fra 1968 og blev redigeret af Erik la Cour.

8. Ingrid Markussen blev knyttet til instituttet i 1966. Fra 1997 er hun professor i idéhistorie ved Universitetet i Oslo.

9. Ellen Nørgaard blev kandidatstipendiat ved instituttet i 1971 og forsvarede sin disputats i 1977.

10. Gunhild Nissen udnævntes i 1976 til professor i samfundsvidenskab ved Roskilde Universitetscenter

giver var »Udvalget vedrørende uddannelsesforskning« – et initiativ under det humanistiske og det samfundsvidenskabelige forskningsråd. Der går en linie fra dannelsen af dette udvalg – der i perioden 1980-85 havde lektor Tom Ploug Olsen, DLH, som formand – til den senere beslutning om at etablere et institut for pædagogik og uddannelsesforskning. I 1990 valgte DLH Tom Ploug Olsen til rektor og Ellen Nørgaard til prorektor.

Tilsyneladende kunne medarbejderne fra Institut for Dansk Skolehistorie nogenlunde ubesværet flytte over på den anden side af Emdrupvej.¹¹ En af de vigtigste forklaringer på dette forhold synes at være den rummelighed i tilgangen, der var en arv fra Skovmands tid. Roar Skovmand,¹² der siden 1956 havde været embedsmand i ministeriet, blev i 1965 kaldet til DLH som professor i historie. Han var en alsidig mand. Vagn Skovgaard-Petersen har i Uddannelseshistorie 1988 tegnet et charmerende portræt af en usædvanlig akademiker. Skovmand var ikke alene alsidig – han var også manden med de mange forbindelser, og dette bidrog uden tvivl til, at det blev ham, der fik ansvaret for at realisere ideen om et institut for dansk skolehistorie. Rektor Ernst Larsen¹³ forestillede sig, at der

---

11. Fra L-bygningen til B-bygningen.

12. Roar Skovmand var 1965-78 professor i historie med særlig henblik på Nordens historie.

13. Ernst Larsen var rektor for DLH 1950-1964.

skulle etableres et institut, der kunne fungere som DLHs forskningsmæssige flagsskib – et sidestykke til det Institut for Dansk Kirkehistorie, som Hal Koch skabte i samarbejde med K. E. Bugge¹⁴ m.fl.

For Skovmand var det naturligt at opfatte skolehistorie som et rummeligt felt, og dette syn stødte på en måde sammen med det DLH, som jeg husker fra 80'erne. Engang ved kopimaskinen i L-bygningen bemærkede professor Torben Brostrøm,¹⁵ at det kunne være belastende at arbejde på DLH, fordi man som engageret litteraturmenneske risikerede at blive mødt med spørgsmålet: »Er du sikker på, at dette er folkeskolerelevant?«

Det var utænkeligt, at det samme spørgsmål blev stillet på 1. sal til højre i L-bygningen, som skolehistorikerne delte med Brostrøm og hans kolleger. Der var fra første færd enighed om, at alle skoleformer var af interesse, og de studerende, der fulgte instituttets undervisning, var af en ganske særlig støbning. Den samme indstilling var gældende inden for Selskabet for Dansk Skolehistorie. I den første årbog fortæller Selskabets daværende formand Robert Hellner¹⁶ om de møder, der gik forud for stiftelsen, og han nævner, at det var initiativtagerne magtpåliggende at få repræsenteret så mange skoleformer og så mange interesserede kredse som muligt. Denne tradition for rummelighed har mig bekendt altid været rådende inden for Selskabet, og hvis man undersøger det navnestof, som Erik Nørr fremdrager i dette skrift, vil man kunne konstatere, at rummeligheden har været til stede fra starten.

Gennem en del år var medarbejderne ved forskningsinstituttet på 1. sal reelt de eneste på DLH, der arbejdede systematisk med hele uddannelsessystemet, men i 80'erne foregik det uden eksplicit opbakning fra DLHs side. Dog må man sige, at DLHs senere oprettelse af et institut for pædagogik og uddannelsesforskning var et budskab om, at rummeligheden var blevet større. I 90'erne sprængte DLH-medarbejdere ved egen kraft den snævre tænkning,¹⁷ og da Folketinget i maj 2000 vedtog, at DPU skulle dække »hele det pædagogiske felt«, havde en del forberedt sig på at løse opgaven.

Med andre ord: Det lille institut for dansk skolehistorie var i virkeligheden stort. Der var rummelighed, og der var udsyn. Se Lejf Degnbols personlige skildring af miljøet i dette skrift. For de yngre medarbejdere åbenbarede instituttets rummelighed sig måske mest, når der blev afholdt institutrådsmøder. Disse møder, der vistnok blev afviklet efter et selvstændigt regelsæt, kunne udvikle sig i mange retninger. Ret uskyldige emner udløste lærde og detaljerede indlæg, der imidlertid aldrig kom med i referatet. Institutbestyrer Vagn Skovgaard-Petersen¹⁸ skrev referater – måske mest for at tilfredsstille DLH-bureaukratiet – men de fyldte aldrig mere end en A4side og blev ikke udsendt til medarbejderne. Et kort referat blev læst højt ved mødets begyndelse – mens Skovmand og K.E. Bugge var optaget af deres rituelle udveksling af cigarer. Derefter kunne drøftelserne tage deres begyndelse, og de handlede stort set aldrig om de problemer, der optog

14. Kirkehistorikeren K.E. Bugge ansattes af DLH i 1965. Han engagerede sig straks i den skolehistoriske forskning. Var 1981-98 professor i kristendomskundskab.

15. Torben Brostrøm var professor i dansk litteratur 1979-1991.

16. Robert Hellner var overbibliotekar ved Danmarks Pædagogiske Bibliotek 1964-88.

17. Søren Ehlers (2000), *Fra fristyre til DPU. I: DLH under forandring*. Danmarks Lærerhøjskole 1990-2000.

18. Vagn Skovgaard-Petersen knyttes til DLH i 1968 og udnævntes i 1980 til professor i skolehistorie.

Ved institutsammenlægningen i begyndelsen af 1990'erne flyttede skolehistorien over i Lærerhøjskolens hovedbygning. På billedet ses Peder Skyum-Nielsen, Poul Gernes, Georg Jansen og Vagn Skovgaard-Petersen under præsentationen i august 1993 af artiklen »Skriften på væggen« (trykt i Uddannelseshistorie 1993). Foto: Morten Aagaard.

den øvrige DLH-befolkning. Der lå ganske vist en stor rød bygning på den anden side af Emdrupvej – som man måtte gå igennem for at komme til kantinen – men vi hørte ikke meget om, hvad der foregik derovre.

Samværet var vistnok altid hyggeligt og meget præget af Roar Skovmand, professor emeritus. Jeg husker, at Povl Eller,¹⁹ der i 1982 forberedte den store Grundtvigudstilling på Frederiksborg Slot, fortalte mig, at Skovmand havde opsøgt ham for at bidrage med et »vidtløftigt« syn på sagerne. Prøv at læse Skovmands programartikel om det skolehistoriske felt.²⁰ Den er velskrevet, indsigtfuld og vidtløftig.

Tilbage til spørgsmålet: Hvad er pædagogisk sociologi? I 90'erne eksisterede der en beskeden uddannelsesforskning på DLH. Den groede ved egen kraft og blev ikke understøttet af rektoratet, der i de år lagde mest vægt på at udbygge provinsafdelingerne og styrke den fagdidaktiske forskning.²¹ Når det skal forklares, hvorfor DPU fik et institut for pædagogisk sociologi, må forklaringen søges uden for Emdrupborg. Det var den faglige styregruppe udpeget af ministeren, der satte fokus på pædagogisk sociologi. Dog skal det medgives DLHs rektorat, at der blev oprettet et forskningsprofessorat til Erik Jørgen Hansen,²² der må siges at være en hovedkraft inden for uddannelsessociologien i Danmark. Han havde været medlem af CUR og blev i 1983 indvalgt i Udvalget vedrørende uddannelsesforskning under forskningsrådene, hvor han arbejdede sammen med Tom Ploug Olsen og Per Schultz Jørgensen.²³ Ejendommeligt nok blev dette professorat ikke knyttet til Institut for pædagogik og uddannelsesforskning – som man kunne forvente – men til Institut for psykologi og specialpædagogik.

Forslaget om at styrke den sociologiske dimension vandt genklang i ministeriet og var også rektoratets politik. Rektor udpegede i efteråret 2000 sociologen Inge Bryderup som leder af DPUs Institut for Pædagogisk Sociologi. Hun havde været souschef for Lars-Henrik Schmidt, da han var direktør for Danmarks Pædagogiske Institut, og blev nu betroet ledelsen af det institut, der skulle udvikle den pædagogiske sociologi i Danmark. Meget hurtigt gik den sammensatte medarbejdergruppe – der er både folk fra DPH, DPI og DLH – i gang med at drøfte »den faglige profil«. Blandt disse medarbejdere er Erik Jørgen Hansen.

Det følgende er en lille skriveøvelse inden for pædagogisk sociologi. Begrebet »skriveøvelse« husker jeg fra Historisk Institut ved Københavns Universitet, hvor jeg prøvede at lære historisk metode og teknik. Der er med andre ord tale om en lille hurtig øvelse: En midaldrende historiker er nødt til at øve sig, når hans faglighed skal transformeres over i sociologien.

Peter Gundelach, der er professor ved Institut for Sociologi ved Københavns Universitet, har i den noget upåagtede bog »Sociale bevægelser og samfundsændringer. Nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfund-

---

19. Povl Eller var 1976-89 direktør for Frederiksborgmuseet.

20. Roar Skovmand (1967), *Skolehistorien – et forsømt område*. I: Årbog for dansk Skolehistorie.

21. Søren Ehlers (2000), *Fagdidaktik på tværs*. I: DLH under forandring. Danmarks Lærerhøjskole 1990-2000.

22. Cand. polit. Erik Jørgen Hansen ansattes ved Socialforskningsinstituttet i 1963. I 1999 udnævntes han til forskningsprofessor ved DLH.

23. Psykologen Per Schultz Jørgensen var dengang i lighed med Erik Jørgen Hansen knyttet til Socialforskningsinstituttet. Han var professor i socialpsykologi ved DLH 1991-2000.

styper« (Politica 1988) interesseret sig for Roar Skovmands forskning. I 1951 publicerede Roar Skovmand en bog,²⁴ hvor begrebet »de folkelige bevægelser« blev udviklet. Disse skovmandske bevægelser er i Peter Gundelachs øjne ikke spor folkelige.²⁵ Fortid og Nutid peger i sin anmeldelse²⁶ på forfatterens frugtbare inddragelse af det sociologiske begreb »netværk«, og Flemming Mikkelsen noterer sig, at deltagelse i netværk ifølge Gundelach medfører indlæring. Netværksbegrebet er som nævnt forankret i sociologien – det er med andre ord den sociologiske forsker, der anlægger et pædagogisk perspektiv i sin diskussion af begrebet.

Derfor skriver jeg, at deltagelse i skovmandske bevægelser må betragtes som en form for uddannelse (alias læring). En sådan uddannelse er som det første intentionel. Deltagerne er frivilligt gået ind i bevægelsen, og frivillighed er noget centralt for de skovmandske bevægelser. Deltagelsen/uddannelsen er for det andet informel, og her må der gribes til et langt citat af N. J. Coletta, en sociolog fra Verdensbanken, som definerer informel uddannelse således:

»Informel uddannelse er den usystematiske overførsel af holdninger, færdigheder og viden med hovedvægten lagt på holdninger. Organiseringen af tid, rum og materialer bygges på de meget forskellige kulturmønstre, der også præger de personlige roller og relationer, der eksisterer inden for forskellige husstande, slægter og andre fællesskaber«.²⁷

Når de skovmandske bevægelser kan siges at være hjemmehørende inden for denne kategori – og ikke inden for kategorierne formel eller nonformel uddannelse, der bygger på systematiske arbejdsmønstre – skyldes det ikke alene »den usystematiske overførsel«, men også »de personlige roller og relationer«, der eksisterer inden for et fællesskab. Det er netop det personlige element, der gør, at de skovmandske bevægelser er så effektive, når det handler om at udvikle holdninger.

Vi kan for det tredje give bevægelserne en samfundsmæssig placering ved at benytte en amerikansk kategorisering, der er blevet transformeret til nordiske forhold²⁸:

1. Den offentlige sektor
2. Den private sektor (for profitorienterede organisationer)
3. Den frivillige sektor (for nonprofitorienterede organisationer)
4. Familier og sociale netværk

Det er indlysende, at skovmandske bevægelser ikke kan placeres inden for de to første kategorier, men hvor hører de så hjemme? For mig er det afgørende, at disse bevægelser

---

24. Roar Skovmand (1951), *De folkelige bevægelser i Danmark*. Statsradiofoniens grundbøger.

25. Sociologer taler hellere om sociale bevægelser. Begrebet behandles bl.a. i Ron Eyerman and Andrew Jamison (1991), *Social Movements : A Cognitive Approach*. Cambridge.

26. Fortid og Nutid (1989), hefte 1, p. 32-. Dr.phil. Flemming Mikkelsen er knyttet til Københavns Universitets institutter for historie og sociologi.

27. International Encyclopedia of Education. (1994) Vol. 4. Oxford

28. Kurt Klaudi Klausen (1995), *Et historisk rids af den tredje sektors udvikling i Danmark. I: Frivillig organisering i Norden*.

Tidligere forbandt man helt andre forhold med ordet netværk. Krakas møde med Regner Lodbrøg indhyllet i et fiskenet har i generationer hørt med til elevernes børnelærdom. Anskuelsestavlen, der er tegnet af Louis Moe, findes på Dansk Skolemuseum.

er præget af »personlige roller og relationer«. Jeg vurderer med andre ord, at det personlige element er bærende inden for de skovmandske bevægelser, der netop ikke kan karakteriseres som organisationer. Familier er pr. definition præget af personlige elementer, fordi vi fødes ind i dem, og derfor kan vi sige, at der synes at være overensstemmelse mellem skovmandske bevægelser og det sociologiske begreb »sociale netværk«.

Sociologer definerer en persons sociale netværk som »de forbindelser eller kontakter til andre mennesker, der giver mulighed for social støtte og kontrol samt udveksling af relevante sociale ressourcer som fx. information«, og der skelnes i den forbindelse mellem primære og sekundære sociale netværk.²⁹ I dette tilfælde synes der at være tale om primære sociale netværk, fordi relationerne mellem personerne i netværkerne er tætte og intime.

---

29. Den Store Danske Encyklopædi. (1999) Bd. 14.

Der erhverves holdninger, færdigheder og viden inden for et primært socialt netværk, og derfor må »netværksdannelse« være et anliggende for den pædagogiske sociologi.

Efter disse indledende øvelser kan vi dels fortsætte undersøgelsen af netværksbegrebet og dels afprøve vore iagttagelser ved at gennemføre et lille case-study. En søgning i danske opslagsværker fører til nogle overvejelser vedrørende fiskeri. Net dannes af mennesker, og netværksdannere har selv sagt et formål med deres virksomhed. Her bliver det nærmest bibelsk, fordi opslagsværkerne kredser omkring fangstbegrebet. Et dansk netværk bruges til fangst. Hvis netværk dannes og vedligeholdes kontinuerligt, må der være et menneske, der fisker. Ergo fisker netværksdannere mennesker til et formål.³⁰

Nu er vi fremme ved mit lille case-study. Som nævnt blev Institut for Dansk Skolehistorie nedlagt i 1991, men det betød imidlertid hverken, at den forskningsmæssige aktivitet ophørte, eller at årbogen gik ind. Tværtimod. Se f.eks. bibliografien i dette skrift. En så omfattende skriftlig produktion må bygge på en base. Kan denne base karakteriseres som en samling af »primære sociale netværk«?

Lad os se nærmere på forfatteren til de artikler og fremstillinger, der behandles i Christian Glenstrup og Børge Riis Larsens bibliografi. Hvorfor er produktionen så omfattende og så bred? Hvordan beskrives forfatterens livsforløb i opslagsværkerne? Det er tillidsposterne, der springer i øjnene. Der er mange, og de går i forskellige retninger, hvilket også fremgår af en karakteristik skrevet af kyndige folk som Harry Haue, Kristian Hvidt, Ingrid Markussen og Erik Nørr.³¹ Ved en nærmere undersøgelse af disse tillidshverv tegner der sig et tydeligt mønster af primære sociale netværk. Hvis man derefter sammenligner med de tillidshverv, som den første leder af det skolehistoriske institut varetog, er der visse overensstemmelser. De to mønstre ligner hinanden. Der er således et stort engagement i det historiske og det pædagogiske – i den nævnte rækkefølge. Curriculum vitae afspejler for begge forskeres vedkommende en vis rummelighed/vidløftighed. Deres udadvendthed bygger på sådanne elementer som det frivillige, det informelle og det personlige svarende til de elementer, som vi fandt i de skovmandske bevægelser.

Her må man huske, at f.eks. Den Blå Bog kun viser toppen af isbjerget. Der er mængder af udvalg, komiteer, arbejdsgrupper, der ikke gengives i et sådant opslagsværk. Disse lister over tillidshverv dokumenterer, at forfatteren er et ihærdigt, udadvendt menneske, der har nemt ved at danne primære sociale netværk. Vi kan ved hjælp af begrebet »primære sociale netværk« forklare det forhold, at hans litterære produktion fortsætter, selv om basen – det skolehistoriske institut – bliver nedlagt.

Forfatteren bestyrede tilsyneladende mange primære sociale netværk i 1991, og det fremgår da også af den nævnte karakteristik ved Haue, Hvidt, Markussen og Nørr. Denne konstatering udløser imidlertid et andet spørgsmål: Hvad er det, der holder netværkene i gang? Der må være et eller andet, der driver netværksdanneren til at fortsætte med at passe og pleje dem? Det er næppe udelukkende faglige interesser, der driver værket. Lad

---

30. »Fra nu af skal du fange mennesker«. Jesus gav denne befaling til Peter, der hidtil havde drevet almindeligt fiskeri på søen ved Genezareth. Lukasevangeliets, 5. kapitel, 10. vers.

31. Skole : Dannelse : Samfund. Festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen 31. maj 1991.

os derfor antage, at engagementet er personligt, at forfatterens interesse for andre mennesker er ægte. Når mennesker så villigt indgår i disse primære sociale netværk, kan det skyldes, at de mærker, at de får noget igen.

I 1965 karakteriserede Roar Skovmand skolehistorie som et forsømt område, og når den karakteristik ikke længere er gyldig, skyldes det først og fremmest Vagn Skovgaard-Petersens virksomhed. Institut for Dansk Skolehistorie blev ganske vist nedlagt for ti år siden, men den skolehistoriske forskning fortsætter på netværksbasis, og netværkene forgrener sig stadig. Inderst inde i dette spind sidder der en web-master, der sender faglighed og munterhed ud i netværkene.

Dansk Skolemuseum 1887-1934 – materialesamling og museum

Af Keld Grinder-Hansen

Indledning

Da Dansk Skolemuseum åbnede 2. oktober 1995 i Rådhusstræde 6 i København, blev der indføjet et nyt specialmuseum i det danske museumslandskab – et nationalt, kulturhistorisk museum for uddannelses- og skolehistorie. Åbningen af museet var en kulmination på mange års hårdt arbejde, som ikke mindst Vagn Skovgaard-Petersen og forskningsbibliotekar, mag.art. Christian Glenstrup havde udført, for at sikre at de store skolehistoriske samlinger, som befandt sig i Danmarks Pædagogiske Biblioteks varetægt og som der ikke her var ressourcer til at udnytte, blev bragt frem fra kældre og loft og gjort tilgængelige for den danske befolkning og den skolehistoriske forskning. De eksisterende skolehistoriske samlinger var ikke blot tilfældige overleveringer fra svundne dage, men stammede for hovedpartens vedkommende fra det første Dansk Skolemuseum, som blev stiftet i 1887, og som ikke mindst i de første to årtier af det 20. århundrede indtog en central rolle i den danske undervisningsverden. I 1934 afsluttedes Dansk Skolemuseums første epoke, da museet skiftede navn fra Dansk Skolemuseum til Statens Pædagogiske Studiesamling, men allerede året inden var det fra statens side blevet besluttet drastisk at nedtone den museale side af institutionens virksomhed¹. Fremover skulle Statens Pædagogiske Studiesamling koncentrere sig om den pædagogiske litteratur og om at formidle viden om moderne undervisningsmidler. Skolehistorien måtte træde i anden række.

Nedenfor vil der blive givet et rids af dette første Dansk Skolemuseums historie, hvor ikke mindst forholdet mellem fremadrettet, pædagogiske virksomhed og traditionel museumsdrift vil være i focus.

Skolematerielsagen

Ideen med at oprette et dansk skolemuseum opstod blandt fremtrædende skolefolk i 1870'erne. Udgangspunktet var ikke traditionelt musealt dvs. et ønske om at indsamle og

---

1. Litteratur om Dansk Skolemuseum: R.C. Mortensen, Dansk Skolemuseum, i *Vor Ungdom* 1902, s. 682-709. Særskilt publikation, København 1902, 47 s.; Fr. Thomassen, *Dansk Skolemuseum gennem 25 år. 1887- 1. marts -1912*, København, 1912, s. 30-31; Hans Kyrre, Statens Pædagogiske Studiesamling 1887 – 1. marts – 1937, særnummer af *Vor Ungdom*, 58. årg. 1936-37, s. 339-65; Poul Müller, Statens pædagogiske Studiesamling 1887 – 1. marts-1962, i *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, 10. årgang, 1962, s. 49-71; *Indstilling vedrørende Den Skolehistoriske Samling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek*, København, 1987; Robert Hellner, *Dansk Skolemuseum, 1887 – 1. marts 1987*, København 1987, Christian Glenstrup, Danmarks Pædagogiske Bibliotek, *Uddannelse*, 3, 1987, s. 132-38.

bevare skolehistorien, men tog afsæt i den alvorlige materialesituation, som prægede skolernes hverdag, og et stærkt ønske om at få åbnet skolefolks og politikeres øjne for betydningen af at anvende lærebøger og andet undervisningsmateriale i klasseundervisningen. Det så bestemt heller ikke for godt ud med skolernes forsyning af undervisningsmidler i den danske folkeskole i sidste tredjedel af 1800-tallet. Når det stod så sløjt til på dette område, må lovgivningen og til dels en manglende lovgivning – bære sin del af skylden. Men også de lokale skolemyndigheders ulyst til at opfylde deres pligt var en væsentlig årsag til, at forholdene var så dårlige, som de var.

I 1874 udgav landsbylærer G. Hvejsel, Lime ved Randers, en artikel i »Skoletidende«, hvor han ud fra egne erfaringer gjorde opmærksom på situationens alvor: »..enkelte Steder findes jo noget (nemlig Materiel), men de fleste Steder er der sort Armod, da de ærede Sogneraader ofte gjerne ville spare, hvor det paa nogen Maade kan gaa an; jeg har saaledes for mit eget Vedkommende engang været i en saadan Stilling, at jeg til 150 Børn i 4 Klasser havde siger og skriver een eneste hel Læsebog og 19 ubrugelige Pjalter; saaledes var det, da jeg kom til Skolen, og dog maatte jeg bede mange Gange i 2 Aar, før jeg fik Mangelen afhjulpen. Jeg er temmelig sikker paa, at dersom man hos højere Vedkommende rigtig vidste, under hvilke Forhold vi ofte arbejde, da maatte de meget forbaves og sørge for at faa de sørgelige Mangler afhjulpne²«.

Da Danmarks Lærerforening stiftedes i 1874, blev den første store pædagogiske opgave, den nystiftede forening tog op, arbejdet med at forbedre skolestuens udstyr og skolens undervisningsmidler.

Skoledirektør Joakim Larsen udgav i 1880 et lille skrift, hvori han berettede om materialesituationen på 900 af landets skoler. Kun 21% af skolerne var så velforsynede med lærebøger, at hvert barn kunne få sit eget eksemplar af Dansk Læsebog og herudover var det begrænset, hvad skolerne lå inde med af moderne undervisningsmateriel.³ Inventaret i skolerne var ligeledes sparsomt og møblementet ofte af stærkt svingende kvalitet, så anskaffelsen af rigtige skoleborde (der passede de enkelte elever) blev ligeledes en mærkesag for Danmarks Lærerforening i de sidste årtier af 1800-tallet⁴.

Udstillinger blev et af midlerne i Danmarks Lærerforenings arbejde for bedre skolemateriel.

I 1876 fik foreningen etableret en større udstilling af skolemateriel, der blev vist i forbindelse med den jyske industriudstilling i Århus. Udstillingen fik stor opmærksomhed, og blev et vendepunkt i produktionen af undervisningsmidler. Grundstammen i det senere Dansk Skolemuseum blev udgjort af det udstillede skolemateriel fra Århus-udstillingen, som blev skænket til Danmarks Lærerforening af de udstillende undervisningsmidelfirmaer.⁵ I forbindelse med Danmarks Lærerforenings landsdækkende skolemøder blev det ligeledes en fast tradition at tilknytte udstillinger af skolemateriel, der i løbet af

---

2. G. Hveisel, Om skolernes Forsyning med Apparater. *Skoletidende* nr. 22, 1874.

3. Joakim Larsen, *Meddelelser om forskellige Forhold, vedrørende Skolevæsenet i Danmark*, udgivet af Danmarks Lærerforening 1880.

4. H. Østergaard, *Om skoleborde*, skrift udgivet af Danmarks Lærerforening, København 1880.

5. En fortegnelse over de udstillende skolematerielfirmaer og de udstillede genstande ved Aarhus-udstillingen 1876 er gengivet i R.C. Mortensen, *Dansk Skolemuseum 1876-1901*, København 1902, s. 32-43.

*Lærer Emil Sauter (1832-1901),
bestyrer af Dansk Skolemuseum
1887-1901. Maleri 1895 af G.
Achen (1860-1912). Foto Dansk
Skolemuseum.*

de sidste årtier af 1800-tallet voksede i omfang, og inddrog en bred vifte af indenlandske og udenlandske undervisningsmiddelproducenter. Efter hver udstilling sikrede Danmarks Lærerforening en del af materialet til egen udstillingsbrug.

I 1877 besluttede Danmarks Lærerforening at nedsætte et »Udvalg til Prøvelse af Skolemateriel«, som skulle tage sig af spørgsmålet vedrørende skolebygninger og særligt skolemøbler og undervisningsmidler. Dette udvalg fik stor betydning, navnlig fra 1878 hvor det bestod af Danmarks Lærerforenings første formand Emil Sauter samt lærerne P. A. Holm og M. Abrahamsen, Kildebrønde. Udvalget tog rundt i lærerkredsene landet over og holdt foredrag om værdien af godt undervisningsmateriale. Med sig på turen havde de prøver på moderne undervisningsmidler, som kunne demonstreres i forbindelse med foredragene. Materialet fik udvalget fra de afholdte skoleudstillinger. Fra 1879 var dette materiale fordelt mellem Sauter, Holm og Abrahamsen og deres skoler blev derfor en slags mønsterskoler med hensyn til forsyningen af materiel.⁶

Interessen i at få besøg af udvalgets medlemmer var meget stor og de tre lærere, ikke mindst Emil Sauter, kastede sig i de følgende år ud i en utrættelig foredragsvirksomhed, som bragte dem rundt til alle egne af landet – vel at mærke samtidig med at de bestred et

---

6. En fortegnelse over det skolemateriel, Danmarks Lærerforening ejede 1879, er sammen med en liste over det undervisningsmateriale, der blev forevist på materialeudvalgets foredragsrejser rundt i landet efteråret 1882 gengivet i R.C. Mortensen, *Dansk Skolemuseum 1876-1901*, København 1902, s. 43-47.

lærerembede! Antallet af årligt afholdte foredrag var imponerende. I 1886 blev der af Sauter, Holm og Abrahamsen holdt 25 foredrag på Sjælland, 7 på Fyn, 2 på Lolland, 1 på Langeland, 1 på Samsø og 49 i Jylland, dvs. i alt 85 foredrag. Ud over besværet ved at rejse rundt i landet blev foredragene også temmelig dyre, da foredragsholderne måtte lønne en hjælpelærer under sit fravær fra skolen, og transporten af rejsesamlingen kunne især i fjerne egne medføre en del ekstraudgifter. En forudsætning for at gennemføre disse mange foredrag var da også, at udvalgets aktiviteter var kommet på Finansloven fra 1882-83 med en årlig pengesum på 4000 kr. til støtte for foredragsrejserne og til anskaffelse af yderligt skolemateriel.

Efterhånden opstod der et stærkt ønske blandt materialeudvalgets medlemmer, og i særdeleshed hos Sauter, om at få indrettet en permanent samling – et sted, hvor folk kunne komme og danne sig et overblik over, hvad der fandtes af undervisningsmateriale på markedet og få hjælp og råd ved anskaffelsen af gode undervisningsmidler. Ved Danmarks Lærereforenings tredje skolemøde i 1886 benyttede Emil Sauter lejligheden til at slå et kraftigt slag for oprettelsen af et skolemuseum i Danmark:

».. navnlig mangle vi i Danmark i høj Grad et Skolemuseum, hvor enhver, der interesserer sig for Sagen, stadig kan faa et Overblik over, hvad der findes, og hvad der fremkommer...

... og vi haabe ved den høje Regerings og den danske Rigsdags Velvilje at faa Sagen fremmet, som den fremmes i vore Nabolande, saa at den Tid ikke skal være altfor fjærn, da Kjøbenhavn blandt sine mange Seværdigheder ogsaa maa tælle et Statsskolemuseum«.⁷

Dansk Skolemuseum oprettes

Sauters ønske skulle snart blive opfyldt og med ham selv i en central rolle som bestyrer af samlingen. Dansk Skolemuseum åbnede den 1. marts 1887 på loftet i den gamle rytterskole i Gladsaxe, hvor Emil Sauter havde embede. Rammerne var beskedne, og det viste sig, at datidens tidskrævende og relativt besværlige rejse til Gladsaxe fra København forhindrede, at særligt mange fandt ud til det nye museum. Derfor besluttedes det allerede senere samme år at flytte skolemuseet til København. En seksværelses lejlighed på Gammel Kongevej 15 lejedes og den 27. juni 1887 genåbnedes Dansk Skolemuseum under de væsentligt forbedrede rammer. Museet fik hurtigt vokseværk og kom snart til at disponere over 11 værelser på Gammel Kongevej og i 1889 udvidedes yderligere, så museet nu rummede hele 17 værelser. Allerede i 1894 var arealet blevet for trangt her og man flyttede museet til Stormgade i det centrale København, hvor museet havde til huse indtil 1930, først i nr. 17 (officielt indviet 3. december 1894), og fra juni 1909 i nr. 3. I Stormgade 17 rådede museet over ca. 300 m² gulvareal.

Fra begyndelsen var museet styret af et udvalg nedsat af Danmarks Lærereforening, men da Rigsdagen på Finansloven 1888-89 bevilligede en årlig sum på 5000 kr til oprettelse og udvidelse af Dansk Skolemuseum, og museet således gik over til at blive statsejet,

---

7. citeret i Fr. Thomassen, *Dansk Skolemuseum gennem 25 Aar 1887-1. Marts-1912*, København, 1912, s. 11-12.

Frederik IV's rytterskole i Gladsaxe, hvor Emil Sauter var lærer 1883-98. Det var i denne bygnings loftslokaler, at Dansk Skolemuseum fik sin beskedne start i marts 1887. Foto Dansk Skolemuseum.

udnævnte ministeriet ved skrivelse af 5. maj 1888 en fast bestyrelse for museet, der ud over Sauter bestod af landstingsmand Thomas Nielsen og skoledirektør Karl Theisen i København.⁸

Få år efter museets start blev Dansk Skolemuseums formål sammenfattet i følgende punkter⁹

1. at fremstille en samling af det bedste i ind- og udland brugte skolemateriel (møbler, inventar og undervisningsmidler)
2. at tilvejebringe og bevare en historisk samling af de undervisningsmidler, der have været brugt i Danmark siden oprettelsen af faste skoler

---

8. 1895 indtrådte folketingsmand Harald Holm i bestyrelsen i stedet for afdøde Thomas Nielsen og i 1899 erstattede kancelliråd Fr. Thomassen afdøde Karl Theisen. Ved Emil Sauters død i 1901 indtrådte skoledirektør Joakim Larsen i bestyrelsen, og i 1903 erstattedes afdøde Harald Holm af skolekonsulent, professor N.A. Larsen.

9. *Dansk Skolemuseum, En Beretning, September 1892*, København, 1892, s. 4.

Dansk Skolemuseums domicil i Stormgade nr. 3 i det indre København, hvor museet udøvede sin virksomhed i årene 1909-30. Foto Dansk Skolemuseum.

3. at være vejledende for forhandlere ved at anskaffe sådanne sager fra udlandet, som ikke kunne faas uden at købes
4. at fremstille hjælpemidler, der nu som privat forekomme kun bruges af enkeltmand, men som mulig kunne have interesse for almenheden og
5. at meddele raad og vejledning ved skolens opførelse og udstyrelse.

Dansk Skolemuseum var således i sit udgangspunkt ikke primært et museum med en retrospektiv vinkel på sin virksomhed, men var snarere tænkt som en materialesamling, der vel med rimelighed kan sammenlignes med nutidens undervisningsmiddelcentraler. Museets hovedformål var at fungere som demonstrationssted for tidssvarende undervisningsmateriale fra ind- og udland, men havde også som erklæret mål at virke aktivt for at udvikle såvel de fysiske som de indholdsmæssige rammer for den danske folkeskole. Den egentlige museale virksomhed, dvs. indsamling og bevaring af fortidens skolehistoriske materiale, kom i anden række, selv om man også med tiden ønskede at få etableret en historisk samling, bl.a. ved at beholde det moderne undervisningsmateriale i museet, også efter at det havde mistet sin aktuelle betydning.

Emil Sauter påbegyndte sit museumsarbejde med stort engagement. Undervisningsmateriale indsamledes og opkøbtes løbende og museets samlinger formidledes i foredrag og gennem udstillinger på museet og rundt om i landet. Emil Sauter knyttede kontakter til udenlandske kollegaer og skolemateriefirmaer og foretog i 1889 en længere udlandsrejse til Paris, London, Berlin, Leipzig m.fl. for at hente ny inspiration til det hjemlige skolemuseum i det internationale skolemiljø.

Ved den nordiske industri-, landbrugs- og kunstudstilling i København 1888 udstillede Dansk Skolemuseum en lang række skolerelaterede genstande og undervisningsmaterialer og benyttede lejligheden til bagefter at erhverve en lang række af de udstillede undervisningsmaterialer til museet. Blandt andet overtog museet fysikfirmaet Chr. L. Weitzmanns udstillede »normalsamlinger« af fysiske apparater til brug i Borger- og Almueskoler samt den af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet Anordnede Samling for Realskolen. Hermed fik Dansk Skolemuseum dækket et hul i sine samlinger, da det indtil dette tidspunkt ikke havde ejet et eneste fysikapparat. Ved samme lejlighed fik museet skænket en prototype af en moderne gymnastiksal med gymnastikredskaber og små dukkeborn, der havde været udstillet af Kultusministeriet, samt en række skoleborde, tavler, katedre m.m. fra førende danske firmaer. Sidstnævnte erhvervelser var meget vigtige for museets virksomhed, da Sauter gjorde en stor indsats for at udbrede kendskabet til ordentligt skoleinventar og bl.a. hyppigt udlånte små modeller af de bedste typer af skoleborde.

Dansk Skolemuseum gik også med fynd og klem ind i samtidens diskussion af indretningen af velegnede skolebygninger. Dette engagement fik bl.a. som konkret resultat, at Dansk Skolemuseum i samarbejde med statens bygningsinspektør Chr. L. Thuren udsendte planer for indretning af idealskoler på landet, der rummerede detaljerede byggetekniske beskrivelser.¹⁰

10. *Tegninger til Bygninger for danske Almueskoler paa Landet*, af Chr. L. Thuren, 11 plader i Tværfolio, København, 1892.

Sauter begrænsede i 1890'erne sin foredragsvirksomhed uden for museets lokaler, ligesom han heller ikke længere sendte mange vandreudstillinger rundt i landet. Folk måtte i stedet komme til museet, hvis de ville se samlingerne. Sauter samlede kræfterne om at indrette og fremvise museet og i 1892 kunne han præsentere den første, rudimentære vejledning over museets indhold.¹¹

Museet synes hurtigt at have fået en central placering i bevidstheden hos skoleverdens folk i ind- og udland, og det er vel egentligt ganske pænt, at omkring 1700 mennesker besøgte museet i sæsonen 1900-01, når man betænker, at museet kun havde offentlig adgang tre eftermiddage om ugen i sommerperioden og to dage om vinteren, da Emil Sauter skulle passe sit lærerkald.

Museets blomstringsperiode

I 1898 gik Emil Sauter på pension fra sin gerning i Gladsaxe og kunne for første gang udelukkende koncentrere sig om museets drift. Desværre var han på dette tidspunkt ved dårligt helbred. De sidste år af hans virke frem til sin død i 1901 blev præget af en markant indskrænkning af museets aktiviteter. Han efterlod sig imidlertid en institution med store udviklingsmuligheder, som for alvor skulle udfolde sig i de kommende to årtier.

---

11. *Dansk Skolemuseum, En Beretning, September 1892*, København, 1892, s. 4.

Som daglig leder af Dansk Skolemuseum udpegedes nu kancelliråd Carl Frederik Thomassen (1850-1918), seminarielærer ved Blaagaards Seminarium. Han var på dette tidspunkt allerede godt inde i museets virksomhed, bl.a. som medlem af museets bestyrelse siden 1899, og viste sig hurtigt som en meget dynamisk og visionær museumsleder, der på få år ikke blot formåede at placere skolemuseet centralt i den danske undervisningsverden, men som via sit målrettede internationale arbejde gav Dansk Skolemuseum en position som et af de absolut mest betydningsfulde skolemuseer i Europa – hvis ikke det betydeligste.

Fr. Thomassen udvidede museets aktiviteter på flere områder. Igennem museets årsberetninger¹² og de mange avisartikler og omtaler, som museets virksomhed affødte og som Thomassen omhyggeligt samlede i tre scrapbøger,¹³ får man et levende indtryk af museets mange initiativer.

Indsamlingen af tidens fremmeste undervisningsmidler fra ind- og udland blev intensiveret. Samtidigt skete der en markant udvidelse af museets pædagogiske og skolehistoriske litteratur. I 1892 havde bogsamlingen bestået af omkring 1600 bind. I 1901 var den vokset til ca. 10.000 bind, bl.a. fordi Det Pædagogiske Selskab i 1896 havde overladt sin bogsamling til museet, og i 1912 bestod museets bibliotek af hele 16.000 bind.

Thomassen kastede sig ud i en hæsblæsende udstillingsvirksomhed – på museet og ved industri- og skoleudstillinger i ind- og udland. Rækken af internationale udstillinger, hvor Dansk Skolemuseum har været repræsenteret, er imponerende og i flere tilfælde blev udstillingerne endog præmieret. I 1900 udstillede Thomassen i Paris, hvorfra han kunne hjembringe en bronzemedaille, i 1903 var Dansk Skolemuseum repræsenteret ved en udstilling i et så fjernt land som Chile, i 1904 deltog museet såvel i en udstilling i Nürnberg som i Athen, 1905 i Wien, 1907 i Lund og London, i 1910 var Thomassen atter i Paris og året efter var museet repræsenteret ved udstillinger i Dresden og Edinburgh og var i 1912 til stede ved udstillinger i Skt. Petersborg og Barcelona. Første Verdenskrig satte en effektiv stopper for denne aktivitet, og da krigen var færdig og grænserne atter åbne var Thomassen død og Dansk Skolemuseum på vej mod nedgangstider.

Men også indenlands var Thomassen en uhyre aktiv udstiller. Han genoptog ideen med vandredstillinger, f.eks. i 1902 på den tekniske skole i Århus, hvor en etage blev stillet til rådighed for Dansk Skolemuseums udstilling i en 8 dages periode, hvor det i museets årsberetning (måske vel optimistisk?) blev fastslået, at »et par tusind mennesker mødte frem«. Museet deltog ligeledes i en række danske industri- og handelsudstillinger, og i 1910 fik Dansk Skolemuseum endda i en kortere periode oprettet en filial af skolemuseet i Hasle på Bornholm under kordegn S. Rytssels ledelse.

Parallelt med disse eksterne udstillinger fastholdt Thomassen et højt aktivitetsniveau af museets egne særudstillinger. En liste over museets udstillinger i perioden 1901-11 giver et levende indtryk af dette, samtidig med det viser spændvidden af de emner, som Thomassen tog under behandling i udstillingerne:

---

12. *Dansk Skolemuseum, En Beretning, September 1892*, København, 1892, *Beretning om Dansk Skolemuseums Virksomhed*, årligt fra 1901 og frem.

13. Tre scrapbøger i folioformat, dækkende perioden 1901-1928, *Dansk Skolemuseums Arkiv*.

Udstilling af zoologiske og botaniske undervisningsmaterialer. I udstillingens præsentationsform blev der lagt mere vægt på funktionalisme end på formidling. Udstillingslokale i Stormgade 3. Foto ca. 1910. Dansk Skolemuseum.

»1901 Udstilling af danske læsebøger 10-26 april.

Landkortudstilling 24. juni 17. august 1901.

Udstilling af frøbelsk Undervisningsmateriale 11. oktober - 8. november. Denne Udstilling afholdtes med bistand af Dansk Frøbelforening og nød således godt af den rige indsigt Skoleinspektør S. Bagger og fru Bagger sad inde med. Den omfattede tillige elevarbejder fra Asyler og Børnehaver.

Udstilling af Anskuelsesmateriel, 10. og 11. November, bl.a. den kendte norske Lærer O. N. Lødøen fra Nordfjordens Modeller af Fisk og Fangstredskaber.

1902-03 Billeder og Modeller til iagttagelsesundervisning.

Geografiske Hjælpemidler.

Kvindeligt Håndarbejde (efter Schallenfolds Metode).

Sløjd og Frøbelarbejder.

Børnebøger og Ungdomslæsning (i December måned) .

1903-04 Kvindeligt Håndarbejde (Stockholmer-metoden).
Zoologiske Billeder og Præparater.
Geografiske Landskabsbilleder.
Modeller til Brug ved Iagttagelsesundervisning.
»Kunst i Skolen«.
Børnebøger (i December).

1904-05. Anskuelsesbilleder i kronologisk Orden.
Billeder og Præparater til undervisning i Sundhedslære.
Teknologiske Billeder og Præparater.
Ornitologen Grills Samling af danske Fugle.
Børnebøger.

1905-06 Zoologiske og botaniske Billeder og Præparater.
Regneapparater.
Børnebøger.

Regnemaskiner er ingen ny opfindelse. Det afbildede eksemplar »Der kleine Rechner« (21 cm x 28 cm) er udarbejdet ca. 1900 af tyskeren F. Soennecken. Ved hjælp af drejeskiven udføres addition og subtraktion. Multiplikation og division kan udføres ved hjælp af to metalhåndtag forneden. De styrer pilen foroven. Foto Christian Glenstrup.

1906-07 Anatomiske Præparater.
Historiske Billeder og Kort.
Elevarbejder i Tegning fra engelske Skoler.
Børnebøger.

1907-08 Geologiske Billeder og Samlinger.
Bibelske Landskabsbilleder.
London-Udstillingen gentaget.
Hjælpe midler til den første Iagttagelsesundervisning og Hjemstavns lære (foranlediget ved Københavns offentlige Skolers ny Læseplan).

1908-09 En Schmeil-Udstilling (store zoologiske og botaniske billeder).
En Wünsche-Udstilling (den omfattende Række geografiske Billeder »Land und Leben«),
Geografiske landskabsbilleder.
Udstilling af det Materiel, der var udkommet i 1908.

1911 En Udstilling af hollandske Undervisningsmidler.
En Udstilling af russisk Undervisningsmateriale.
Udstilling af Elevarbejder i Tegning, arrangeret af Kommunal lærer ved Frederiksberg Skolevæsen F. Wilschütz-Jessen.
En Jan Ligthar Udstilling med bistand af Lærere i de frk. Caroline Baggesen og frk. Margrethe Lønborg Jensen.¹⁴

Thomassen havde etableret et stort kontaktnet i ind- og udland, som han kunne trække på ved etableringen af særudstillinger. Som et eksempel kan nævnes den omfattende udstilling af regneapparater i 1905, hvor det blev muligt for Thomassen at præsentere kuglerammer og andre regneapparater fra både Kina, Japan, Rusland og Europa.¹⁵ Som ved de andre særudstillinger beholdt museet samlingen af regneapparater efter udstillingens afslutning, og den kom nu til at indgå i Dansk Skolemuseums basissamling. Gennem de mange særudstillinger sikrede Thomassen Dansk Skolemuseum en stadig vækst i antallet af nye undervisningsmidler, ligesom museets mange, synlige aktiviteter medførte, at også flere historiske skolemateriale endte i museets varetægt.

Thomassen holdt fast i sin forgængers udbredte foredragsvirksomhed. I perioden 1901-12 afholdt Thomassen 129 specialforedrag for undervisningsinstitutioner og andre grupper på Dansk Skolemuseum. I samme periode drog han landet rundt med en samling af gode undervisningsmidler fra skolens forskellige fag og arrangerede udstillinger med ledsagende foredrag ved talrige lærermøder, hvor kravene til gode undervisningsmidler blev specificeret.

Thomassen fandt også tid til en skribentvirksomhed, hvor han i artikel- og bogform behandlede en række skolehistoriske emner. Blandt hans arbejder kan fremhæves skriftet

---

14. Fr. Thomassen, *Dansk Skolemuseum gennem 25 Aar 1887 - 1. Marts - 1912*, København 1912, s. 30-31.

15. Fr. Thomassen, *Regneapparater i Dansk Skolemuseum [en Vejledning for Besøgende]*, København, 1905.

Opstilling af Dansk Skolemuseums omfattende samlinger af regneapparater, der for størstedelens vedkommende stammer fra regneudstillingen i 1905 i lokalet i Stormgade 3. Foto ca. 1910. Dansk Skolemuseum.

»Skolestuens Udstyr«, hvori han minutiøst redegør for, hvad en landsbyskole burde indeholde af undervisningsmidler.¹⁶ Denne publikation nød stor udbredelse og blev genoptrykt flere gange. Hans to hovedværker er uden tvivl fortegnelsen over dansk pædagogisk litteratur fra 1896,¹⁷ samt oversigten over europæiske skolemuseer og biblioteker fra 1915.¹⁸

En særlig indsats gjorde Thomassen for at knytte de europæiske skolemuseer sammen i et netværk. Samarbejdet var uformelt og byggede på personlige kontakter. Man korresponderede pr. brev, udvekslede årsberetninger,¹⁹ besøgte hinandens museer og mødtes ved de internationale udstillinger. I gruppen af europæiske skolemuseer kom Dansk Skolemuseum til at indtage en førerstilling – i hvert fald så længe Thomassen var leder,

---

16. Fr. Thomassen, *Skolestuens udstyr*, København 1908.

17. Fr. Thomassen, *Fortegnelse over dansk pædagogisk Litteratur*, København 1896.

18. Fr. Thomassen, *Skolemuseerne og de pædagogiske biblioteker. Deres historie og virksomhed*, København, 1915.

19. Dansk Skolemuseum råder over en stor samling årsberetninger fra en lang række af Europas skolemuseer fra specielt perioden ca. 1900-20.

og det er også sigende, at det blandt de mange europæiske skolemuseumsfolk var Thomassen, der havde overblikket og indsigten til at skrive om Europas skolemuseer og biblioteker. Desværre udkom bogen kun på dansk og fik derfor ikke den udbredelse, som den havde fortjent. I dag er værket en uvurderlig kilde til de mange nedlagte europæiske skolemuseer og biblioteker. En kilde som desværre kun er lidt kendt blandt udenlandske kollegaer.

Dansk Skolemuseum blev i kraft af Thomassens person et samlingspunkt for Europas skolefolk, der kom på besøg i stort antal i årene før første verdenskrig, men også indendlands bar Thomassens jätteindsats frugt. I perioden 1901-1910 mere end firdobledes besøgstallet på museet, og det vel at mærke i en periode, hvor museet stadig kun havde åbent tre eftermiddage om ugen om sommeren og to om vinteren. Først i 1914 blev det økonomisk muligt at ansætte Thomassen som fuldtidsleder af museet. Indtil da havde skolemuseet kun været en bibeskæftigelse for ham! Læser man Thomassens omhyggeligt førte scrapbøger over avisomtalerne af Dansk Skolemuseum, får man også et indtryk af, at Dansk Skolemuseum også hos pressens folk havde fået ry som et spændende museum med mange interessante tiltag, der nok var værd at omtale. Det er bemærkelsesværdigt, at antallet af avisomtaler falder markant, så snart Thomassen dør i 1918. Muligvis kan det skyldes, at efterfølgerne ikke har været så omhyggelige med at indklæbe presseomtaler, men det er snarere sandsynligt, at museets tabte dynamik lynhurtigt også slog igennem i pressens villighed til at omtale museets aktiviteter.

Thomassens 17-årige ledelse var en blomstringstid for Dansk Skolemuseum – ingen tvivl om det. Men hvordan skal man bedømme hans indsats ud fra en mere snæver museal synsvinkel? Som sin forgænger valgte Thomassen at fokusere på fremskaffelsen og formidlingen af de aktuelle undervisningsmidler. Hovedsigtet med museets virksomhed var og blev at gøre skolefolk og politikere opmærksom på vigtigheden af godt undervisningsmateriel og demonstrere den voksende mangfoldighed inden for udviklingen af undervisningsmidler, som var karakteristisk for perioden op til første verdenskrig. Det bagudrettede, traditionelt museale indsamlingsarbejde måtte nødvendigvis indtage en stedmoderlig rolle set i dette perspektiv. På den anden side ville den massive indsamling af moderne undervisningsmateriale, som Thomassen foretog, på sigt blive af uvurderlig museal betydning. Desværre var hverken Sauter eller Thomsen særligt museumsmandet med hensyn til at foretage den nødvendige grundregistrering af det indkomne genstandsmateriale. De ville hellere udstille og formidle end at registrere. Derfor optræder en meget stor del af det overleverede materiale fra deres embedsperioder med begrænset eller slet ingen proveniensoplysninger. Det siger sig selv, at det i de fleste tilfælde i dag vil være umuligt at rekonstruere de manglende proveniensoplysninger. Sauter og Thomassen havde ikke museumsmandens opfattelse af, at hver genstand skulle bevares i en form, så den til enhver tid kunne benyttes som kilde til en bestemt historisk sammenhæng. De opfattede ikke tingene som museumsgenstande, der skulle værnes om, men som brugs-genstande, der skulle benyttes i kampen for at sprede godt undervisningsmateriale til skolerne.

Dansk Skolemuseum var i Sauters og Thomassens perioder snarere i slægtskab med nutidens undervisningsmiddelcentraler end med kulturhistoriske museer.

Museets nedgang og endeligt

Efter Thomassens død i 1918 tilknyttedes skoleinspektør R.C. Mortensen som midlertidig leder af museet. Han foretog en deling af museet i en museumsafdeling og et bibliotek. I 1920 indsattes kommunelærer Valdemar Christensen som leder af museet, men han forlod museet igen i 1929. I stedet blev den fremtrædende pædagog, dr.phil. Axel Dam sat i spidsen for Dansk Skolemuseum.

Museets bibliotek var i stadig vækst i disse år, og i 1927 blev Dansk Skolemuseum hovedfagsbibliotek for pædagogik og børne- og ungdomspsykologi. Gøgeugen havde vokset sig stor og var snart parat til at overtage reden fuldstændigt. Museumsafdelingen var derimod inde i en nedgangssperiode. Nok havde man atter efter krigens afbrydelser fået genetableret kontakten til andre europæiske skolemuseer, men det blev aldrig igen på niveau som i Thomassens dage. Udstillings- og foredragsvirksomheden var ligeledes mindre end de foregående årtier. Snart ville man nå et punkt, hvor der ville blive foretaget nogle fundamentale ændringer i Dansk Skolemuseums virksomhedsområde.

I 1930, da Nationalmuseet udbyggedes, blev Dansk Skolemuseum tvunget til at rømme sin bygning i Stormgade 3 og tage midlertidigt ophold på det gamle garnissonssygehus i Rigensgade.

I begyndelsen af 1930erne opstod der ved forhandlinger i Finansudvalget og Undervisningsministeriet planer om en forenkling af skolemuseets virksomhed. I den forbindelse skrev Undervisningsministeriet ved brev af 3. juli 1933 til bestyrelsen for Dansk Skolemuseum: »Under henvisning til tidligere Brevveksling angaaende Tilvejebringelse af Lokale for Dansk Skolemuseum, skal man efter forhandlinger med Direktøren for Nationalmuseet og Finansministeriet tjentsligt meddele, at den del af skolemuseets historiske Afdeling, der har museumsagtig Betydning, vil kunne faa anvist Plads i Folkemuseets lokaler i Nationalmuseet, naar disse er fuldførte, som en til Folkemuseet særlig hørende Skoleafdeling, og at den øvrige Del af Skolemuseet maa henflyttes til Niels-Hjort-Skolen, saaledes at den Del af den historiske Afdeling, som ikke kan rummes i Lokalerne i Skolens to nederste Etager, maa opmagasineres paa Skolens Loft, baade for saa vidt angaar den Del, som Folkemuseet senere vil modtage til Udstilling, og den Del, som ikke egner sig for Folkemuseet«. ²⁰

Med dette brev blev der sat en effektiv stopper for en videreudvikling af de museale sider af Dansk Skolemuseums virksomhed. De historiske samlinger skulle udskilles fra de aktuelle. Det viste sig, at Nationalmuseet kun var begrænset interesseret i at overtage Dansk Skolemuseums genstandsmateriale, hvorimod købstadsmuseet »Den Gamle By« i Århus viste sig interesseret og fik uddeponeret en række af de vigtigste skolehistoriske genstande fra museets samlinger, heriblandt noget af det ældst bevarede danske skoleinventar (midten af 1800-tallet), ²¹ medens resten af den skolehistoriske samling fulgte med

20. Hans Kyrre, Statens Pædagogiske Studiesamling 1887 – 1. marts – 1937, særnummer af *Vor Ungdom*, 58. årg. København 1936-37, s. 362.

21. En liste over de skolehistoriske genstande, der deponeredes i Købstadsmuseet »Den Gamle By« i Århus, er gengivet i *Festskrift til Statens Pædagogiske Studiesamling 1887-1. Marts-1937*, særnummer af *Vor Ungdom*, 58. årgang, København, 1936-37, s. 390-92. I forbindelse med forberedelsen til tilbageførelsen af genstandsmaterialet til det genoprettede Dansk Skolemuseum er det konstateret, at den pågældende liste ikke er en komplet fortegnelse over det uddeponerede skolegenstandsmateriale.

som det »tynde øl« til Dansk Skolemuseums nye lokaler på den nedlagte Niels Hjorts Skole, på Frederiksberg Alle 22, hvor museet fik halvdelen af huset. Året efter ændredes institutionens navn til Statens pædagogiske Studiesamling. I 1936 døde Axel Dam og hans efterfølger blev kommunelærer Poul Müller. De to afdelinger af Studiesamlingen forenedes nu atter formelt under én leder, men hvor det nu var biblioteket, der havde absolut førsteprioritet. De omfattende samlinger af skolemateriel, som var blevet samlet under Sauter og Thomassen, blev med visse undtagelser henvist til en tilværelse nedpakket i papkasser i dårligt isolerede loftsrum og kældre. Men størsteparten af de museale samlinger overlevede da, og blev som årtierne gik et stadigt mere betydningsfuldt kildemateriale til såvel dansk som europæisk skolehistorie. I 1995 opstod muligheden for at få samlingerne frem for dagens lys igen, da den nye selvejende institution Dansk Skolemuseum oprettedes i et samarbejde mellem Danmarks Lærerforening, Lærerstandens Brandforsikring og Undervisningsministeriet.²²

Arven fra Dansk Skolemuseum

Det »nye« Dansk Skolemuseum vedkender sig gerne arv og gæld fra sin forgænger og navnebroder.²³

En stor del af Sauters og Thomassens indsamlede skolemateriale har heldigvis overlevet til i dag – noget bedre end andet –, og kan indgå som basis i Dansk Skolemuseums samlinger. Som før nævnt mangler en stor del af materialet proveniensoplysninger, men det er til at leve med, når samlingen rummer så mange historisk interessante genstande, som den gør. Endog er den på visse områder simpelthen i verdensklasse. Sauter og Thomassens omhyggelige indkøb af tidens europæiske anskuelsesbilledserier betyder nu, at vi står med verdens største samling af anskuelsesbilleder fra Danmark og det øvrige Europa. I alt har vi langt over 12.000 forskellige, heriblandt mange serier som end ikke er bevaret i deres produktionslande Tyskland, Rusland og England.²⁴ Med andre ord har Sauter og Thomassen givet os en god genstandsmæssig basis for at opbygge et spændende kulturhistorisk museum for skole- og uddannelseshistorien.

På mange måder må et »nyt« Skolemuseum nødvendigvis gribe sagerne anderledes an end vores forgænger. Vi er primært et museum, hvad deraf følger af krav til indsamling, registrering, bevaring, forskning og formidling, men der er bestemt sider af Sauters og Thomassens virksomhed, vi godt kan lade os inspirere af. De to museumslederes utrætte-

22. Følgende artikler blev udgivet i *Uddannelseshistorie* 1995, i anledning af Dansk Skolemuseums åbning: Christian Glenstrup og Vagn Skovgaard-Petersen, Dansk Skolemuseum, s. 11-12; Ole Vig Jensen, Tale ved åbningen af museet, s. 13-16; Vagn Skovgaard-Petersen, Skole for livet, s. 17-19; Hans Priemé, Rådhusstræde 6, s. 21-24.

23. Omtale af det gendannede Dansk Skolemuseums aktiviteter kan findes i museets trykte årsberetning: Keld Grinder-Hansen, Dansk Skolemuseum 1996-97 – og i fremtiden, *Uddannelseshistorie* 1997, s. 207-14; samme, Dansk Skolemuseum 1998, *Uddannelseshistorie* 1998, s. 111-17; samme, Dansk Skolemuseum 1999, *Uddannelseshistorie* 1999, s. 165-72; samme, Dansk Skolemuseum 2000, *Uddannelseshistorie* 2000 s. 139-47.

24. Om anskuessamlingen se, Inge-Birgit Thuesen, Anskuelsesbilleder, Årbog for Dansk Skolehistorie, 1980, s. 87-100; Christian Glenstrup, På jagt i en billedskat, *Uddannelseshistorie*, 1991, s. 75-86; Keld Grinder-Hansen, Til anskuelse og fordybelse, Siden Saxo, nr. 3, 12. Årg., 1997, s. 8-17.

lige engagement og interesse for skolens forhold, ikke blot i fortid og nutid, men også i fremtiden, bør få os til at stoppe op og tænke. Skal et skolemuseum begrænse sig til undersøgelser og fremlæggelser af, hvad der éngang er sket, eller må man som museumsmand også gerne ind imellem vende blikke den anden vej – mod fremtiden, og reflektere over, hvor udviklingen er på vej hen? Og må man ikke også forsøge at præge den bare lidt²⁵?

Sauter og Thomassen havde visioner for skolens udvikling og arbejdede i tale og skrift benhårdt for at nå deres mål. Kan vi som et moderne skolemuseum ikke også have som ambition at være med til at præge undervisningsdebatten og fremtidens uddannelses-systemer og -metoder gennem de initativer, vi sætter i værk i form af foredrag, udstillinger og bøger? Det ville i hvert fald være i Sauters og Thomassens ånd.

Sauter og Thomassen arbejdede for at fremme gode undervisningsmidler i skolen. Den ambition har vi i al beskedenhed også taget op i Dansk Skolemuseum. Siden Undervisningsministeriet i samarbejde med fagbladene Folkeskolen og Gymnasieskolen indstiftede en Undervisningsmiddelprijs til årets bedste skolebogsmateriale for godt for fem år siden, har Dansk Skolemuseum haft en repræsentant i bedømmelsesudvalget. Indtil i år var det Vagn Skovgaard-Petersen, som nu har ladet stafetten gå videre til undertegnede.

Interessen for museumssagen har Vagn Skovgaard-Petersen bevaret usvækket, og som medlem af Dansk Skolemuseums bestyrelse kan han i de kommende år fortsætte arbejdet med at sikre den danske skolehistorie en passende museal platform, hvor arven efter Sauter og Thomassen kan blive udnyttet til fulde.

---

25. Keld Grinder-Hansen, *The Danish School Museum – a National School Museum under development*, i *Documentation, Leeds 1997*, 7th. International Symposium for School Museums and School History Collection, Leeds/Bremen 1999, s. 157-60.

Tony Müllers maleri: Snoldelev Skole 1922 (Ramsø Lokallhistoriske Arkiv).

Børnene sad model efter skoletid

Maleren Tony Müllers billede fra Gadstrup Forskole 1927

Af Erik Nørr

I 1974 udgav Danmarks Lærerforening i anledning af sit 100-års jubilæum R. Broby Johansens bog »Skolen i kunsten, kunsten i skolen«. Heri findes en række eksempler på malere, som har benyttet skolen og skolebørn som motiver til deres billeder. Blandt de mere kendte kunstnere, som har malet skolebilleder, kan nævnes Hans Smidth, Jens Birkholm, Peter Hansen, L.A. Ring og Christen Dalsgaard m.fl. Mange af disse malerier er benyttet som illustrationer i artikler og bøger om skolehistoriske emner, dels fordi de er fremragende kilder til den danske skoles historie, dels fordi der ikke findes så mange valgmuligheder. Andre alternativer, som skolehistoriske forfattere kan vælge, er malerier af mindre kendte malere, karikaturtegninger og ikke mindst fotografier. Med ovenstående in mente er det meget tilfredsstillende at kunne illustrere omslaget af den »skolehistoriske hilsen til Vagn Skovgaard-Petersen« med hidtil ubenyttede malerier med skolemotiver, oven i købet af en anerkendt kunstner.

Kunstneren

Skolestuen med lærerinden og børnene i 1. klasse i Gadstrup Forskole fra 1927 (omslagsets forside) er ligesom Snoldelev Skole 1922 (omslagets bagside) malet af Tony (Inger Birgitte Antoinette) Müller (1873-1965). Tony Müller var uddannet på skønvirkemaleren Luplau Janssens malerskole i årene 1892-97, og hun fik flere stipendier, så hun kunne foretage studierejser til Tyskland og Italien, hvilket fik indflydelse på en række af hendes første billeder. I en længere årrække deltog hun i Charlottenborgs forårsudstillinger, ligesom hun var repræsenteret på flere andre udstillinger. Hun har malet alterbillederne i en række kirker spredt over hele landet (Frihavnskirken, Lumsås kirke, Omø kirke, Broholm filialkirke på Fyn og Klim valgmenighedskirke). Desuden har hun malet altertavlen i kirken i Drammen i Norge.

Ifølge Kirsten Olesens artikel i Weilbachs Kunstnerleksikon malede Tony Müller desuden en del figurbilleder og landskaber og specielt blomsterbilleder med »overdådige buketter af vekslende årstiders blomster«. Et eksempel herpå er hendes billede fra 1922 af Snoldelev Skole, hvor skolebygningen er halvt skjult af blomstrende træer, og hvor store blomsterbede i fuldt flor er placeret foran skolen.

I flere tilfælde, bl.a. i forbindelse med opgaven i Drammen, arbejdede Tony Müller sammen med billedskæreren Mette Mortensen, som fremstillede rammen til alterbilledet. Også ved en del opgaver for det lokale publikum arbejdede de to kvinder sammen. De havde kendt hinanden lige siden 1881, da Tony Müllers far, Søren Christian Müller, flyttede til Gadstrup som præst, og de boede fra 1907 dør om dør med hinanden i to små hvid-

Tony Müllers maleri fra Gadstrup Forskole 1927. Se også denne bogs omslagsbillede (Ramsø Lokalhistoriske Arkiv).

kalkede huse i Gadstrup. Det var således nærliggende, da Gadstrup sogns beboere i 1927 ønskede at give en gave til sognets forskolelærerinde i anledning af hendes 25 års jubilæum i Gadstrup, at henvende sig til Tony Müller og bede hende male et billede af lærerinden og hendes skoleklasse og samtidig bede Mette Mortensen om at fremstille en passende ramme til billedet.

Tony Müller valgte sit motiv således, at den jubilerende lærerinde, som skulle have billedet overrakt, står med front mod klassen og beskuerne af billedet, hvilket betød, at børnene tilsvarende kom til at sidde med ryggen til. Dette førte ikke til, at maleren sprang over, hvor gærdet var lavest, og tegnede en tilfældig flok børn. Tværtimod gjorde hun sig til det yderste umage for, at alt på billedet skulle være formelt i orden. Dette bekræftes af en af de få nulevende af børnene på maleriet, Aksel Andersen, Ramsømagle, som jeg var så heldig at møde på Ramsø Lokalhistoriske Arkiv, da jeg var oppe at aftale affotograferingen af billedet. Han fortalte mig, at børnene over en længere periode sad model enkeltvis, så kunstneren kunne male hvert enkelt barn så autentisk som muligt. Bl.a. skulle tøjet være rigtigt. Aksel Andersen har således fortalt, at drengen på bagerste række altid gik i matrosthøj. Børnene var meget utilfredse med, at modelarbejdet skulle foregå efter skoletid og ikke i skoletiden. Lærerinden har nok ikke måttet kende alle detaljerne på forhånd, selv om hun utvivlsomt også har siddet model. Blomster og natur får Tony Müller også smuglet med på billedet. Der er både potteplanter i vinduerne og buske og høstakke udenfor.

Lærerinden

Byudviklingen i stationsbyen Gadstrup førte i begyndelsen af det 20. århundrede til, at skolevæsenet i Gadstrup Sogn måtte udvides. I 1901-02 blev der opført en forskole i Gadstrup, og i 1913 vedtog sognerådet at bygge en helt ny hovedskole med to lærere. 1. maj 1902 blev Maria Anna Nielsen (1865-1945) ansat som lærerinde ved den nye forskole. Hun var uddannet fra Statens Forskoleseminarium i Vejle i 1896, og hun havde haft ansættelse på Langeland, før hun kom til Gadstrup. Ifølge skoleberetningen til ministeriet for 1912, som er bevaret i kommunens arkiv, var der to klasser i Gadstrup Forskole med henholdsvis 23 og 36 børn. Anna Nielsen underviste på skift i de to klasser hver anden dag i vinterhalvåret og 3 timer hver dag om sommeren. Desuden varetog hun håndarbejdsundervisningen i hovedskolen.

I juli 1919 var provst A. C. V. Kjølhede på visitats i Gadstrup og fik også lejlighed til at høre Anna Nielsen undervise. Hans stikordsagtige bedømmelse i visitatsprotokollen lød sådan: »Lidt mere livlighed ønskelig i bibelhistorie, ellers godt, og læsning god. Skrivning og regning upåklagelig. Børnene øvede i sammenskrift. Lidt tabel. En smule let danmarkshistorie. Sangen lød pænt«. Provsten var således rimelig godt tilfreds. Der tales ikke om disciplinære vanskeligheder, hvilket lærerinden næppe havde. På de eksisterende klassebilleder fra 1917 og 1927 (det sidste gengivet nedenfor) ser lærerinden i højeste grad myndig ud. Dette bekræftes af Aksel Andersen, der omtaler lærerinden som »mere end streng«.

Ud over de fag, som provsten nævnte i sin visitatsberetning, har lærerinden sikkert også fortalt børnene lidt naturhistorie. Hun havde i hvert fald gode muligheder for at benytte anskuelsesundervisning, da der ifølge Aksel Andersen overalt hang fugle og dyr ned fra loft og vægge, hvilket også fremgår af Tony Müllers billede. Blandt andet ses en stor ørn, som nok i dag ville være utænkelig i en dansk skolestue på grund af fredningsbestemmelserne.

Det var normalt, at lærere og lærerinder, der havde undervist i 25 år eller mere på samme skole, modtog et jubilæumsgratiale eller en present fra beboerne. Ofte var det sølvstykke med inskription, men det kunne også være et maleri. Når det som i dette tilfælde drejede sig om en lærerinde var det ekstra på sin plads, da de ofte havde varetaget undervisningen for en beskeden løn og måske havde givet afkald på at få mand og børn. Deres tilværelse bestod af lærerindekaldet. Dette gjaldt således også Anna Nielsen. Ifølge en opgørelse fra 1910 fik hun kun 500 kr. i løn om året, hertil kom en bolig på 2 værelser oven på skolestuen og en mindre have. Til sammenligning fik førstelæreren i Gadstrup 1310 kr. + det løse. I 1924 var tallene ændret noget til favør for lærerinden. Førstelæreren fik nu 2640 kr., medens lærerinden måtte nøjes med 1650 kr. Det var en lønforskel af dimensioner. Anna Nielsen blev aldrig gift, og da hun i 1931 blev pensioneret, flyttede hun sammen med to søstre ind i et lille hus i Gadstrup, hvor hun boede, indtil hun døde i 1945.

Skolebørnene

Gadstrup Forskoles første klasse havde i foråret 1927 i alt 27 elever. Kønsfordelingen var temmelig skæv, da der var 19 drenge og kun 8 piger. Som det fremgår af maleriet, sad pigerne til højre to og to ved siden af hinanden, medens drengene sad til venstre tre eller fire på hver række. Børnene sad ikke som i det 19. århundrede efter eksamensresultat,

Eleverne og lærerinden i Gadstrup Forskole blev fotograferet i 1927, samtidig med at Tony Müller malede sit billede. Fotografiet omfatter i modsætning til maleriet både første og anden klasse. Aksel Andersen er nummer to fra venstre i bagerste række (Ramsø Lokalhistoriske Arkiv).

men ifølge Aksel Andersen i den rækkefølge, som de blev sat i den første dag, de kom i skole. Skolemøblerne er de gode kendte skolebænke med sammenhængende skråbord. Da der kun var to klasser i forskolen, havde man næppe det problem, som fandtes i andre skoler, at små og store elever skulle sidde ved de samme borde. Børnenes tøj synes at være festtøj og ikke det daglige skoletøj.

Børnenes navne kan findes i skoledagbogen for Gadstrup Forskoles 1. klasse, som er opbevaret i Ramsø Lokalhistoriske Arkiv. Det fremgår tydeligt, at billedet ikke forestiller de elever, som er i skole en bestemt dag. Antallet af elever er klassens maksimale antal. De fleste dage er der en række børn fraværende. Maleriet adskiller sig herved fra fotografiet fra 1927, hvor der foruden lærerinden er 35 børn med. Men da dette antal både indbefatter første og anden klasse, er der en del børn, som ikke er med på fotografiet. Også på anden måde har Tony Müller udnyttet sin kunstneriske frihed. Høstakkene, som skimtes gennem vinduerne, kunne antyde, at maleriet er malet i juni måned, men det kan ikke være tilfældet, da tre af 1. klassens elever rejste fra sognet i begyndelsen af maj, og hertil kom, at billedet utvivlsomt er blevet overrakt til Anna Nielsen ved hendes jubilæum ved udgangen af april.

Når man ser en sådan første klasse med børn siddende med ryggen til, synes de alle at

have de samme muligheder for at få en ordentlig skolegang. Men der var store forskelle både i kundskabstillegnelsen og af social art. Ifølge Aksel Andersen var der flere af børnene, der senere kom i gymnasiet, medens andre blev taget ud af skolen, så snart det kunne lade sig gøre. I dagbogen anføres skoleforsømmelsernes omfang og i enkelte tilfælde også årsagen. Man kan nemt forestille sig hjemmets fattigdom, når der om en elevs udeblivelse fra undervisningen anføres: »har ingen træsko«. Dårlige sociale forhold og børnerigdom hørte ofte sammen. I Gadstrup Forskoles 1. klasse var der i 1927 tre søskende. Faderen var landarbejder og havde et lille husmandssted, hvor der var så lidt plads til den store familie, at dyrene måtte placeres på loftet, og der var eksempler på, at geder faldt ned i beboelsen. Efter sigende skulle forældrene sammen have fået i alt 27 børn. Jeg har efterprøvet udsagnet i kirkebøgerne og har fundet mindst 19 børn i Gadstrup og et par andre landsognes kirkebøger, men da forældrene er gift i København, er de ældste børn måske født her, således at tallet nærmer sig de 27. Børnene blev døbt i bundter, op til fem ad gangen. Kun enkelte er konfirmeret i Gadstrup, så alt tyder på, at børnene er blevet sendt ud at tjene før konfirmationsalderen, og at de derfor er blevet konfirmeret uden-sogns. Det har hverken for forældrene eller skolen været let at holde rede på de mange søskendes navne, især fordi de alle blev tillagt to eller tre fornavne. De store forskelle i social status mellem de store gårdejeres børn og de fattige børnerige familier har ikke gjort det lettere at være lærerinde. Der har utvivlsomt været brug for differentieret undervisning, selv om dette begreb hører en senere tid til.

Tony Müllers maleri af lærerinden i Gadstrup Forskole og hendes skoleklasse er i 2001 blevet erhvervet af Ramsø Lokalhistoriske Arkiv, som findes i den gamle skole i Dåstrup. Det ejedes af en privatperson i Tappernøje, som var villig til at forære billedet til arkivet, men han ville gerne beholde den flotte ramme, som billedskæreren Mette Mortensen havde skåret i 1927. Heldigvis lykkedes det arkivet også at erhverve rammen mod en mindre betaling, for det havde været ærgerligt, hvis Tony Müllers maleri og Mette Mortensens ramme var blevet adskilt.

Kilder og litteratur:

Ramsø Lokalhistoriske Arkiv

Gadstrup Forskole. Dagbog for 1. klasse 1927

Materiale vedrørende Tony Müller

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm

Gadstrup-Syv Kommune. Skoleberetning 1912

Ramsø-Tune Herreders Provsti. Visitatsdagbog 1910-34

Kirkebøger for Gadstrup, Såby og Gevninge sogne

Trykt litteratur:

Gadstrup-Syv sogne. Roskilde 1953 (genoptryk 1979)

Danmarks Folkeskole 1910. Udgivet af W.Th. Benthien og Carl Poulsen. Odense 1911

Danmarks Folkeskole 1924. Udgivet af Danmarks Lærereforening. Århus 1925

R. Broby Johansen: Skolen i kunsten – kunsten i skolen. Kbh. 1974

Weilbach: Dansk kunstnerleksikon. Red. Sys Hartmann. Bind V. Kbh. 1995

Artikler i Socialdemokraten 21/9-1954 og i Roskilde Dagblad 1954 [om Tony Müller]

Interview:

Samtale 8/3-2001 med Aksel Andersen, Ramsømagle (elev i Gadstrup Forskole 1927)

Bibliografi over Vagn Skovgaard-Petersens litterære produktion 1991-2001

Af Christian Glenstrup og Børge Riis Larsen

I *Uddannelseshistorie* 1991 – 25. årbog fra *Selskabet for Dansk Skolehistorie* (udgivet som festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen i anledning af 60-årsdagen den 31. maj 1991) s. 267-272 har Christian Glenstrup udarbejdet en bibliografi over Vagn Skovgaard-Petersens litterære produktion.

Bibliografien herunder er over Vagn Skovgaard-Petersens litterære produktion de seneste 10 år, idet enkelte arbejder, som ikke kom med i 1991-bibliografien, dog er medtaget her, selv om de er fra før den her behandlede periode.

Som i 1991 er bibliografien opdelt i fem afsnit:

1. Bøger, hvor Vagn Skovgaard-Petersen er forfatter eller medforfatter
2. Bøger med Vagn Skovgaard-Petersen som redaktør eller medredaktør
3. Artikler eller afsnit i bøger
4. Artikler i tidsskrifter, årbøger og lignende.
5. Anmeldelser

I *Uddannelseshistorie* har der hvert år været beretninger om *Institut for Dansk Skolehistorie* og *Selskabet for Dansk Skolehistorie* samt forordet redaktionelt, som Vagn Skovgaard-Petersen har forfattet eller har været medforfatter til. Generelt er disse mindre litterære arbejder ikke medtaget i bibliografien.

Heller ikke forord i udgivelser af *Selskabet for Dansk Skolehistorie* med Vagn Skovgaard-Petersen som forfatter eller medforfatter, er medtaget.

I den her omhandlede periode har Vagn Skovgaard-Petersen skrevet en lang række større og mindre opslag i *Danmarks Nationalleksikon*, *Den Store Danske Encyklopædi* og fungeret som konsulent inden for området pædagogik, skole, uddannelse m.v., men heller ikke disse bidrag er medtaget i bibliografien. Det samme gælder Vagn Skovgaard-Petersens bidrag til *Dansk Kvindebiografisk Leksikon*.

1. Bøger, hvor Vagn Skovgaard-Petersen er forfatter eller medforfatter

Portræt af et årti. Danmark i 30'erne. Sammen med Axel Bolvig og Jørgen Zeeberg. Gyldendal, 1975, 72 s. ill.

Danmark – i Norden og Europa. G.E.C. Gad, 1980, 40 s. ill. (Levende historie / red. Verner Bruhn, Kamma Struwe).

Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998. / Harry Haue, Erik Nørr, Vagn Skovgaard-Petersen. Undervisningsministeriet, 1998, 477 s. ill.

2. Bøger med Vagn Skovgaard-Petersen som redaktør eller medredaktør

Uddannelseshistorie. Årbog fra Selskabet for Dansk Skolehistorie. (1992-1997: Sammen med Harry Haue. 1998-2000: Sammen med Børge Riis Larsen).

Kampen om lärohusen. Studier kring statsmagt och föräldrarätt i nordisk skolutveckling. / Håkan Andersson, Knut Jordheim, Ingrid Nilsson og Vagn Skovgaard-Petersen. Almqvist och Wiksell International, Stockholm, 1994, 225 s.

– **mellem pædagogik og skole.** Festskrift til professor Mogens Nielsen på 65-årsdagen den 29. marts 1996. Red: Spæt Henriksen, Vagn Skovgaard-Petersen, Hans Vejleskov og Thyge Winther-Jensen. Århus, Kvan. 1996, 160 s. ill.

3. Artikler eller afsnit i bøger

En ny skole. s. 102-105. I: På herrens mark. Stavnsbundet eller fri. / Red.: John Erichsen, Peter Michelsen, Bodil Bundgaard Rasmussen, Mette Skougaard. Nationalmuseet, 1988, 128 s. ill.

Statsmagt og forældreret i dansk skoleudvikling. En oversigt. / Sammen med Gunhild Nissen. s. 11-20. I: Kampen om lärohusen. Studier kring statsmagt och föräldrarätt i nordisk skolutveckling. Almqvist och Wiksell International, Stockholm, 1994.

Skoler for et politisk mindretal. Konflikt om frihedsprincippet i dansk skolelovgivning 1945-46. s. 183-188. I: Kampen om lärohusen. Studier kring statsmagt och föräldrarätt i nordisk skolutveckling. Almqvist och Wiksell International, Stockholm, 1994.

Degnen – manden fra ploven. s. 7-15. I: Degn og Direktør: Festskrift til Holger Knudsen. / Red.: Birte Kjær Jensen, Poul Lassen og Sten Sjørlev. Bbh. Undervisningsministeriets Forlag, 1994.

Skolefag fortæller kulturhistorie. s. 165-170. I: Skolefag i 100 år. / Red.: Vagn Oluf Nielsen. Danmarks Pædagogiske Bibliotek 1995, 175 s. ill.

Skolens karakterer – elevens karakter. Opgøret med Ørstedes karakterskala. s. 219-230. I: Stort og småt om små og store. Festskrift til Hans Vejleskov, 23. november 1995. Redigeret af Minna Ronnefeld og Jens E. Olesen. Danmarks Lærerhøjskole 1995.

Hvad hånden former. s. 9-16. (Sammen med Christian Glenstrup). I: -mellem pædagogik og skole. Festskrift til professor Mogens Nielsen på 65-årsdagen den 29. marts 1996. / Red.: Spæt Henriksen, Vagn Skovgaard-Petersen, Hans Vejleskov, Thyge Winther-Jensen. Århus, Kvan. 1996, 160 s.

Dygtighed og dannelse. Refleksjoner over grundbegreber i skolens historie. s. 1-16. I: Streiftog i historisk og komparativ pedagogikk. Artikelsamling utgitt i forbindelse med Torstein Harboes 70-års dag. Redigeret af Knut Tveit. Oslo. Universitetet i Oslo, Pedagogisk Forskningsinstitutt 1997. Rapport 1997:2, 355 s.

Andet hovedafsnit: 1888-1945. s. 179-232. I: Kvalitetens vogter, Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998. / Harry Haue, Erik Nørr, Vagn Skovgaard-Petersen. Undervisningsministeriet, 1998, 477 s. ill.

Skolens styrelse. s. 614-658. I: Dansk Forvaltningshistorie II. Stat, Forvaltning og Samfund. Folkestyrets Forvaltning fra 1901 til 1953. Red. af Tim Knudsen. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000.

Uddannelse. s. 115-120. I: Bogen om Danmark – med et essay af Leif Davidsen. / Red.: Me Christensen, Bolette Rud Pallesen, Thomas Sehested. / Billedredaktion: Bodil Hammer. Danmarks Nationalleksikon, 2001, 414 s. ill.

Didaktik dengang – da almueskolen blev til folkeskole.

Didaktik dengang – da de lærte at undervise. To manuskripter til artikler i en artikelsamling om didaktik – bogen forventes udgivet 2001.

4. Artikler i tidsskrifter, årbøger eller lignende

Den klassiske latinske skole. I: 1800-tallet. Kulturhistorisk Magasin fra Strandbergs Forlag, nr. 4. April 1983. 4. årg. (Tema: skolen på landet og i byen) s. 12-18.

Historisk midtpunkt i krise. [Dansk Historisk Fællesforening]. Sammen med Erland Kolding Nielsen. I Jyllandsposten 24. august 1990.

The Influence of the State in Danish adult education. The state and adult education – historical and systematical aspects. I: Studies in pedagogy, androgogy and gerontology; vol. 4, s. 285-294. Udg.: Franz Pöggeler. Frankfurt am Main: Peter Lang 1990.

Visdom i skolen. Sammen med Peder Skyum-Nielsen. I: Samvirke, årg. 64, nr. 9 (1991) s. 42-43.

Povl Bagge. 30. november 1902 - 7. december 1991. Dansk historiker. – Nekrolog. I: Historisk tidskrift. Bd. 92, hft. 2 (1992) s. 383-398.

Politikeren bag programmerne. Samtale med fhv. kulturminister Ole Vig Jensen. I: Uddannelseshistorie 1992 s. 13-18.

Viljens styrke. Natalie Zahle. En biografi om dannelse, køn og magtfuldkommenhed. Uddrag af opponenthindlæg ved forsvaret af Birgitte Possings doktorafhandling ved Københavns Universitet, den 8. maj 1992. I: Uddannelseshistorie 1992 s. 113-119.

Skole- og uddannelseshistorie. En status. Forsøg på et overblik. I: Uddannelseshistorie 1992 s. 69-78.

Danskernes skole på museum. Planerne for et dansk skolemuseum. I: Berlingske Tidende 15. januar 1992.

Bertel Haarder – undervisningsminister 1982-1993. Samtale med Bertel Haarder 9. juni 1993. (Sammen med Poul Dam). I: Uddannelseshistorie 1993 s. 11-20.

Skriften på væggen. Samtale med Poul Gernes og Georg Jansen. (Sammen med Peder Skyum-Nielsen). I: Uddannelseshistorie 1993 s. 21-26.

Anne Marie Nørvig og Forsøgsskolen på Emdrupborg. Wilhelm Marckmann og Jørgen Egedal Poulsen – i samtale med Vagn Skovgaard-Petersen. I: Uddannelseshistorie 1994 s. 11-20.

Det usagte samvirke. (Note: Fra september 1940 var ingen på skolerne eller i Undervisningsministeriet i tvivl om lærernes holdning til samarbejde med tyskerne). I: Folkeskolen. Årg. 112, nr. 16/17 (1995) s. 9-11.

På tværs af traditioner: – kættene i dansk skolepolitik. I: Uddannelse. Årg. 28, nr. 4 (1995) s. 171-176.

Dansk Skolemuseum – og pædagogisk studiesamling. Sammen med Christian Glenstrup. I: Uddannelseshistorie 1995 s. 11-12.

Undervisningsdirektør Holger Knudsen – i samtale med Vagn Skovgaard-Petersen. I: Uddannelseshistorie 1995 s. 25-29.

Et halvt århundrede med Døttreskolen på Christianshavn. Samtale med lærerinde, cand. mag. Estrid Peitersen, f. 1898, om et skoleliv. I: Uddannelseshistorie 1995 s. 31-35.

Skoler for et politisk mindretal. Konflikt om friheds-princippet i dansk skolelovgivning 1945-46. I: Uddannelseshistorie 1995 s. 61-66.

Skole for livet. Miniforelæsning om museum og skole ved åbningen af Dansk Skolemuseum. I: Uddannelseshistorie 1995 s. 17-19.

Lærerroller: – siden dengang der var degne til. – (Fremtidens lærerrolle). Portræt af tre lærertyper. I: Uddannelse. Årg. 29, nr. 7 (1996) s. 7-13.

Rektor Tom Ploug Olsen i samtale med Jørgen Egedal Poulsen og Vagn Skovgaard-Petersen. I: Uddannelseshistorie 1996 s. 9-16.

Folkeskolen efter 1958 – foredrag i uddrag. I: Uddannelseshistorie 1996 s. 75-84.

Forty Years of Research into the History of Education in Denmark. I: Scandinavian Journal of Educational Research. Vol. 41, nr. 3-4, 1997 s. 321-331.

En senior-medarbejder går af. I: Uddannelseshistorie 1997 s. 215-222. (Note: Om Tage Kampmann).

Tidligere direktør i undervisningsministeriets gymnasieafdeling Uffe Gravers Pedersen – i samtale med Børge Riis Larsen og Vagn Skovgaard-Petersen i juli 1998. I: Uddannelseshistorie 1998 s. 11-26.

Inspektion og pensum – eller »Lærdoms Lystgaard«. Festforelæsning om gymnasietilsynet 1848-1998. I: Uddannelseshistorie 1998 s. 27-36.

Hvor kom ideerne fra? Lad ministeriet finde sin hukommelse igen. I: Fra Monrad til Vig. Undervisningsministeriet 150 år. Undervisningsministeriets Tidsskrift Uddannelse. Årg. 31, nr. 3 (1998), s. 61-67.

»Blide ord og stærke argumenter«. Visdom i skolernes valgsprog – især fra 1700-tallet. I: Nyhedsbrev fra Center for Handicaphistorisk Forskning, nr. 14, december 1998 s. 8-15.

Vilhelms visioner – og vores. I: Uddannelse årg. 32, nr. 6 (1999) s. 57-63.

Fhv. folketingsmand og højskoleforstander Poul Dam – i samtale med Lejf Degenbol og Vagn Skovgaard-Petersen, juli 1999. I: Uddannelseshistorie 1999 s. 9-22.

Barnets århundrede – i kikkert og spejl. Afskedsforelæsning på Danmarks Lærerhøjskole (DLH) den 30. august 1999. I: Uddannelseshistorie 1999 s. 23-36.

Tidligere rektor for Ballerup Gymnasium og medredaktør af Gymnasieskolen Anders Østergaard – i samtale med Børge Riis Larsen og Vagn Skovgaard-Petersen i februar 2000. (Sammen med Børge Riis Larsen). I: Uddannelseshistorie 2000 s. 9-23.

Ungdomsliv som disputats. (Oppositionsindlæg ved forsvarshandlingen for Søren Ehlers' disputats). I: Uddannelseshistorie 2000 s. 24-31.

Interview med Anders Østergaard – et bidrag til belysning af kemiundervisningens historie. (Sammen med Børge Riis Larsen). I: Dansk Kemi (under udgivelse).

6. Anmeldelser

Jelling Seminarister i krigsåret 1848. Bent Østergaard. I: Uddannelseshistorie 1990 s.127.

Jagt og skonnert. Studier i den danske provinssøfart i tiden 1814 til 1864. / Anders Monrad Møller. I: Historisk tidsskrift. Bd. 91, hft. 1 (1991) s. 315-317.

Otto Jespersen. Facets of His Life and Work. / Arne Juul; Hans F. Nielsen. – Amsterdam: John Benjamin, 1989. (Studies in the theory and history of linguistic sciences; III, 52). I: Uddannelseshistorie 1992 s. 144.

Ebberødgårds historie: i medgang og modgang. / Torben Hvam ; med bidrag af Tormod Hessel .et al.. – Birkerød: Birkerød Lokalhitoriske Arkiv og Museum, 1993 [i.e. 1994]. I: Uddannelseshistorie 1994 s. 179-180.

Almen dannelse, folkelig dannelse, folkelig livsoplysning. Lilian Zøllner (red.). Vejle: Kroghs Forlag – i samarbejde med Normesalen, 1993. I: Uddannelseshistorie 1994 s. 177-178.

»Menneskelivet er underligt«: menneskesynet i grundtvigsk folkehøgskole og folkeoplysning. / Olav Klonteig. Oslo. Det Norske Samlaget, 1992. I: Uddannelseshistorie 1994 s. 177-178.

Skolen, præsten og kommunen: kampen om skolen på landet 1842-1899. / Erik Nørr. Kbh. Jurist- og Økonomforbundet, 1994. I: Historisk tidsskrift. Bd. 95, hft. 2 (1995) s. 520-523.

Visdommens kilde: skole i Ærøskøbing i 350 år. / Torun Gjølstrup. Ærøskøbing : Eget forlag, 1996. I: Uddannelseshistorie 1997 s. 191-192.

Mit liv i skolen. Stinus Nielsen. Lærerstandens Brandforsikring (1997). I: Uddannelseshistorie 1998 s. 131.

Det store i det små. / Red.: Knud Prange. Skrifter udgivet af Lokalhitorisk Afdeling. København 1997. I: Uddannelseshistorie 1998 s. 147-148.

En skole midt i byen. Christianshavns Gymnasium. I: Uddannelseshistorie 2000 s. 190-191.

900 år. Viborg Katedralskoles Jubilæumsskrift. I: Uddannelseshistorie 2000 s. 191-192.

Vagn er med i det hele

Formænd, bestyrelser og redaktører i Selskabet for Dansk Skolehistorie 1966-2001

Af Erik Nørr

Selskabet for dansk Skolehistorie blev dannet på en stiftende generalforsamling på Danmarks Pædagogiske Bibliotek den 27. november 1966, og selskabet kunne året efter udsende den første årgang af Årbog for Dansk Skolehistorie. I 2001 udkommer den 35. årbog, som siden 1984 har båret navnet Uddannelseshistorie. Uden at forklejnne nogen kan man fastslå, at professor, dr.pæd. Vagn Skovgaard-Petersen er den person, der har haft størst betydning for, at selskab og årbog har indtaget en central plads i den skolehistoriske forskning og debat i de forløbne 35 år. Nedenfor bringes en oversigt over formænd, bestyrelsesmedlemmer, redaktører og redaktionskomiteer, og det fremgår tydeligt, at Vagn Skovgaard-Petersen har været med i det hele. Han var med som sekretær og kasserer i det lovudvalg, der planlagde oprettelsen af selskabet i 1966, og han blev sekretær i det nyoprettede selskab. Ti år senere blev han formand, en post, som han nu har varetaget i 25 år. I redaktionen for årbogen har han udført et jætteearbejde, idet han har været redaktør eller medredaktør ved 25 af årgangene, og han har også haft en finger med i spillet ved de øvrige årgange, da han i hele perioden har været medlem af det redaktionsudvalg, der fungerer som støttegruppe for redaktørerne. Kun årgang 1991 har Vagn ingen indflydelse haft på. Denne årgang lykkedes det en selvbestaltet gruppe at udgive som festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen, uden hans medvirken.

Bestyrelsen har lige fra selskabets oprettelse været sammensat således, at den repræsenterede en række skoleformer. Ud over Danmarks Lærerhøjskole har der til stadighed været medlemmer, der havde baggrund i folkeskolen og lærerseminarierne, i gymnasieskolen og de frie skoler (friskolen/højskolen). Desuden har der i det meste af perioden sidet repræsentanter for Danmarks Pædagogiske Bibliotek, for arkivvæsenet og for museumsverdenen. Senere er der også kommet repræsentanter for handelsskolerne og for det socialpædagogiske område.

Formænd og bestyrelser for Selskabet for Dansk Skolehistorie siden 1966

MB	medlem af bestyrelsen
Lovudvalg	medlem af udvalg, som forberedte indkaldelsen af den stiftende generalforsamling i november 1966

Balle, Thorstein, forskningsleder, MB siden 1999

Bonde, Aage, overbibliotekar, lovudvalg 1966, MB 1966-73

Clausen, H.P., universitetslektor, lovudvalg 1966, MB 1966-68

Selskabet for Dansk Skolehistorie afholder altid sit årsmøde på markante uddannelsessteder eller på institutioner, der huser vigtige skolehistoriske samlinger (jfr. oversigten over årsmøderne i Uddannelseshistorie 1995). Den 1. november 1970 fandt årsmødet sted i Købstadsmuseet Den gamle By i Århus. På Aarhus Stiftstidendes fotografi med årsmødedeltagerne ses bl.a. de senere formænd Vagn Skovgaard-Petersen (forreste række i midten) og J. Ingemann Petersen (forreste række helt til højre).

Damgaard, Chr. Friis, faglærer, MB 1974-80, sekretær 1976-80

Degnbol, Lejf, overlærer, MB siden 1984, kasserer siden 1998

Ehlers, Søren, lektor, dr.pæd., MB siden 1996

Frank, Eilif, friskoleleder, MB 1977-99

Glenstrup, Christian, forskningsbibliotekar, MB 1987-98, sekretær 1988-98

Grinder-Hansen, Keld, museumsleder, ph.d., MB siden 1998

Hansbøl, Gorm, lektor, MB siden 1998

Hansen, Flemming Lind, handelsskolelektor, MB siden 1988

Hansen, Inger Schultz, seminarielektor, MB siden 1990, sekretær siden 1997

Hansen, Vagn, højskolelærer, MB 1980-87, sekretær 1980-87

Hellner, Robert, overbibliotekar, formand for lovudvalg 1966, MB 1966-98, formand 1966-71, kasserer 1971-98

Ilsøe, Grethe, arkivar, MB 1976-84

Japsen, Gottlieb, docent, dr.phil. MB 1966-75
Jensen, Svend Arne, fagkonsulent, MB 1975-88, sekretær 1987-88
Jørgensen, Harald, landsarkivar, dr.phil., MB 1966-76
Larsen, Ernst, rektor, lovudvalg 1966
Lund, Hans, højskoleforstander, lovudvalg 1966
Markussen, Ingrid, amanuensis, MB 1966-71, kasserer 1966-71
Nellemann, Aksel, gymnasielektor, MB 1968-74, næstformand 1971-74
Nielsen, Ove H., museumsformidler, MB 1976-96
Nørr, Erik, arkivar, dr.phil., MB siden 1973, næstformand 1977-78 og siden 1989
Petersen, J. Ingemann, amtskolekonsulent, lovudvalg (næstformand) 1966, MB 1966-76, næstformand 1966-71, formand 1971-76
Prange, Knud, universitetslektor, MB 1971-77
Skovgaard-Petersen, Vagn, professor, dr.pæd., lovudvalg (sekretær og kasserer) 1966, MB siden 1966, sekretær 1966-76, formand siden 1976
Skovmand, Roar, professor, dr.phil., lovudvalg 1966
Warthoe-Hansen, Ole, overlærer, lovudvalg 1966, MB 1966-76
Witt-Hansen, Viggo, amtskonsulent, MB 1976-90, næstformand 1979-90

Redaktører og redaktionsudvalg for Årbog for Dansk Skolehistorie 1967-83, fra 1984 Uddannelseshistorie:

Bugge, K.E., professor, dr.theol., udvalg siden 1967
Clausen, H.P., universitetslektor, udvalg 1967-68
Dam, Poul, fhv. folketingsmand, udvalg 1987-96
Ehlers, Søren, kandidatstipendiat, redaktør 1983-86, udvalg 1983-86
Haue, Harry, gymnasielektor, redaktør 1988-97, udvalg 1986-97
Hellner, Robert, overbibliotekar, udvalg 1967-71
Hvidt, Kristian, folketingsbibliotekar, dr.phil., redaktør 1991
Korsgaard, Ove, lektor, ph.d., udvalg siden 1997
Larsen, Børge Riis, gymnasielektor, ph.d., redaktør siden 1998, udvalg siden 1998
Markussen, Ingrid, docent, dr.philos., redaktør 1974, 1978-82 og 1991, udvalg 1975-82
Nellemann, Aksel, gymnasielektor, udvalg 1969-74
Nørr, Erik, arkivar, dr.phil., redaktør 1991
Skovgaard-Petersen, Vagn, professor, dr.pæd., redaktør 1967-73, 1975-78, 1987-90 og siden 1992, udvalg siden 1967
Skovmand, Roar, professor, dr.phil., udvalg 1967-83
Winther-Jensen, Thyge, docent, dr.philos., udvalg siden 2000

Indholdsoversigt over årbogen 1967-2000

Af Lejf Degnbol, Christian Larsen og Erik Nørr

Omfatter *Årbog for Dansk Skolehistorie* 1967-1983 og *Uddannelseshistorie* 1984-2000. Årbog 1978 var tillige festskrift til Roar Skovmand, medens årbog 1991 samtidig blev udgivet i en særlig festskriftudgave til Vagn Skovgaard-Petersen.

I oversigten registreres alt indhold i årbøgerne bortset fra redaktionelle forord, de årlige personregistre samt de faste rubrikker »Institut for Dansk Skolehistorie« og »Selskabet for Dansk Skolehistorie«.

Følgende inddeling er benyttet:

1. Samtaler (bragt som fast punkt siden 1984)
2. Artikler
3. Skolen og samfundet (1983/84: Skole og uddannelse i pressen, fra 1986: Skolen i årets løb)
4. Dansk Skolemuseum (bragt som fast punkt siden 1997)
5. Årsbibliografier over uddannelseshistorisk litteratur m.v.
6. Nyt og noter (mindre artikler)
7. Uddannelseshistorisk litteratur (anmeldelser)
8. Emneregister

De enkelte bidrag er for artiklernes og Nyt og noters vedkommende opstillet alfabetisk efter forfatter, medens interviewene er opdelt alfabetisk efter den interviewede person. Anmeldelserne er opstillet efter de anmeldte bøgers forfattere; hvis der er tale om et værk, der er redigeret eller udgivet af en eller flere, er værket opført efter titel.

Emneregistret, der omfatter de første seks grupper, er udarbejdet på grundlag af oplysningerne i titlerne. Tallene i registret angiver de enkelte numre i indholdsoversigten

1. Samtaler

- 1) Bennedsen, Dorte (Ellen Nørgaard). – 1990: 8-11
- 2) Bjerregaard, Ritt (Harry Haue). – 1987: 9-24.
- 3) Dam, Poul (Lejf Degnbol og Vagn Skovgaard-Petersen). – 1999: 9-22
- 4) Gernes, Poul og Georg Jensen (Vagn Skovgaard-Petersen og Peder Skyum-Nielsen). – 1993: 21-26

- 5) Heinesen, Knud (Ellen Nørgaard). – 1988: 23-27
- 6) Haarder, Bertel (Poul Dam og Vagn Skovgaard-Petersen). – 1993: 11-20
- 7) Jensen, Ole Vig (Vagn Skovgaard-Petersen). – 1992: 13-18
- 8) Knudsen, Holger (Vagn Skovgaard-Petersen). – 1995: 25-29
- 9) Larsen, Helge (Ellen Nørgaard). – 1986: 9-16.
- 10) Larsen, K.E. (Ove Korsgaard). – 1997: 9-20
- 11) Marckmann, Wilhelm og Jørgen Egedal Poulsen [Anne Marie Nørvig og Forsøgsskolen på Emdrupborg med en tilføjelse af Ejvind Jensen] (Vagn Skovgaard-Petersen). – 1994: 11-20
- 12) Nielsen, Stinus (Vagn Skovgaard-Petersen). – 1984: 9-21.
- 13) Nielsen, Tove (Ellen Nørgaard). – 1989: 10-13
- 14) Olsen, Tom Ploug (Jørgen Egedal Poulsen og Vagn Skovgaard-Petersen). – 1996: 9-16
- 15) Pedersen, Uffe Gravers (Børge Riis Larsen og Vagn Skovgaard-Petersen). – 1998: 11-26
- 16) Peitersen, Estrid (Vagn Skovgaard-Petersen). – 1995: 31-35
- 17) Petersen, K. Helveg (Ellen Nørgaard). – 1985: 9-16.
- 18) Østergaard, Anders (Vagn Skovgaard-Petersen og Børge Riis Larsen). – 2000: 9-23

2. Artikler

- 19) Andersen, Gunnar: Sofus Høgsbros stillingtagen til dansk skolepolitik 1858-1882. – 1970: 67-68
- 20) Andersen, K.B: Hvordan Højere Forberedelseksamen blev til. – 1968: 7-15
- 21) Andersen, Knud Holch: Fremtidens gymnasium – set fra 1960. – 1992: 61-68
- 22) Andersen, P. Nyboe: Hal Koch og Krogerup Højskole. – 1978: 134-46
- 23) Appel, Jacob: Den gode vilje. Træk af pædagogikums historie i gymnasieskolen. – 1997: 21-52
- 24) Appel, Jacob: Rødding – Askov. Cornelius Appel og Ludvig Schrøder. – 2000: 44-60
- 25) Arnfred, Knud: Sang bliver et skolefag. Træk af skolesangens historie i 1. halvdel af det 19. århundrede. – 1971: 54-75
- 26) Berthelsen, Chr.: Træk fra den grønlandske skoles udvikling – set i forhold til de ændrede samfundsforhold. – 1979: 23-36
- 27) Bjørn, Claus m.fl.: Landboreformerne i den danske skoles historielæreboøger. – 1974: 46-68
- 28) Bjørn, Claus: Folkehøjskolen og andelsbevægelsen. – 1971: 7-28
- 29) Bjørn, Claus: Med C.D.F. Reventlow på »le grand tour« 1769-70. – 1991: 3-16
- 30) Bjørn, Claus: Poul Hansen, Vallekilde – historiker og højskolemand. – 1978: 86-102
- 31) Bjørner, Lars: Landsbyskolen, der overlevede – på Vesterbro. – 1999: 75-88
- 32) Borup-Nielsen, Grå: Det danske Selskabs Skole. – 1989: 68-80
- 33) Boyhus, Else-Marie: Skolehistorie er også en museumsopgave. – 1967: 15-28

- 34) Bro Rasmussen, Henning: Om sangbogen »Danmark« og Carl Nielsen som skole-sangbogsredaktør. Studier i en dansk skolesangbog 1923 og 1924. – 1992: 45-60
- 35) Bruhn, Verner: Flere end Askov – højskoler i Ribe amt. – 1991: 17-29
- 36) Bruhn, Verner: Reformiver og partistrid. Kampen om Esbjerg skoleplan 1899-1903. – 1972: 92-113
- 37) Brøcher, Karl: Stinus 90 år. »Jeg har altid været lystlærer« [Stinus Nielsen]. 1992: 7-11
- 38) Bugge, K. E.: Grundtvigs bibelhistoriske sange. – 1978: 36-53
- 39) Bugge, K. E.: »Et Glimt fra Paradisets Kyst«. Iagttagelser vedrørende Ingemanns skoletid 1800-1806. – 1991: 31-39
- 40) Bugge, Knud Eyvin: Grundtvigs tidligste pædagogiske ytringer. – 1967: 37-47
- 41) Bugge, Knud Eyvin: Striden Bentzen-Kaper 1933-34. En episode i dansk kristendomsundervisnings historie. – 1968: 97-126
- 42) Byberg, Kirsten: Højskolen og den folkelige sangtradition ca. 1840-1910. – 1973: 20-53
- 43) Baarstrøm, Karl Aage: Grundtvigs pædagogiske synspunkter i 1806. – 1979: 109-24
- 44) Cavinus, Gösta: De skolhistoriska föreningarnas verksamhet i Finland. – 1968: 27-31
- 45) Christensen, Dan Ch.: Lærerinteresser og læreruddannelse – en analyse af læreruddannelsesloven af 1966. – 1981: 51-102
- 46) Christensen, Ellen: Til læseprøve på Pederstrup Slot i 1906. – 1967: 66-69
- 47) Christensen, Steen Ove: »Tegning« på Metropolitanskolen i 50'erne – En erindringskitse. – 1987: 153-59
- 48) Christiansen, Janus Wolff, Mikkel Solgaard Thomsen og Jacob Walter: Den delte enhedsskole. Hjelpeklasserne – en kontroversiel sag i København 1900-1915. – 1998: 46-66
- 49) Cirkulære til samtlige Skoledirektioner uden for Kjøbenhavn [det sthyrske cirkulære fyldte 100 år 6. april 2000]. – 2000: 61-69
- 50) Clausen, Karl: Sangen mellem krigene – og dens forudsætninger i 1840'erne. Et bidrag til folke- og skolesangens historie i Slesvig. – 1970: 22-66
- 51) Conrad, Flemming: Danskfagets historie i folkeskolen. Et kapitel til en lærebog. – 1985: 17-46
- 52) Dam, Poul: En kildekritisk note [lærere, som man husker dem]. – 1995: 131-32
- 53) Dam, Poul: Historieundervisning mellem digtning og sandhed. Refleksioner i forbindelse med Ingemanns 200-årsdag. – 1989: 14-25
- 54) Dam, Poul: Højskolernes dannelsesidealer i 1870'erne – illustreret gennem sangbøgerne. – 1991: 41-49
- 55) Danielsen, Kim Beck: Jens Vilhelm Petersen, den klassiske dannelse og Odense Katedralskole. – 1998: 67-79
- 56) Degnbol, Lejf: Det skiftende skoleår. Regler om skoleårets begyndelse. – 1993: 47-55
- 57) Degnbol, Lejf: Folkeskolens undervisningsplaner. – 1985: 47-64
- 58) Degnbol, Lejf: Idræt og timetal. – 1997: 105-21

- 59) Degnbol, Lejf: Rig/fattig og dreng/pige i børnenes skole. Træk af delingens historie i skolen. – 1991: 51-62
- 60) Degnbol, Lejf: Skoleloven 1899 og det »sthyrske cirkulære« 6. april 1900. – 2000: 70-108
- 61) Dehn, Erik: Det sthyrske cirkulære og historiefaget. – 1988: 81-102
- 62) Dimissionstaler – en kilde til dannelseshistorien [af Georg Brunn, Kolding Gymnasium 1909 og Erik Lund, Fredericia Gymnasium 1969]. – 1993: 83-92
- 63) Ehlers, Søren: Folkeoplysning og politik. Om den politiske styring af folkeoplysningen 1910-13. – 1988: 58-80
- 64) Ehlers, Søren: Ungdomsskolens oprindelse. – 1983: 7-44
- 65) Ehlers, Søren: Veje til voksenlivet. Overvejelser vedrørende den konfirmerede ungdoms historie. – 1991: 63-74
- 66) Engberg, Agnete: Vejen frem mod et forskningscenter på småbørnsområdet. Tale ved indvielsen på Danmarks Lærerhøjskole den 17. april 1989. – 1989: 59-62
- 67) Engberg-Pedersen, H.: Undervisning i radio og tv. – 1978: 179-88
- 68) Faurholt, Karsten: Undervisningsminister Nina Bang. – 1998: 37-45
- 69) Florander, Jesper: Pædagogisk innovation – fra metode til praksis. Forskningsforankret udviklingsarbejde i Gladsaxe 1967-77. – 1987: 110-26
- 70) Frank Eilif: En vækkelse. Lars Frederiksen: Fra Dreng til Mand og Stadierne derimellem. En Skildring af min Udvikling. – 1978: 57-70
- 71) Frank, Eilif: Kilder til friskolernes historie. – 1976: 33-40
- 72) Frehr, Andreas: Samfundsfag i læreruddannelsen. – 1999: 113-42
- 73) Gad, Finn: Intelligent insubordination. Carl Frederik Vorbeck. – 1979: 93-108
- 74) Gad, Finn: Vestgrønlandske undervisnings- og skoleforhold 1721-1807. – 1972: 21-54
- 75) Gam, Mikael: Den grønlandske skoles udvikling. – 1968: 32-48
- 76) Glenstrup, Christian og Børge Riis Larsen: Studenterhuens historie. – 1999: 37-48
- 77) Glenstrup, Christian og Vagn Skovgaard-Petersen: Dansk Skolemuseum – og pædagogisk studiesamling. – 1995: 11-12
- 78) Glenstrup, Christian: Danmarks kirker og skoler – historiske sognekort. – 1990: 12-18
- 79) Glenstrup, Christian: På jagt i en billedskat [anskuelsesbilleder]. – 1991: 75-86
- 80) Gregersen, Torben: Et halvt århundrede med undervisningsmidler. – 1993: 27-40
- 81) Grinder-Hansen, Keld: Mads Olsen – en Grundtvigsk lærer i Sædder (1874-1912). – 1997: 85-103
- 82) Grue-Sørensen, K.: En indvielse [af Københavns Universitets Institut for teoretisk Pædagogik]. – 1969: 98-102
- 83) Grünbaum, Peter: Udviklingstendenser inden for de erhvervsfaglige grunduddannelser. – 1994: 111-22
- 84) Guttormsson, Loftur: Sækulariseringstendenser i islandsk almuedannelse i slutningen af 1800-tallet. – 1991: 87-95
- 85) Hammer, Verner: Undervisningsministeriet som arbejdsplads – i historisk strejflys. – 1987: 25-42

- 86) Hansen, Fl. Lind: Unges uddannelsesvalg i Horsens. Horsens Handelsskoles dag-skoleelever 1936-78. – 1980: 46-68
- 87) Hansen, Flemming Lind: Den første handelsundervisning. – 1987: 82-109
- 88) Hansen, Hans Henning: Skolebyggeri gennem skiftende tider. – 1977: 106-15
- 89) Hansen, Hans-Ole: Roar i Lejre [Roar Skovmand]. – 1978: 235-53
- 90) Hansen, Lars: På vej til højskole og valgmenighed. – 1976: 70-81
- 91) Hartling, M.: Nogle data af mit liv. – 1977: 7-64
- 92) Hattesen, Anni Bøgh: De danske mindretalsskoler i Sydslesvig – med særligt henblik på tiden efter 1945. – 1996: 17-32
- 93) Haue, Harry: Afskeden med P. Munchs verdenshistorie. Udviklingen af et nyt danskesbegreb i gymnasiets historieundervisning 1958-75. – 1991: 97-108
- 94) Haue, Harry: Gymnasiets jubilæumsbøger. En del af skolehistoriens underskov. – 1993: 93-96
- 95) Haue, Harry: Skolens historie i undervisningen. – 1989: 63-67
- 96) Havsteen-Mikkelsen, Mette E.: Rødding højskole i Lunds tid – et kulturbillede. – 1994: 21-50
- 97) Helt, H.C.: Den danske Skole i Lund – et 50 års jubilæum. – 1993: 57-67
- 98) Hemmingsen, Lis: Om undervisning i komparativ pædagogik. – 1998: 89-93
- 99) Hertz, Edel: »Danmarks mest berømte religionslærer«. Johannes Loft og Religionslærerforeningen. – 1979: 7-22
- 100) Himmelstrup, Kaj: Lilleskolen – drøm og realitet. – 1995: 95-105
- 101) Holst, Harry: De forenede Kirkeskoler for 60 år siden. Uddrag af en kirkeskole-elevs erindringer. – 1975: 63-86.
- 102) Hvas, Søren Lodberg: En ny konfirmationsordning? Nogle perspektiver i 250-året for konfirmationens indførelse. – 1986: 118-29
- 103) Hvidt, Kristian: Filosofikum. Dansk dannelse mellem Madvig og Marx. – 1991: 109-17
- 104) Højby, Sigurd: Dimissionstale i Maribo 1944. – 1995: 37-39
- 105) Højby, Sigurd: Stinus 90 år [Stinus Nielsen]. – 1992: 12
- 106) Höjer, Björn: Nordens folkliga akademi – 10 år. – 1978: 223-34
- 107) Hørby, Kai: Grundtvigs højskoletanke og Sorø Akademis reform 1842-1849. – 1967: 59-84
- 108) Høybye-Nielsen, Ernst: Den indbyrdes undervisning i den sjællandske almueskole. – 1969: 42-75
- 109) Høyer-Nielsen, H.: Seminarium – anakronisme eller ny æra? – 1975: 31-44
- 110) Ilsøe, Grethe: Planer og virkeliggørelse – om oprettelse af en borgerskole i Køge 1808. – 1991: 119-30
- 111) Jacobsen, Ellen: Tysk pige i dansk skole under krigen. Uddrag af skole- og barn-domserindringer. – 1995: 41-44
- 112) Japsen, G.: Udviklingslinjer i sønderjysk skolehistorie fra 1814 til Treårskrigen. – 1972: 55-72
- 113) Jellingsø, Ole: Det moderne gymnasium – pædagogik og bygninger. – 1987: 43-81
- 114) Jensen, Erik: »Når Altet gribes i det Nære«. Johannes V. Jensen, skolen og barnet. – 1994: 61-72

- 115) Jensen, Erik: Lærerhøjskolen under 2. verdenskrig. – 1996: 49-71
- 116) Jensen, Niels Rosendal: Inger Merete Nordentofts skoleforsøg på Katrinedals-skolen 1950-58. – 1993: 69-82
- 117) Jensen, Ole Vig: Tale ved åbning af Dansk Skolemuseum. – 1995: 13-16
- 118) Jensen, Sigurd: Københavnske pensionister fortæller skolehistorie – præsentation af et kildemateriale. – 1973: 73-95
- 119) Jessen, Kaare Ulrich: Den vestjyske skoleordning. Agitationen for skoleordningens bevarelse i tiden før 1937. – 1983: 45-69
- 120) Jexlev, Thelma: Indberetninger om realeksamen og dermed beslægtede eksamensformer. – 1975: 87-93
- 121) Johansson, Egil: »Läser själva orden. Läser i book«. Barnens läsning i Bygdeå 1640 med några vidare utblickar. – 1991: 131-37
- 122) Juul, Arne: Nordmændenes Professor Higgins [Johan Frederik Breda Storm]. – 1999: 49-74
- 123) Jørgensen, Harald: Hans Olrik – historiker og skolemand. – 1991: 139-48
- 124) Jørgensen, Harald: Skolehistorisk materiale i de offentlige arkiver. – 1968: 16-26
- 125) Kampmann, Tage: Borgerskoleeksamen. – 1996: 42-48
- 126) Kampmann, Tage: Faglærereksamen. – 1995: 107-22
- 127) Kampmann, Tage: Læreruddannelsen i Danmark 1954-1974. – 1974: 7-20
- 128) Kampmann, Tage: Seminariets betydning for lokalsamfundet – historisk og aktuelt belyst. – 1991: 149-162
- 129) Karlshøj, Else: Da skolebilledet væltede. – 1978: 167-78
- 130) Karlshøj, Else: Demokratiets skolekonsulent. Valget af de første amtsskolekonsulenter i 1935. – 1997: 123-37
- 131) Karlshøj, Else: En undervisningsminister bliver »gået«. F.J. Borgbjerg om sin afgang som undervisningsminister 1935. – 1980: 21-45
- 132) Karlshøj, Else: Finn Rasborg: Nutids Valg – Fremtids vilkår. Centraliserings/decentraliseringskonflikten i planlægning og samfundsudvikling, pædagogisk, sociologisk, psykologisk. – 1977: 116-31
- 133) Kragelund, Minna: Håndarbejde – et pigefag i drengeskolen. – 1987: 127-52
- 134) Kragholm, Jens Fr.: Pædagogisk censur og skolefilmordninger i begyndelsen af århundredet. Film bliver til et undervisningsmiddel. – 1981: 24-50
- 135) Kristensen, H.K.: 100 år i en vestjysk lærerkreds. Af Varde lærerkreds' historie. – 1980: 7-20
- 136) Kromann-Andersen, Ebbe: Åben-plan skoler – fortid og fremtid. – 1994: 73-88
- 137) Kürstein, Poul: Flensborg Avis's Stavebog for Hjemmet. Redaktør Jens Jessen som lærer. – 1973: 64-72
- 138) Kaae, Alfred: Træk af et hedesogns skolehistorie [Torsted]. – 1969: 76-97
- 139) Lampe, Jens: Træk af handelsskolernes historie. – 1970: 7-21
- 140) Land, Viggo: Tyve års konsulentarbejde for folkeskolen. Foredrag på årsmødet for Selskabet for dansk Skolehistorie 1981. – 1982: 7-23
- 141) Lange, Paul G.: Et latinskoleforsøg for 200 år siden [på Metropolitanskolen]. – 1995: 67-94
- 142) Larsen, Børge Riis: Gymnasielæreren i litteraturen. – 1995: 123-30

- 143) Larsen, Helge: Jørgen Jørgensen som skolepolitiker. – 1978: 116-33
- 144) Lave, Rud.: Fra bondedreng til landsbylærer. Et levnedsløb belyst gennem dokumenter [Lauritz Brahe Christensen]. – 1994: 89-102
- 145) Lind, Gunner: Hær og uddannelse i Danmark-Norge i det 18. århundrede. – 1990: 19-36
- 146) Lindhardt, P. G.: »den Vartou Kjællingepræst«. – 1978: 54-56
- 147) Lund, Morten: »Kvols-krigen«. En strid om aftenskoleundervisning og politik på landet ved århundredskiftet. – 1986: 17-49
- 148) Marckmann, Wilhelm: Skoleforsøg. Om vejen til Københavns forsøgsskole på Emdrupborg – oplevelser, der førte til forsøgsskolen, og en kort beskrivelse af skolens arbejde. – 1999: 89-112
- 149) Markussen, Ingrid: Da Danmarks Lærerhøjskole blev højere læreanstalt. – 1978: 189-208
- 150) Markussen, Ingrid: Folkeskolens tilsyn gennem 150 år. – 1971: 29-43
- 151) Markussen, Ingrid: Grundlæggende fag i skolen 1739 – og deres betydning for befolkningens læse- og skrivefærdighed. – 1989: 26-41
- 152) Markussen, Ingrid: Konfirmationsforordningen af 1736. Konsekvenser for skolen og for befolkningens læse- og skrivefærdighed. – 1986: 95-117
- 153) Markussen, Ingrid: Skolehistorie i seminariets historieundervisning. – 1971: 44-53
- 154) Markussen, Ingrid: Viden, fag og dannelse – nogle refleksioner om den offentlige skoles opdragelse og undervisning af børn. – 1991: 163-74
- 155) Michelsen, William: Pædagogik og livssyn [oppositionsindlæg ved K.E. Bugges disputats: Skolen for Livet. Studier over N.F.S. Grundtvigs pædagogiske tanker]. – 1967: 48-58
- 156) Mulvad, Johs.: Musiklivet på Jonstrup Seminarium 1811-1851. En redegørelse med udgangspunkt i fundet af et hidtil upåagtet musikalsk materiale. – 1982: 24-61
- 157) Nielsen, Heinrich: Tres år i skolen [lærerindringer]. – 1990: 65-79
- 158) Nielsen, Henning: Ti år efter kursusloven. Rids af enkeltfagskursernes historie. – 1988: 103-10
- 159) Nielsen, Vilhelm: Folkeskolerne 1950-1975. Rekruttering og indhold. – 1978: 147-66
- 160) Nilsson, Ingrid og Håkan Andersson: Skilda lärohus. Några glimtar från ett nordiskt utbildningshistoriskt forskningsprojekt. – 1991: 175-78
- 161) Nissen, Gunhild: Et »folkeligt foredrag« i 1973. – 1978: 209-22
- 162) Nissen, Gunhild: Fra dannelsesdiskussionen i 1830ernes og 1840ernes skoledebat. – 1968: 49-67
- 163) Nissen, Gunhild: Matematik og dannelse – spotlys på 1878. – 1991: 179-85
- 164) Nordenbo, Sven Erik: Gymnasial undervisning i filosofi. – 1990: 37-47
- 165) Nørgaard, Ellen: Skolebogsbetænkningens historieafsnit. Dets tilblivelseshistorie og træk af dets modtagelse. – 1970: 89-106
- 166) Nørgaard, Ellen: Soria Moria Slot, og vejen der hen til. – 1991: 187-93
- 167) Nørgaard, Ellen: Ungdomsskolen og K.M. Klausen. – 1978: 103-15.

- 168) Nørr, Erik: Debatten om gymnasieskolernes biblioteker 1918-22. Fra forskningsbibliotek til pædagogisk studiesamling. – 1991: 195-207
- 169) Nørr, Erik: Den lærde skoles lærerkorps 1889-1903. – 1974: 21-45
- 170) Nørr, Erik: Etableringen af folkeskolens gratisprincip. – 1981: 7-23
- 171) Pedersen, E. Thestrup: Grundtvigs betydning for den danske folkeskole. Er nogle af hans tanker trængt ind her? – 1978: 22-35
- 172) Pedersen, Kim Arne: Grundtvig-Biblioteket i Vartov – en bogsamling mellem tradition og fornyelse. – 1998: 80-88
- 173) Pedersen, Ove: Et sogn og dets lærer. Iver Kristensen Holmgaard, lærer i Ørre 1869-1913. – 1990: 48-64
- 174) Pedersen, Ove: I særklasse på Herning Gymnasium for 60 år siden. – 1993: 41-45
- 175) Peitersen, Birger: Ludvig Reventlow og almuens undervisning. – 1973: 7-19
- 176) Petersen, H.C.: Knud Rasmussenip højskolia. – 1979: 66-76
- 177) Poulsen, Jørgen Egedal: Arkivet på Statens pædagogiske forsøgscenter. Dokumentation og beskrivelse. Ungdomsbyens historie, udvikling og virke. Forsøgs- og udviklingsarbejde på Forsøgscentret 1958-1990. – 1996: 33-41
- 178) Prange, Knud: Uddannelse – døtre og svigerdøtre. Nogle overvejelser over social stabilitet. – 1991: 209-219
- 179) Priémé, Hans: »De kom, så og lærte«. Fire danske pædagoger på besøg i USA før 1900 [Carl Johan Fogh, Kristen Rovsing, Kirstine Frederiksen og Hanna Adler]. – 1991: 221-34
- 180) Priémé, Hans: Hjørring Gymnasiums studenter fra 1910 til 1958. Hvor kom de fra? Hvad uddannede de sig til? – 1997: 53-83
- 181) Priémé, Hans: Rådhusstræde nr. 6 [Dansk Skolemuseum]. – 1995: 21-24
- 182) Priémé, Hans: Sønderjysk Studenterforening (S.St.). – 1996: 72-74
- 183) Rasmussen, Erik: Kampen om skolelovene af 1958. – 1972: 7-20
- 184) Rasmussen, Erik: Oldefars visebog. Træk til belysning af ånden på Vesterborg Seminarium. – 1988: 28-57
- 185) Rasmussen, Ole: De tusind skolers land. Et registreringsprojekt på Danmarks Lærerhøjskole over danske folkeskoler i det 20. århundrede. – 1994: 103-09
- 186) Rasmussen, Werner: De tekniske skolers historie. – 1969: 7-41
- 187) Ravn, L.S.: Da Nordslesvig vågnede. En vurdering af lærernes indsats. – 1977: 132-38
- 188) Ravn, L.S.: Danskskrevne sydslesvigske skolekrøniker. – 1971: 76-90
- 189) Ravn, L.S.: Den mest omstridte begivenhed i Nordslesvigs skolehistorie. Sprogforordningen af 18. december 1888. – 1968: 68-97
- 190) Rerup, Lorenz: Skole og mindretal. – 1991: 235-42
- 191) Ries, Olaf: Den københavnske mellem-skole 1908-1913. En undersøgelse af elevernes sociale tilhørsforhold. – 1975: 45-62
- 192) Rønn, Eva: Matematikundervisningen i folkeskolen 1958-1975. – 1986: 66-94
- 193) Rønne Karl: Folkeskolens orienteringsfag – en nydannelse med gammelt mål. – 1972: 73-91
- 194) Rønne, Karl: Fem år i Døjringe. – 1980: 69-86
- 195) Rønne, Karl: Forskoler på landet. – 1984: 111-21

- 196) Rønne, Karl: Kirstine Frederiksen: Pionérpædagog og foregangskvinde. Med en bibliografi. – 1982: 62-81
- 197) Rønne, Karl: Læseklasserne – deres opståen og første udvikling. – 1971: 96-116
- 198) Rørdam, Thomas: Udpluk fra højskolernes årsskrifter i 1967. – 1968: 127-35
- 199) Skovgaard-Petersen, Karen: Non scholae sed vitae – En programmerklæring for latinundervisningen ved Sorø Akademi. – 1991: 243-51
- 200) Skovgaard-Petersen, Vagn: Barnets århundrede – i kikkert og spejl. Afskedsforelæsning på Danmarks Lærerhøjskole (DLH) den 30. august 1999. – 1999: 23-36
- 201) Skovgaard-Petersen, Vagn: Den politiske drøftelse af forbindelsen mellem almueskolen og den lærde skole. – 1967: 85-110
- 202) Skovgaard-Petersen, Vagn: Folkeskolen efter 1958 – foredrag i uddrag. – 1996: 75-84
- 203) Skovgaard-Petersen, Vagn: Folkeskolens ældste bygninger. – 1987: 160-63
- 204) Skovgaard-Petersen, Vagn: Fra gejstligt til verdsligt tilsyn. – 1986: 50-65
- 205) Skovgaard-Petersen, Vagn: Inspektion og pensum – eller »Lærdoms Lystgaard«. Festforelæsning om gymnasietilsynet 1848-1998. – 1998: 27-36
- 206) Skovgaard-Petersen, Vagn: Roar Skovmand (1908-1987). – 1988: 9-18
- 207) Skovgaard-Petersen, Vagn: Skole for livet. Miniforelæsning om museum og skole ved åbningen af Dansk Skolemuseum. – 1995: 17-20
- 208) Skovgaard-Petersen, Vagn: Skole- og uddannelseshistorie. En status. Forsøg på et overblik. – 1992: 69-78
- 209) Skovgaard-Petersen, Vagn: Skoler for et politisk mindretal. Konflikt om frihedsprincippet i dansk skolelovgivning 1945-46. – 1995: 61-66
- 210) Skovgaard-Petersen, Vagn: Ti år. [Årbog for Dansk Skolehistorie]. – 1976: 7-15
- 211) Skovgaard-Petersen, Vagn: Ungdomsliv – som disputats [i anledning af Søren Ehlers: Ungdomsliv. Studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900-1925]. – 2000: 24-31
- 212) Skovgaard-Petersen, Vagn: Om undervisningens frihed. En studie i Martin Hammerichs skoletanker. – 1978: 71-85
- 213) Skovmand, Roar: Bønder, skole og demokrati [oppositionsindlæg ved Gunhild Nissens disputats: Bønder, Skole og Demokrati] – 1973: 54-63
- 214) Skovmand, Roar: De frie skoletanker og reformerne i 1920'erne og 30'erne. Om Ellen Nørgaards doktordisputats »Lille barn, hvis er du?«. – 1977: 90-105
- 215) Skovmand, Roar: Skolehistorien – et forsømt område. – 1967: 7-14
- 216) Skovmand, Roar: Systemskiftet i den højere skole. Om Vagn Skovgaard-Petersens doktorafhandling »Dannelse og demokrati«. – 1976: 16-32
- 217) Sneum, Rikard: Fra tegning til formning. – 1975: 7-30
- 218) Struwe, Kamma: Samtidsorienterings tilblivelse. – 1977: 65-89
- 219) Stybe, Vibeke: Ingrid Jespersen og H.S. Lyng. – 1989: 81-87
- 220) Søndergaard, Bent: Dansk og tysk som undervisningssprog i Flensborg mellem de to slesvigske krige. Et forsøg med tosproget undervisning. – 1984: 31-86
- 221) Sørensen, Flemming: Skolegang i Århus omkring år 1900. – 1984: 87-110

- 222) Sørensen, Søren: Vreden besunget. Om digteren, oversætteren og pædagogen Chr. Wilster 1797-1840. – 1997: 139-42
- 223) Thestrup, Anna: Varselsmænd skal kunne læse og skrive. – 1992: 31-44
- 224) Thuesen, Inge-Birgit: Anskuelsesbilleder. En orientering om billedsamlingen på Danmarks pædagogiske Bibliotek. – 1980: 87-100
- 225) Tøgeby, Lise: Historie – kundskabsfag eller ånds-fag? Om debatten siden århundredskiftet om historieundervisningens formål. – 1976: 41-65
- 226) Tommerup, Jens: Skolelove, administration og fangersamfund på Grønland i tiden 1950-1974. – 1979: 37-65
- 227) Torpe, Harald: Roar Skovmand. En hilsen på 70-årsdagen. – 1978: 7-10
- 228) Tveit, Knut: Historiens plass i pedagogikkstudiet ved universitetet i Oslo. – 1991: 253-65
- 229) Tveit, Knut: Traditioner i norsk skolehistorisk forskning. – 1984: 22-30
- 230) Varming, Kamma: Lejrskolepioner i Vejle. Olaf Aastrup. – 1979: 77-92
- 231) Vestager, Margrethe: Vort ministerium fylder 150 år. Ved åbningen af udstillingen »Javel, hr. minister« på Dansk Skolemuseum 2. april 1998. – 1998: 9-10
- 232) Vilhelmsen, Karen: Om Danemarks Kvide der lød en Sang. Skønlitterære tekstgængere i folkeskolens læsebøger 1835-1899. – 1994: 51-60
- 233) Weitling, Günter: De tyske mindretalsskolars udvikling – med særlig henblik på forholdene efter København-Bonn erklæringerne i 1955. – 1995: 45-60
- 234) Wiberg, Albert: Föreningen för svensk undervisningshistoria. Dess uppkomst och verksamhet. – 1967: 29-36
- 235) Winther-Jensen, Thyge: Johann Amos Comenius (1592-1670) – og hans forbindelse med Danmark-Norge. En skitse. – 1992: 19-29
- 236) Winther-Jensen, Thyge: Pædagogik som videnskab og som universitetsfag – i dansk tradition. – 1989: 42-58
- 237) Winther-Jensen, Thyge: Ungdomsliv – som disputats [i anledning af Søren Ehlers: Ungdomsliv. Studier i den folkeoplysende virksomhed for unge i Danmark 1900-1925]. – 2000: 32-43

3. Skolen og samfundet (skolen i årets løb)

- 238) 1967/68 (Victor Rasmussen). – 1968: 136-41
- 239) 1968/69 (Victor Rasmussen). – 1969: 103-19
- 240) 1969/70 (Victor Rasmussen). – 1970: 107-21
- 241) 1970/71 (Gunhild Nissen). – 1971: 117-35
- 242) 1971/72 (Gunhild Nissen). – 1972: 114-30
- 243) 1972/73 (Gunhild Nissen). – 1973: 96-102
- 244) 1973/74 (Gunhild Nissen). – 1974: 69-76
- 245) 1974/76 (Gunhild Nissen). – 1976: 82-103
- 246) 1976/77 (Ellen Nørgaard). – 1977: 139-51
- 247) 1977/79 (Ellen Nørgaard). – 1979: 125-48
- 248) 1979/80 (Ellen Nørgaard). – 1980: 101-23

Årbog for Dansk Skolehistorie 1975

Udgivet af
SELSKABET FOR DANSK SKOLEHISTORIE

Forsiden af årbogen 1975.

- 249) 1980/81 (Ellen Nørgaard). – 1981: 104-29
 250) 1981/82 (Ellen Nørgaard). – 1982: 82-96
 251) 1982/83 (Ellen Nørgaard). – 1983: 70-87
 252) 1983/84 (Ellen Nørgaard). – 1984: 122-34
 [1984-86 ingen oversigter]
 253) 1986/87 (M. Blaksteen). – 1987: 164-81
 254) 1987/88 (M. Blaksteen). – 1988: 111-22
 255) 1988/89 (M. Blaksteen). – 1989: 88-102
 256) 1989/90 (M. Blaksteen). – 1990: 80-95
 257) 1990/91-1991/92 (M. Blaksteen). – 1992: 79-92
 258) 1992/93 (M. Blaksteen). – 1993: 97-111
 259) 1993/94 (M. Blaksteen). – 1994: 123-35
 260) 1994/95 (M. Blaksteen). – 1995: 133-47
 261) 1995/96 (M. Blaksteen). – 1996: 85-103
 262) 1996/97 (M. Blaksteen). – 1997: 143-58
 263) 1997/98 (Signe Holm-Larsen). – 1998: 94-110
 264) 1998/99 (Signe Holm-Larsen). – 1999: 143-64
 265) 1999/2000 (Signe Holm-Larsen). – 2000: 109-38

4. Dansk Skolemuseum

- 266) 1996-97 (Keld Grinder-Hansen). – 1997: 207-14
 267) 1998 (Keld Grinder-Hansen). – 1998: 111-17
 268) 1999 (Keld Grinder-Hansen). – 1999: 165-72
 269) 2000 (Keld Grinder-Hansen). – 2000: 139-47

5. Årsbibliografier over uddannelseshistorisk litteratur m.v.

- 270) 1966 (Ingrid Markussen). – 1967: 138-41
 271) 1967 (Ingrid Markussen). – 1968: 153-57
 272) 1968 (Ingrid Markussen). – 1969: 144-50
 273) 1969 (Ingrid Markussen). – 1970: 132-38
 274) 1970 (Ingrid Markussen). – 1971: 151-58
 275) 1971 (Ingrid Markussen). – 1972: 159-64
 276) 1972 (Ingrid Markussen). – 1973: 130-33
 277) 1973 (Ingrid Markussen). – 1974: 122-26
 278) 1974 (Ingrid Markussen). – 1975: 121-25
 279) 1975 (Ingrid Markussen). – 1976: 124-27
 280) 1976 (Ingrid Markussen). – 1977: 162-66
 281) 1977-78 (Ingrid Markussen). – 1979: 183-92
 282) 1979 (Ingrid Markussen). – 1980: 144-51
 283) 1980 (Ingrid Markussen). – 1981: 173-80

- 284) 1981 (Ingrid Markussen). – 1982: 123-30
- 285) 1982 (Ingrid Markussen). – 1983: 154-60
- 286) 1983 (Johan Qvistgaard). – 1984: 193-215
- 287) 1984 (Johan Qvistgaard). – 1985: 65-77
- 288) 1985 (Johan Qvistgaard). – 1986: 130-44
- 289) 1986 (Johan Qvistgaard). – 1987: 182-96
- 290) 1987 (Johan Qvistgaard). – 1988: 123-39
- 291) 1988 (Johan Qvistgaard). – 1989: 103-17
- 292) 1989 (Johan Qvistgaard). – 1990: 96-108
- 293) 1990 (Johan Qvistgaard). – 1992: 93-107
- 294) 1991-92 (Christian Glenstrup). – 1993: 113-30
- 295) 1993 (Christian Glenstrup). – 1994: 137-56
- 296) 1994-96 (Christian Glenstrup og Jørgen Duus). – 1997: 159-75
- 297) 1997 (Christian Glenstrup). – 1998: 119-29
- 298) 1998-99 (Christian Glenstrup). – 2000: 148-69

Tidsskriftartikler med skolehistorisk indhold

- 299) 1973 (Ellen Nørgaard). – 1974: 118-21
- 300) 1974 (Ellen Nørgaard). – 1975: 117-20
- 301) 1975 (Ellen Nørgaard). – 1976: 121-23
- 302) 1976 (Ellen Nørgaard). – 1977: 158-61
- 303) 1977-78 (Ellen Nørgaard). – 1979: 179-82
- 304) 1979 (Ellen Nørgaard). – 1980: 141-43
- 305) 1980 (Ellen Nørgaard). – 1981: 170-72

Andre bibliografiske oversigter

- 306) Indholdsfortegnelse for årgangene 1967-1981. – 1982: 150-58
- 307) Hilden, Adda: Athalia Schwartz' forfatterskab. En foreløbig annoteret bibliografi. – 1986: 145-63
- 308) Glenstrup, Christian: Bibliografi over Vagn Skovgaard-Petersens litterære produktion. – 1991: 267-72
- 309) Skovmand, Kirsten: Roar Skovmands forfatterskab. En bibliografi. – 1978: 254-73
- 310) Skovmand, Kirsten: Roar Skovmands forfatterskab 1978-1988. – 1988: 19-22
- 311) Frandsen, N.H.: Skolehistoriske specieleafhandlinger. 1-2. – 1983: 169-72, 1984: 216-19

6. Nyt og noter (mindre artikler)

- 312) Ahm, Rolf: AHMs kursus [Axel Ahm]. – 1993: 175-76

- 313) Bak, Kirsten Sass: Karl Clausens sanghistoriske samling. – 1989: 147-48
- 314) Biering-Sørensen, J.E.: Den skolehistoriske samling på Vordingborg Statseminarium. – 1981: 183-85
- 315) Bugge, K.E.: Grundtvig-jubilæet. Beretning ved repræsentantskabets afsluttende møde d. 2/11-1983. – 1984: 220-23
- 316) Bøger bygger bro til fremtiden [Roskilde Biblioteks database SSB-RKS: Sjællands Stiftsbiblioteks og Roskilde Katedralskoles samlinger]. – 2000: 200-01
- 317) Christensen, Steen Ove: En vejledning i at læse gotisk håndsskrift. – 1990: 129-36
- 318) Clausager, Jørgen Peder: Indsamling af skolearkivalier i Sæby kommune. – 1982: 143-46
- 319) Clausen, H.P.: Dansk skolepolitik som undervisningsemne. – 1967: 152
- 320) Dam, Poul: Skolelærernes embedsbøger – en kilde til lokal skolehistorie. – 1990: 137-40
- 321) Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU). – 2000: 199
- 322) Degnbol, Lejf: Kartoffelferie eller efterårsferie. – 1998: 161-63
- 323) Degnbol, Lejf: Skolehistoriske aktstykker [norske]. – 1985: 106
- 324) Degnbol, Lejf: Skolehistoriske udstillinger i Frederiksværk og Helsingør. – 1993: 178-79
- 325) Degnbol, Lejf: Sløjden i Sverige. – 1983: 166-68
- 326) Fink, Ejvind: To folkelige rørelser i dansk skolehistorie. Beretning om succesrig lærer- og forældrekamp mod organisations- og embedsmandsstyre – 1982: 131-35
- 327) Flakkebjerg Skolemuseum. – 1980: 154-55
- 328) Folkeskolens formål. – 1999: 214-15
- 329) Frank, Eilif: Biblioteket for det folkelige arbejde. – 1987: 238-40
- 330) Frank, Eilif: Indsamlingen af kilder til friskolernes historie. – 1971: 165-66
- 331) Gjerløff, E.: Erindringer og pædagogiske smuler. – 1979: 193-200
- 332) Gjerløff, E.: Frederiksborg Statsskole under fire rektorer fra 1902-1977. – 1977: 167-79
- 333) Glenstrup, Christian: Arkitekt Hans Henning Hansens arkiv på Danmarks Pædagogiske Bibliotek. – 1986: 182-84
- 334) Gymnasieskolens formål. – 1999: 215-16
- 335) Hansen, Frede: Skolestuegymnastik. – 1972: 165-67
- 336) Haue, Harry: Dansk Institut for Gymnasiepædagogik (DIG). – 1999: 210-11
- 337) Haue, Harry: Lær at se – en billedskat på skolens vægge. Udstilling på Danmarks Grafiske Museum, Brandts Klædefabrik, juli 1994. – 1994: 183-84
- 338) Hellner, Robert: Samling af undervisningsbilleder i Duisburg. – 1981: 187
- 339) Hellner, Robert: Selskabets 30 årsmøder 1966-1995. – 1995: 175-77
- 340) Holm, Rita: Skolehistorisk kildemateriale i breve til amtmanden. – 1983: 161-64
- 341) Hopmann, Stefan: Forskningsprojekt om skolebestyrelsens historie. – 1989: 150-51
- 342) Houmann, Jens og Niels Kolind: Skolemuseum i Horsens. – 1986: 184-85
- 343) Hvam, Torben: Apropos særklasserne i Herning. – 1994: 190
- 344) Hvidtfeldt, Johan: Dansk Historisk Fællesforenings skolehistoriske udvalg (med cirkulære). – 1972: 170-172

- 345) Højsteen, Arne: Et projekt om handelsskolernes nyeste historie. – 1999: 212-13
- 346) Joakim Larsen-Prisen [tildelt Christian Glenstrup]. – 1999: 201-04
- 347) Jørgensen, Dan Cort: Præsentation af et speciale fra Odense Universitet, Historiske Institut, 1990 [Medbestemmelse i gymnasiets historieundervisning]. – 1990: 142-45
- 348) Jørgensen, Harald: Bevaring af skolehistorisk materiale. – 1968: 158-59
- 349) Kappelgaard, Ester: Den gamle skole i Toftum på Rømø. – 1971: 162-63
- 350) Karlshøj, Else: Rødkilde Højskole – Niels og Carl Larsen. – 1988: 164
- 351) Karlshøj, Else: Skolehistorie og statistik. – 1989: 148-50
- 352) Krarup, Per: Til udforskere af den lærde skoles historie. – 1972: 167-69
- 353) Kristensen, H.K.: Fra modstanden mod løbedegneordningen. – 1975: 126-30
- 354) Larsen, Birthe: Erindringer fra Ollerup Friskole. – 1974: 127-33
- 355) Larsen, Børge Riis: Ole Bostrups skolehistoriske forfatterskab. – 1996: 139-42
- 356) Larsen, Johan: Fra chatollets gamle skuffer. – 1971: 159-62
- 357) Larsen, Svend: Comenius-udgaver i Danmark. – 1993: 177-78
- 358) Lassen, Lauritz Retlef: En gammel karakterbog, fundet på Øster Farimagsgades Skole i København. – 1984: 227-28
- 359) Leth, Aksel: Den toklassede landsbyskole. – 1985: 107-08
- 360) Madsen, Anne: Betragtninger over en stak gamle stilehæfter. – 1981: 181-83
- 361) Markussen, Ingrid: Hvad er en skole? [Else Karlshøj: Hovedkilder til skolestatistik vedrørende landkommuner 1935-1964] – 1992: 148-49
- 362) Michaelsen, F.Th.: De reventlowske skoler på Fyn holder 200 års jubilæum. – 1983: 164-65
- 363) Nielsen, Mogens: Inger Enemarks studierejse til Tyskland i 1925. Beretning til det danske undervisningsministerium, dateret Tønder Seminarium i december 1925. – 1993: 169-75
- 364) Nørgaard, Ellen: Verdenskongres om uddannelsesforskning. – 1986: 182
- 365) Nørgaard, Hans og Søren Ehlers: De frie skoler's historie. – 1985: 106-07
- 366) Olsen, Ingeborg: Lærerstart under vanskelige forhold. – 1999: 205-09
- 367) Ottzen, Inger Kjær: Fotoudstilling i Tårnby. – 1984: 229
- 368) Petersen, J. Ingemann: Vor ældste landsbyskole. Rasmus Svendsens skole i Faxe. – 1976: 128-32
- 369) Possing, Birgitte og Christian Glenstrup: En værdifuld samling af pigeskoleprogrammer [med fortegnelse]. – 1988: 165-74
- 370) Possing, Birgitte: Højskole-historie(er). – 1987: 241-42
- 371) Rasmussen, Henning Bro: Natalie Zahle og August Jerndorff. – 1995: 171-73
- 372) Ravn, L.S.: Et skoleproblem ved Kongeåen i 1855. – 1973: 134-37
- 373) Ribe Katedralskole – en udstilling. – 1995: 174
- 374) Rod, Jacob og Gudmund Tybjerg: 200 års seminariejubilæum i Tønder i 1988. – 1983: 165
- 375) Rødsgaard, Bente: Præsentation af et speciale fra Københavns Universitet, Instituttet for Nordisk Filologi, 1988 [en analyse af 5 skolelærerindringer fra tiden omkring grundloven]. – 1990: 141-42

- 376) Rønne, K.: Besøg på landsarkivets skolehistoriske udstilling 1968. – 1969: 151-52
- 377) Rønne, Karl: Til museumsindvielse i Flakkebjerg. – 1981: 185-86
- 378) Sigmund, Pia: Historieundervisning i folkeskolen – status foråret 1994. Mareridt eller? – 1994: 185-87
- 379) Sirevåg, Tønnes: Norsk Selskab for Skolehistorie. – 1981: 186-87
- 380) Skovgaard-Petersen, Vagn: En senior-medarbejder går af [Tage Kampmann]. – 1997: 215-22
- 381) Skovgaard-Petersen, Vagn: Historisk Selskab for Handicap og Samfund. – 1987: 240-41
- 382) Skovgaard-Petersen, Vagn: Jonstrup-Samlingerne. – 1992: 150
- 383) Skovgaard-Petersen, Vagn: Licentiafhandling om skolen i København [Ning de Coninck-Smith: Børn og skole i København 1840-1910]. – 1989: 147
- 384) Skovgaard-Petersen, Vagn: Tanker i et skolebibliotek [Helsingør Latinskoles bibliotek på Espergærde Amtsgymnasium]. – 1982: 147-48
- 385) Skovgaard-Petersen, Vagn: Udvalget for sikring af skolehistorisk materiale. – 1969: 153-54
- 386) Skovgaard-Petersen, Vagn: Udvalget for sikring af skolehistorisk materiale. – 1970: 140
- 387) Skovmand, Roar/Annalise Børresen: Skolehistorisk prisopgave. – 1969: 154
- 388) Skovmand, Roar: Eilif Frank og kilderne til friskolernes historie. – 1977: 179-80
- 389) Skovmand, Roar: Grundtvigs sønner og »den sorte skole«. – 1980: 152-54
- 390) Skovmand, Roar: Igen en højskoledagbog fra 1880'erne. – 1984: 227
- 391) Thomsen Vandkær, Viggo: Billedsamling på Mosbjerg Centralskole. – 1970: 142-44
- 392) Tommerup, Jens: Den Plessenske Skole i Vallengsved – Et Skolemuseum i Sydsjælland. – 1994: 188-90
- 393) Udsigt til skolen i Sverige og Norge. – 1982: 136-43
- 394) Warthoe-Hansen, Ole: Amtshistorisk Arkiv i Randers. – 1970: 141
- 395) Warthoe-Hansen, Ole: Skoleundersøgelsen i Randers Amt. – 1967: 148-52
- 396) Wingender, Nete Balslev: »Arven efter Martha Wærn«. – 1992: 149
- 397) Wingender, Nete Balslev: Skolehistorie på museerne. – 1984: 224-26
- 398) Østergård, Peter: Skolehistorisk samling på Korshøjsskolen i Harrikslev. – 1968: 160-62

7. Uddannelseshistorisk litteratur (anmeldelser)

Adolphsen, Werner: En by og dens skole. Folkeskolen i Esbjerg 1968-1994 (1997). – 1998: 158-59 (Ning de Coninck-Smith) Af landsbyskolens saga. Red. Albert Johansen. Udgivet af Danmarks Lærerforening i 150-året for skoleanordningerne af 1814 (1964). – 1967: 127-29 (Gunhild Nissen) Akademisk Studenterkursus – 75 år. Red. Niels Martinov (1999). – 1999: 184-85 (Børge Riis Larsen)	Albeck, Gustav: Universitet og folk. Bidrag til Folkeuniversitetets historie (1984). – 1984: 170-72 (Jens E. Olesen) Allingbjerg, Curt: Sløjd i Danmark 1883-1983, baggrund og vilkår (1983). – 1984: 157-59 (Lejlf Degnbøl) Almen dannelse, folkelig dannelse, folkelig livsoplysning. Red. Lilian Zøllner (1993). – 1994: 177-78 (Vagn Skovgaard-Petersen)

Uddannelses historie 1985

**19. årbog fra
Selskabet for Dansk Skolehistorie**

Forsiden af årbogen 1985.

- Amtskonsulenternes Saga. Spredte glimt af fritidsundervisningen i 60'erne, 70'erne og 80'erne. Samlet af amtskonsulenterne for fritidsundervisning (1998). – 2000: 185-87 (Søren Ehlers)
- Andersen, Birte: Adelig opfostring. Adelsbørns opdragelse i Danmark 1536-1660 (1971). – 1972: 131-41 (Harald Ilsøe)
- Andersen, Leo og Katrin Hjort: Den danske folkeskoles udvikling frem til 1958 (1975). – 1977: 152-54. (Ellen Nørregaard)
- Andersen, Poul Nyboe: Hal Koch og Krogerup Højskole (1993). – 1995: 152-53 (Poul Dam)
- Anordning for Almueskolevæsenet paa Landet i Danmark af 29. Juli 1814. Facsimileudgave ved Chr. Kjeldsen (1980). – 1980: 131-32 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Anskuelsesbilleder i genoptryk (1989). – 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Arnfred, J.Th.: Askov Højskole i Mands Minde (1965). – 1967: 115-22 (H.P. Clausen)
- Axelsen, Jens: En Rød Klassiker: Dansk-Engelsk Ordbog 1845-1995 (1995). – 1996: 133-34 (Arne Juul)
- Bak, Inger Marie og Charlotte Hauberg: Meget rosværdigt. Århus Lærerforening 1840-1990 (1990). – 1990: 121-22 (Leif Degnbol)
- Bak, Karl: Højskoleangbogens historie. Et bidrag til den grundtvigske folkehøjskoles historie (1977). – 1979: 172-73 (H. Engberg-Pedersen)
- Balle, Thorstein og Søren Ehlers: »Samvirke i fælles Interesse«. Foreningen af Frie Ungdoms- og Efterskoler 1908-1983 (1983). – 1983: 136-39 (Roar Skovmand)
- Balle, Thorstein: Efterskolen – mellem dannelse og kvalificering. En undersøgelse af efterskolens udvikling fra 1942 til 1967 (1981). – 1982: 108-12 (Søren Ehlers)
- Ballisager, Karen og Aksel Nielsen: Skolen for livet (1984). – 1984: 188-90 (Søren Ehlers)
- Barløse, Børge L.: Lærerstanden i Sydslesvig fra reformationen til 1864 (1981). – 1982: 113-14 (Viggo Witt-Hansen)
- Barndommens historie. En antologi. Red. Claus Clausen (1981). – 1982: 116-20 (Gunhild Nissen)
- Barnets kulturhistorie i Norden. En kommenteret litteraturfortegnelse, udsendt af NEFA-Norden (1980). – 1982: 102-05 (Ellen Nørregaard)
- Becker-Christensen, Henrik: På højt plan – handelsundervisning i Sønderborg i 100 år (1990). – 1992: 139-41 (Fl. Lind Hansen)
- Befring, Edvard: Læring og skole (1994). – 1996: 136-37 (Ellen Nørregaard)
- Bengtsson, Allan og Lars N. Henningsen: Vandrelærere – rejsende i dansk kultur (1996). – 1997: 202-03 (Eilif Frank)
- Bentzen Møller, Grethe: Håndarbejde som jeg husker det (1995). – 1995: 156-58 (Ingeborg Gimbel)
- Berlinger, Peter: Afhængighed og udfordring. Skolen i Grønland og den tredje verden (1987). – 1988: 159-61 (Poul Dam)
- Berlinger, Peter: Skole og lokalsamfund, belyst ud fra forholdet mellem skole og omgivelser i en sydgrønlandsk bygd (1986). – 1988: 159-61 (Poul Dam)
- Bibliografi over P.G. Lindhardts forfatterskab ved Ketil Boesen m.fl. (1980). – 1981: 161-63 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Bibliographie zur schleswig-holsteinischen Schulgeschichte 1542-1945. Hsrg. Jörg Biehl, Stefan Hopmann und Reinhold Wulff (1994). – 1994: 179 (Harry Haue)
- Bidrag til den danske skoles historie 1898-1984. Red. Chresten Kruchov, Kirsten Larsen og Grethe Persson (1985). – 1985: 99-101 (Gunhild Nissen)
- Biskop Balles Visitatsbog 1799-1807. Udg. Christian Larsen (1999). – 2000: 173-77 (Ingrid Markussen)
- Bitsch-Larsen, Stine: Sofie Madsen. En pioner i de anderledes børns verden (1997). – 1998: 134-36 (Ingrid Markussen)
- Bjørn, Claus: Den Gode Sag. En biografi om Christian Ditlev Frederik Reventlow (1992). – 1993: 152-54 (Ingrid Markussen)
- Bjørneboe, Lars: Portrætter på Horsens Statsskole (1990). – 1992: 138-39 (Fl. Lind Hansen)
- Bo, Morten: Folkets skole. En dokumentarisk beretning om folkeskolen (1980). – 1981: 151-54 (Inge-Birgit Thuesen)
- Bodenstein, Eckhard: »Skolefrihed« i Danmark – studier over tilblivelsen af et skolepolitisk princip (1982). – 1983: 114-16 (Hanne Engberg)
- Boje, Per og Jørgen Fink: Mesterlære og teknisk uddannelse i Danmark 1850-1950. Artikel i Erhvervshistorisk Årbog 1990 side 125-149. – 1993: 160-61 (Fl. Lind Hansen)
- Bonde, Aage og Ole Degn: Nørrejysk skolehistorie. Skolehistorisk arkivmateriale i bispe-, provste- og præstearkiver i Landsarkivet for Nørrejylland (1999). – 2000: 184-85 (Margit Mogensen)
- Bording, Frede: I Grundtvigs kølvand (1985). – 1985: 85-88 (Eilif Frank)
- Borish, Steven: Danish Social Movements in a time of Global Destabilization (1996). – 1997: 201-02 (Ove Korsgaard)
- Borup, Eskil: Godhavn 100 år. 1893-1993. Træk af en opdragelsesanstalts historie (1993). – 1993: 164 (Leif Degnbol)
- Brandt-Pedersen, Finn: Rod i det grundtvigske (1989). – 1990: 119-21 (Poul Dam)
- Bregnsbo, Michael: Samfundsorden og statsmagt set

- fra prædikestolen (1997). – 1998: 141-43 (Poul Dam)
- Broby-Johansen, R.: Skolen i kunsten – kunsten i skolen. En billedhistorie (1974) – 1974: 110-16 (Axel Bolvig)
- Bruhn, Verner: Plint og talerstol. Træk af gymnastik- og ungdomsforeningernes historie i Ribe amt. (1979). – 1980: 127-29 (Margaretha Balle-Petersen)
- Bruhn, Verner og Jørgen Steinicke: Modvind og medvind. Ribe Seminarium 1899-1999 (1999). – 2000: 183-84 (Inger Schultz Hansen)
- Brun, Mogens og Svend Ellehammer Andersen: Disciplin og orden i demokratiets skole (1982). – 1983: 132-34 (Ellen Nørgaard)
- Bruun, Henry: Historisk Bibliografi 1913-1942, II Stats- og Kulturforhold, 2. del (1967). – 1968: 146-47 (Ingrid Markussen)
- Bryld, Carl Johan, Harry Haue, Knud Holch Andersen og Inger Svane: GL 100. Skole – stand – forening. Gymnasieskolernes Lærerforening 1890-1990 (1990). – 1990: 111-14 (Vagn Skovgaard-Petersen og Tage Kampmann)
- Brønd, Søren og Andy Wierød: Fysik og dannelse. Tekst nr. 132 fra IMFUFA (1986). – 1988: 141-42 (Børge Riis Larsen)
- Bugge, K.E.: Dansk kristendomsundervisning 1900-1975 (1979). – 1981: 140-41 (J.E. Biering-Sørensen)
- Bugge, K.E.: Pædagogiske grundideer. 3. forøgede udg. (1981). – 1981: 141-43 (Bent Smidt Hansen)
- Bugge, K.E.: Vi har rel'gion. Et skolefags historie 1900-1975 (1979). – 1979: 164-67 (J. E. Biering-Sørensen)
- Bugge, K.E.: Vi har stadig Rel'gion (1994). – 1994: 164-65 (J.E. Biering-Sørensen)
- Burke, Peter: Popular Culture in Early Modern Europe (1979). – 1981: 163-65 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Børne- og ungdomsforskning – tendenser og perspektiver. Red. Charlotte Bøgh og Kjeld Parkvig (1989). – 1989: 145-46 (Harry Haue)
- Christen Kold 1. Pædagogik. Ved Johannes Hagemann, Carl Aage Lasen, B.B. Lillelund og Harald Spørensen (1967). – 1968: 144-46 (Roar Skovmand)
- Christen Kold 2. Udvalgte tekster. Ved J. Hagemann og Harald Spørensen (1967). – 1968: 144-46 (Roar Skovmand)
- Christensen, Harry: Bonden, kommunen og demokratiet. Det lokale selvstyres etablering på landet i Danmark 1842-1867 (1997). – 1998: 143-47 (Henrik Zip Sane)
- Christiansen, Margrethe: Ingeborg Appel og Askov (1967). – 1971: 136-42 (P.G. Lindhardt)
- Christiansen, Margrethe: Jacob Appel. En mand og hans arv (1970). – 1971: 136-42 (P.G. Lindhardt)
- Christianshavns Gymnasium. 75 år og lidt til. Tekster samlet af Hans Priemé (1999). – 2000: 190-91 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Christophersen, Paul: A Linguist's Credo. Selected Papers (1999). – 1999: 187-89 (Bent Sunesen)
- Clausen, Egon: Tidens børn og den forsvundne barndom (1983). – 1984: 151-52 (Gunhild Nissen)
- Coninck-Smith, Ning de: Klasselæreren historie 1875-1975 (1990). – 1992: 137 (Lejf Degnbol)
- Coninck-Smith, Ning de: Vor lærdoms bygning – folkeskolens bygninger 1814-1940 (1989). – 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Dagligliv og lærerkår. A.P.A. Kolstrups optegnelser fra Thyborøn 1895-1914. Udg. Hanne Mehl (1989). – 1990: 123-24 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Dale, Erling Lars: Pædagogikk og samfundsforandring (1972). – 1975: 98-103 (Holger Henriksen)
- Dale, Erling Lars: Skolereformerne og næringslivet (1974). – 1975: 98-103 (Holger Henriksen)
- Dam, Poul: Armfred (1983). – 1983: 140-41 (Aase Degnbol)
- Dam, Poul: Grundtvig-tekster i sangbøgerne med særligt henblik på højskolesangen. En bibliografisk oversigt (1992). – 1992: 137-38 (Vilhelm Nielsen)
- Dankert Hjort, Stig: Sigurd Næsgaard (1989). – 1989: 138-39 (Ellen Nørgaard)
- Dansk Forvaltningshistorie I-III. Hovedred. Tim Knudsen og Ditlev Tamm [skoleafsnittene ved Erik Nørr, Vagn Skovgaard-Petersen og Henrik Christoffersen] (2000). – 2000: 180-83 (Peter Ussing Olsen)
- Degn og Direktør. Festskrift til Holger Knudsen. Red. Birte Kjær Jensen, Poul Lassen og Steen Sjørsløv (1994). – 1995: 149 (Tage Kampmann)
- Degn, Ole: Fra den stråtekte til amtets største skole. Overlund Skole i Viborg 1740 – 30. november – 1990 (1990). – 1992: 136-37 (Lejf Degnbol)
- Degnekår – Nordsalling og Sydsalling lærerkredse 1841-1991. Red. Rud Kjems, Knud Erik Jacobsen, K. Miltersen og H. Eriksen (1991). – 1993: 161-62 (Inger Schultz Hansen)
- Det store i det små. Red. Knud Prange (1997). – 1998: 147-48 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Die dänische Friskole – ein Theil der grundtvig-kold-schen Schultradition (1995). The Danish Friskole – a Segment of the Grundtvigian-Kold School Tradition (1995). Den danske friskole – en del af den grundtvig-koldske skoletradition (1995-96). – 1997: 201 (Søren Ehlers)
- Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF 1963-1988. Red. Jarl Damsgaard (1988). – 1988: 159 (Harry Haue)

- Doege, Immo og Hans Jürgen Nissen: 1959-1984. 25 Jahre Deutsches Gymnasium für Nordschleswig (1984). – 1985: 90-92 (Bent Søndergaard)
- Dokka, Hans-Jørgen: En skole gennem 250 år. Den norske allmueskole-folkeskole-grunnskole 1739-1989 (1988). – 1989: 128-31 (Verner Bruhn)
- Dokka, Hans-Jørgen: Fra allmueskole til folkeskole. Studier i den norske folkeskoles historie i 19. hundredåret (1967). – 1969: 135-40 (H. P. Clausen)
- Dorf, Hans: Pædagogisk sociologi (1986). – 1986: 175-77 (Ellen Nørgaard)
- Dupont, Søren og Søren Ehlers: Daghøjskolernes udvikling (1994). – 1994: 178-79 (Tage Kampmann)
- Dybdahl, Annegrete og Vagn: Lærdom og kunst. Tre Århus-karakteristikker: J.K. Larsen, Jens Ølsgaard, Elias Ølsgaard (1990). – 1990: 115 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Dybdahl, Vagn: Det nye samfund på vej. 1871-1913. Dansk social historie bind 5 (1982). – 1983: 145-46 (Lejf Degnbol)
- Dyrbye, N: Den danske Landbrugsskole 100 år (1969). – 1972: 152-55 (Claus Bjørn)
- Døveundervisning i Danmark 1807-1982. Ved Asger Holm, Sven Gudman, Jan William Rasmussen og Palle Vestberg Rasmussen (1983). – 1984: 161-62 (Lars von der Lieth)
- Education for Life – International conference on the occasion of the bicentenary of N.F.S. Grundtvig. Udg. Det danske Selskab (1983). – 1984: 187-88 (Dan Ch. Christensen)
- »Een Time dagligen« – skoleidræt gennem 200 år. Red. Ivar Berg-Sørensen og Per Jørgensen (1998). – 1999: 176-79 (Verner Bruhn)
- Eigaard, Søren, Harry Haue og Helge Larsen: Aftenskolens Historie i Danmark – folkeoplysning i 200 år. Red. Henning Nielsen (1987). – 1988: 161-63 (Vagn Hansen)
- Eilertsen, Mogens: Barnet i Kunsten – Træk af barnebilledets kunsthistorie (1991). – 1992: 139 (Ning de Coninck-Smith)
- Elkier-Pedersen, Sigv.: Bogen om Ryterskoletavlerne. En undersøgelse i 250-året (1721-1971) (1971). – 1972: 145-46 (Ingrid Markussen)
- Emdrup Skole 25 år. Red. Arne Henriksen (1974). – 1975: 114-16 (Ellen Nørgaard)
- En højskolevinter. Elevdagbog fra provisorieårene i 1880'erne. Udg. Roar Skovmand (1968). – 1969: 128-29 (Claus Bjørn)
- En landsbylærer ser tilbage. Knud Ottosens erindringer 1821-1907. Udg. Ingrid Markussen (1977). – 1977: 155-57 (Verner Bruhn)
- En skole bliver til. Bernadotteskolen – de første tyve år. Red. C.C. Kragh-Müller (1969). – 1971: 148-50 (Ellen Nørgaard)
- En skole midt i byen. Christianshavns Gymnasium 1924-1999. Red. Jens Pedersen m.fl. (1999). – 2000: 190-91 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- En skolehistorie i anledning af Gjern skoles 25 års jubilæum 1987. Red. Tage Franck (1987). – 1988: 153-55 (Else Karlshøj)
- Engberg, Hanne: Historien om Christen Kold (1985). – 1986: 164-68 (Poul Dam)
- Engberg, Poul: Et højskoleliv. Fra Askov til Rønshoved (1983). – 1984: 180-82 (Kr. Schultz Petersen)
- Enhedsskolen i udvikling. Red. Jens Chr. Jørgensen (1989). – 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Ensted sogns historie. Red. Lars N. Henningsen (1987). – 1989: 141 (Steen Ove Christensen)
- Eskildsen, Kirsten Kjersgaard: Med Omhu og Overblik. Hans Jensen og Folkeskolen (1997). – 1998: 131-32 (Lejf Degnbol)
- Essinger, Bent: Ej at synes... Marie Kruses Skole 1869-1971 (1994). – 1995: 162-63 (Harry Haue)
- Et Hanegal om skolen uden mure. Det pædagogiske Selskab (1987). – 1988: 145-47 (Lejf Degnbol)
- Et lille Stykke Kulturhistorie. Peder Kroghs erindringer 1827-54. Ved Tyge Krogh (1991). – 1992: 127-29 (Ingrid Markussen)
- Ett folk börjar skolen. Folkskolan 150 år 1842-1992. Red. Gunnar Richardson (1992). – 1993: 155-56 (Tage Kampmann)
- Faurholt, Karsten: Nina Bang. Mennesket og politiker (1997). – 1998: 140-41 (Keld Grønder-Hansen)
- Favrholdt, M.: Haderslev latinskoles historie 1567-1967 (1966). – 1967: 129-32 (Harald Ilsøe)
- Feldbæk, Ole: Danmarks historie. Tiden 1730-1814 (1982). – 1983: 107-11 (Ingrid Markussen)
- fgl gennem 25 år. 1974-1999. Særnummer af »Frie Grundskoler« (1999). – 2000: 187-88 (Thorstein Balle)
- Florentsen, Karen E.: Unge og ungdomskulturer. Litteraturoversigt 1980-85 (1985). – 1986: 180 (Søren Ehlers)
- Florin, Christina og Ulla Johansson: »Där de härliga lagrarna gro...«. Kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914 (1993). – 1996: 130-31 (Ingrid Markussen)
- Flyvbjerg, Anders: Fra gangkone til rengøringsassistent. Aalborg kommunes skolevæsen 1846-1970 (1991). – 1992: 135-36 (Lejf Degnbol)
- Flyvbjerg, Anders: Pedellernes historie ved Aalborg kommunes skoler (1990). – 1992: 135 (Lejf Degnbol)
- Folk og liv på Røndeegn – dengang. Red. Vilfred Friborg Hansen (1984). – 1985: 92-93 (Susanne Ledskov)
- Folkhøjskolens sangbog (1974). – 1975: 103-07 (Roar Skovmand)

- Folkestyre i by og på land. Danske kommuner gennem 150 år. Red. Per Boje, Birgitte Dedenroth Schou, Knud J.V. Jespersen og Jørgen Thomsen (1991). – 1992: 134-35 (Søren Ehlers)
- Folkets skole i Viborg Amt 1930-1990. En mosaik. Red. Arne Sigaard, Chr. Vognsen, Erik Kjeldsen, Erik Nygaard, Kaj Børge Nielsen (1999). – 1999: 173-75 (Jens Chr. Jørgensen)
- Fra Gamle Bakkehus til Grønne Skoler (1982). – 1983: 141-43 (Birgit Kirkebæk)
- Frederik Barfods Skole 1834-1984. Red. Carl-Johan Bøgh, Jørgen Duus og Peter B. Valore (1984). – 1984: 152-53 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Frederiksberg Skolevæsen 1934-1984. Skolepsykologisk Kontor (1984). – 1984: 143-44 (Ellen Nørsgaard)
- Fri skole – en levende tradition. Red. Laurits Kjær Nielsen m.fl. (1986). – 1987: 225-28 (Roar Skovmand)
- Friis, Oluf: Johs. V. Jensen og Viborg. Latinskoleårene 1890-93 (1967). – 1968: 143-44 (Th. Borup Jensen)
- Frøylund, Egil: Ungdomsuddanningsforhold til arbejdslivet, 16-19 åringeres uddanningsituation i Norden IV (1980). – 1982: 101-02 (Lejf Degenbol)
- Førslevdegnens optegnelser. Optegnelsesbog for degnen Anders Jensen Kier 1667-1693. Udg. af Margit Mogensen og Niels W. Bruun (1998). – 2000: 171-73 (Ingrid Markussen)
- Gentofte Journalen 2000. Red. Kristian Hvidt og Niels Ulrik Hansen. – 2000: 188-89 (Børge Riis Larsen)
- Gimbel, Jørgen: Debat om modersmålsundervisningen 1900-1960 (1981). – 1981: 135-39 (Mogens Gradenwitz)
- Gíslason, Magnús: Kvállsvaka, En isländsk kulturtradition belyst genom studier i bondebefolkningens vardagsliv och miljö under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet (1977). – 1979: 155-58 (Jørgen Ask)
- Gjelstrup, Ejnar: Veje til livslang uddannelse. Fra U 90 til forskel eller fællesskab (1980). – 1981: 130-35 (Lejf Degenbol)
- Gjelstrup, Ejnar: Veje til livslang uddannelse. Virker voksenuddannelse? (1979). – 1981: 130-35 (Lejf Degenbol)
- Gjelstrup, P.C.: Ved løvfaldstide. Erindringer fra et rigt liv (1980). – 1981: 144-46 (Torben Krogh)
- Gjelstrup, Torun: Visdommens Kilde – skole i Ærøskøbing i 350 år (1996). – 1997: 191-92 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Gold, Carol: Educating Middle Class Daughters. Private Girls Schools in Copenhagen 1790-1820 (1996). – 1996: 107-11 (Birgitte Possing)
- Grosen, Uffe: For skole, for kirke, for frihed. Foredrag og artikler (1974). – 1974: 103-05 (H. Engberg-Pedersen)
- Grue-Sørensen, K.: Almen pædagogik. En håndbog i pædagogiske grundbegreber (1974). – 1975: 94-98 (E. Thestrup Pedersen)
- Grundtvig og grundtvigianismen i nyt lys. Hovedtanker og udviklingslinier fra de senere års Grundtvigforskning. Red. Christian Thodberg og Anders Pontoppidan Thyssen (1983). – 1984: 190-91 (Søren Ehlers)
- Grundtvig, N.F.S.: To dialoger om højskolen. Tegninger af Susanne Errebo og forord, efterskrift og noter af Dan Ch. Christensen. – 1984: 174-78 (Vilhelm Nielsen)
- Grundtvigs skoleverden i tekster og udkast. Udg. K.E. Bugge (1968). – 1969: 126-27 (K. Grue Sørensen)
- Gymnasieskoler – administration og arkiv 1-2. Ved Erik Nørr (1989). – 1990: 114-15 (Anne Riising)
- Gøbel, Erik og P.E. Hermansen: Træk af skoleudviklingen i Helsingør 1857-1986 (1986). – 1987: 217-18 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Gøtzsche, Inger: Sygeplejen og Højskolen 1927-1981 – Sygeplejeforskeren i Folkehøjskolen (1996). – 1997: 198-200 (Regner Birkelund)
- Habekost, Kurt: Rids af den danske aftenskole og Dansk Aften- og Ungdomsskoleforenings historie (1981). – 1982: 112 (Søren Ehlers)
- Hagemann, Gro: Skolefolk. Lærernes historie i Norge (1992). – 1993: 142-47 (Karl Brøcher)
- Handelsgymnasium i 25 år – 1962-87. Sønderborg Handelsskole. Red. af P. Løndal-Nielsen og Asbjørn Jepsen (1987). – 1988: 153 (Fl. Lind Hansen)
- Hans Christian Ørsted. Red. F.J. Billeskov Jansen, Egill Snorrason og Chr. Lauritz-Jensen (1987). – 1989: 136-37 (Børge Riis Larsen)
- Hansen, Bodil K.: Skolen i landbosamfundet ca. 1880-1900 (1977). – 1979: 151-52 (Lejf Degenbol)
- Hansen, D.P. Ravn: De frie Ungdoms- og Efterskoler 1879-1979. Bibliografi (1981). – 1982: 112 (Søren Ehlers)
- Hansen, Flemming Lind: Fra Laug til Lov (1995). – 1996: 132 (H. Juul Madsen)
- Hansen, Flemming Lind: I lovens tid. Handelskolelernes udvikling 1920-1965 (1998). – 1999: 181-82 (H. Juul Madsen)
- Hansen, H.C.: Poul la Cour – grundtvigianer, opfinder og folkeoplyser (1985). – 1987: 200-02 (Poul Dam)
- Hansen, Svend Aage og Ingrid Henriksen: Sociale brydninger 1914-1939 og Velfærdsstaten 1940-78. Dansk socialhistorie bd. 6-7. – 1980: 165-69 (Ellen Nørsgaard)
- Harpens kraft. Frederiksborg Højskole 100 år. Red.

- Fritz Norlan og Erling Christiansen (1995). – 1996: 124-25 (Ove Korsgaard)
- Hatting, Jørgen, Erik Kjersgaard og Jens Winther: Efterslægtsselskabet og dets skole i to århundrede (1986). – 1986: 171-73 (Harry Haue)
- Haue, Harry, Ellen Nørgaard, Vagn Skovgaard-Petersen og Johnny Thiedecke: Skolen i Danmark fra 1500-tallet til i dag (1986). – 1987: 197-200 (Erik Kann)
- Haue, Harry, Erik Nørr og Vagn Skovgaard-Petersen: Kvalitetens vogter. Statens tilsyn med gymnasieskolerne 1848-1998 (1998). – 1998: 138-40 (Erik Stig Jørgensen)
- Held, Finn: En skole – skolen – flere skoler – alle skolerne (1972). – 1974: 97-103 (E. Spæt Henriksen)
- Held, Finn: Undervisningspligten (1983). – 1983: 130-32 (Ellen Nørgaard)
- Helgheim, Johannes: Allmugeskolen på bygdene. – 1980: 156-57. (Ingrid Markussen)
- Helk, Vello: Dansk-norske studierejser 1661-1813 (1991). – 1993: 151-52 (Ingrid Markussen)
- Helk, Vello: Die Stadtschule in Arensburg auf Ösel in dänischer und schwedischer Zeit (1559-1710) (1989). – 1992: 144-45 (Søren Sørensen)
- Henriksen, Holger: Demokratisk Kultur. Om kommunikation, organisation og ledelse (1993). – 1994: 176-77 (Hans Priemé)
- Henriksen, Holger: Kulturkampen. Bidrag til enhedsskolens historie (1996). – 1996: 134-35 (Lejlf Degenbol)
- Henriksen, Holger: Samtalens Mulighed. Bidrag til en demokratisk didaktik (1993). – 1994: 176-77 (Hans Priemé)
- Henriksen, Spæt og Ellen Nørgaard: Børnenes skole – en skolekritik i historisk perspektiv. – 1986: 170-71 (Chresten Kruchow)
- Hentig, Hartmut von: Dannelsen. Et essay (1998). – 1998: 153-55 (Harry Haue)
- Herlev Gymnasium 25 år. Red. Mette Mortensen m.fl. (1999). – 2000: 189 (Børge Riis Larsen)
- Herrström, Gunnar: 1927 års skolereform. En studie i svensk skolpolitik 1918-1927 (1966). – 1968: 150-52 (Ingrid Markussen)
- Hertoft, Preben: Det er måske en galskab. Om seksualreformbevægelsen i Danmark (1983). – 1984: 159-61 (Ellen Nørgaard)
- Heunicke, Tage og Jens Møllerup: Lærerstand på Langeland. Bidrag til Langelands lærer- og skolehistorie (1989). – 1990: 122-23 (Steen Ove Christensen)
- HF 25 år 1967-1992 (1992). – 1993: 158-59 (Tage Kampmann)
- Hilden, Adda og Erik Nørr: Lærerindeuddannelse – Lokalsamfundets kamp om seminariedriften. Dansk læreruddannelse 1791-1991 bind 3 (1993). – 1993: 132-36 (Viggo Larsen)
- Himmelstrup, Kaj: Lille skole – hvad nu? (1972). – 1973: 127-29 (Gunhild Nissen)
- Historie og Samtid, nr. 3/89. Red. Lars Haastrup og Birgit Knudsen (1989). – 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Historien om Egebjerg Friskole 1863-1988. En fortællende billedbog om en egns folkelige bevægelse. Red. Hans Nørgaard og Olav Engholm (1988). – 1988: 156 (Søren Ehlers)
- History of Education (tidsskrift) (1972). – 1973: 123-27 (Ellen Nørgaard)
- Hjemkundskab. Særnummer nr. 6 1989. Skolekøkkenlærerindeuddannelsens 90 års fødselsdag (1989). – 1990: 127-28 (Tage Kampmann)
- Hobrovejens Skole 75 år. Red. Heino Wessel Hansen (1996). – 1997: 192 (Harry Haue)
- Hoffmeyer, Ada Bruhn: Artibus Ingenuis. Roskilde katedralskole gennem tiderne (1965). – 1967: 132-33 (Harald Ilse)
- Holbæk Seminarium 1960-85 (1985). – 1986: 168-70 (Torben Krogh)
- Holm, Carl: Fridtjov Berg og folkehøgskolan (1968). – 1969: 129-31 (Roar Skovmand)
- Holm, Henry: Skolebyen i Vendsyssel. Hjørringbogen 1995. – 1996: 120-21 (Peter Ussing Olsen)
- Holmgaard, Jens: Bonden, kirken og skolen (1986). – 1987: 206-08 (Peter Ussing Olsen)
- Horisont og pejling – en debatbog om dannelsen i 90'erne. Red. Vilhelm Kemp og Karin-Ann Madsen (1994). – 1995: 163-65 (Harry Haue)
- Hossy, Karen Stougaard: Det københavnske Asylselskabs første år (1985). – 1987: 208-10 (Nete Balslev Wingender)
- Houmøller, Anders Svendsen: Barnesyn og ønske (1881, genoptrykt 1982). – 1983: 116-18 (Margaretha Balle-Petersen)
- Hugason, Hjalti: Bessastadaskolan. Ett försök till prästskola på Island 1805-1846 (1983). – 1984: 164-66 (Jørgen Ask)
- Husker du vor skoletid på OK? Odense Katedralskole i Jernbanegade 1894-1994. Red. Hans Henrik Jacobsen (1994). – 1995: 163-65 (Harry Haue)
- Hvam, Torben: Ebberødgårds Historie i Medgang og Modgang (1993). – 1994: 179-80 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Højby, Sigurd: Som jeg oplevede det (1976). – 1976: 108-10 (Hans Priemé)
- Højskole på heden, Herning højskole i 25 år (1986). – 1987: 228-29 (Steen Ove Christensen)
- Høng – en grundtvigsk skoleby (1983). – 1984: 173-74 (Vilfred Friberg Hansen)
- Håndværkeruddannelserne i København. Registratur

- over Københavns tekniske Skoles arkiv 1843-ca. 1988. Ved David Davidsen og Erik Nørr (1998). - 1999: 182-83 (Fl. Lind Hansen)
- Illeris, Knud m.fl.: Læreruddannelser, skole og samfund (1976). - 1976: 110-12 (Dan Ch. Christensen)
- Imellem kirken og vandet. Aarhus Katedralskole 1195-1995. Red. Finn Stein Larsen (1995). - 1995: 163-65 (Harry Haue)
- Industrious Children. Work and Children in the Nordic Countries 1850-1990. Udg. Ning de Coninck-Smith og Ellen Schrupf (1999). - 1999: 197-99 (Dan Ch. Christensen)
- Isling, Åke: Kampen för och mot en demokratisk skola. I: Samhällsstruktur och skolorganisation (1980). - 1983: 94-102 (Dan Ch. Christensen)
- Iversen, Harald: Med fritidsundervisningen gennem 50 år (1981). - 1982: 113 (Søren Ehlers)
- Jacobsen, Annette Faye og Anne Løkke: Familieliv i Danmark 1600-1980'erne (1986). - 1989: 137-38 (Ellen Nørgaard)
- Jacobsen, Bo: Fungerer læreruddannelsen? (1988). - 1989: 125-28 (Tage Kampmann)
- Jacobsen, H.H.: Rektorer og lærere ved Odense Katedralskole 1802-1983 (1985). - 1985: 93-96 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Jakobsen, Kaj Toftgaard: Sydfyns Lærerkreds i 125 år (1988). - 1990: 122 (Leif Degnbol)
- Japsen, G.: Det dansksprogede skolevæsen i Sønderjylland indtil 1814 (1968). - 1969: 120-25 (Asger Nyholm)
- Jeg vil sjunge... Red. Bodil og Verner Bruhn (1989). - 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Jelling Seminarister i Krigsåret 1848. Ungdomsminder af C.A. Thyregod. Udg. Bent Østergaard (1989). - 1990: 127 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Jelling Statsseminarium 1841-1991. Som de huskede det, redigeret af Leif Ingvorsen. Dimittender og lærere, redigeret af Michael Christensen. (1991). - 1992: 123-25 (Verner Bruhn)
- Jens Kraft (1720-65). Biografisk Skitse af Ove Christensen (1988). - 1989: 135-36 (Børge Riis Larsen)
- Jensen, Bernard Eric: Historiedidaktiske sonderinger. Bd. 1 (1994). - 1995: 169 (Harry Haue)
- Jensen, Erik: I fordømmenes tid. Danmarks Lærerhøjskoles rammer og vilkår gennem firserne (1995). - 1996: 116-18 (Hanne Foss Hansen og Hanne Nexø Jensen)
- Jensen, Erik: I fordums tid. Fortællinger fra de første hundrede år af Lærerhøjskolens historie (1999). - 2000: 177-80 (Signe Holm-Larsen)
- Jensen, Jens Ernst: En institutionspædagogik bliver til. - 1984: 170 (Eva Schmidt)
- Jensen, Kristian: Latinskolenes dannelse. Latinundervisningens indhold og formål fra reformationen til enevælden (1982). - 1983: 120-23 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Jensen, Niels Rosendal: Pædagogik - historie og fremtid. - 1988: 147-50 (Ellen Nørgaard)
- Jerlang, Espen og Jesper Jerlang: Socialisering og habitus. Individ, familie, samfund (1998). - 1999: 185-87 (Ellen Nørgaard)
- Jespersen, Otto: A Linguist's Life. An English Translation of Otto Jespersen's Autobiography with Notes, Photos and a Bibliography. Ed. Arne Juul, Hans F. Nielsen & Jørgen Erik Nielsen (1995). - 1996: 111-13 (Bent Sunesen)
- Johansen, Albert: »En gnist der fængede«. Lærerstandens Brandforsikring gennem 100 år (1980). - 1982: 114-16 (Mogens Cranil)
- Johansen, Hans Chr.: En samfundsorganisation i opbrud. 1700-1870. Dansk social historie bind 4 (1979). - 1983: 143-45 (Margit Mogensen)
- Johansson, Egil: En studie med kvantitative metoder av folkundervisningen i Bygdeå socken 1845-1873 (1972). - 1973: 119-23 (Ingrid Markussen)
- Jubilæumsskrifter i anledning af de sønderjyske statskoler 50-års jubilæum (Haderslev Katedralskole, Aabenraa Statsskole, Sønderborg Statsskole, Tønder Statsskole, Duborg-Skolen) (1970-1972). - 1973: 116-19 (Hans H. Worsøe)
- Jørgen Jørgensens Erindringer (1970). - 1971: 142-44 (Erik Rasmussen)
- Jørgensen, Carl E. og V.G. Konradsen: Series Rectorum. Danske rektorer ved gymnasier og kurser siden reformationen (1967). - 1970: 122-24 (Hans H. Worsøe)
- Jørgensen, Carl E. og V.G. Konradsen: Series Rectorum. Danske rektorer ved gymnasier og kurser siden reformationen (1990). - 1992: 145-46 (Børge Riis Larsen)
- Jørgensen, Carl E.: Skolemester og hører. Latinskoleliv før 1800 (1965). - 1967: 125-27 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Kalejdoskop jubilæumsnummer. Københavns Dag- og Aftenseminarium 1949-89. Læreruddannelse i 40 år (1989). - 1990: 125-26 (Tage Kampmann)
- Kampen om Läröhusen - Studier kring statsmakt och föräldrarätt i nordisk skolutveckling (1994). - 1995: 154-56 (Eilif Frank)
- Kampmann, Tage, Ingrid Markussen, Ellen Nørgaard og Vagn Skovgaard-Petersen: Et folk kom i skole, 1814-1989 (1989). - 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Kampmann, Tage: Et jævnt og muntret liv. Seminarliv i 1950'erne (1995). - 1995: 161-62 (Verner Bruhn)
- Kampmann, Tage: Fra enegang til fodslag. Forstan-

- dere/rektorer ved lærerseminarierne 1947-1993 (1995). – 1996: 129-30 (J.E. Biering-Sørensen)
- Kampmann, Tage: Frederiksberg Seminarium i 80 år (1999). – 1999: 196-97 (Søren Ehlers)
- Kampmann, Tage: Inden for murene – i Undervisningsministeriet (1993). – 1993: 138-42 (Tim Knudsen)
- Kampmann, Tage: Kun spiren frisk og grøn... Lærerruddannelse 1945-1991 (1991). – 1992: 120-22 (Viggo Larsen)
- Kampmann, Tage: Skolegang i Hellerup 1924-1936 og cykelvikar i Gentofte 1940-1943 – i skolehistorisk perspektiv (1992). – 1993: 165 (Lejf Degnbol)
- Kampmann, Tage: Skolens Symboler (1994). – 1994: 176 (Poul Dam)
- Kirke – skole – stat 1739-1989. Red. Brynjar Haraldsø (1989). – 1990: 117-18 (K.E. Bugge)
- Kirke og skole i medgang og modgang. Red. Birgitte Thyssen, Lars Nymark Heilesen og Helle Krogh Madsen (1995). – 1995: 167-69 (Verner Bruhn)
- Kirkmand, Johan og Aage Augustinus: For idé og virkelighed. Elbæk i hundrede år (1987). – 1988: 156-57 (Søren Ehlers)
- Kjeldsen, Chr.: Vejles skolehistorie (1984). – 1985: 96-97 (Lejf Degnbol)
- Kjær, Birgitte: Kristendomsfaget i Folkeskolen. Fagets historie, fagets rammer, fagdidaktiske drøftelser (1999) – 1999: 175-76 (Lejf Degnbol)
- Kjær, Holger: Dansk skolepolitik og mindretalsret. Fra Jacob Appel til Jørgen Jørgensen (1979). – 1980: 134-37 (Lejf Degnbol)
- Klonteig, Olav: »Menneskelivet er underligt«. Menneskesyn i grundtvigsk folkehøgskole og folkeoplysning (1992). – 1994: 177-78 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Klonteig, Olav: Eit brennpunkt for nordisk folkeoplysning (1989). – 1989: 144-45 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Knudsen, Birgit, Frede Møller Nielsen og Villy Pedersen: Skolen er gammel – se selv (1989). – 1990: 109-11, 125 (Peter Ussing Olsen og Tage Kampmann)
- Koed, Ivar og Jørgen Bundgaard: Valg af skolestørrelse (1979). – 1983: 147-49 (Lejf Degnbol)
- Kolding Seminarium 1952-1992. Red. Henning Lastheim, Carl Petersen, Leif Stenlev (1992). – 1992: 126-27 (Tage Kampmann)
- Kolstrup, Søren: Velfærdsstatens rødder – Fra kommune-socialisme til folke-pension (1996). – 1997: 187-91 (Henrik Zip Sane)
- Korsgaard, Klara Aalbæk: Anna og Jørgine. En historisk fortælling om to kvinder, deres gymnastik og deres højskole (1996). – 1997: 197-98 (Eilif Frank)
- Korsgaard, Ove: Kampen om kroppen. Danmarks idræts historie gennem 200 år (1982) – 1983: 125-27 (Verner Bruhn)
- Korsgaard, Ove: Kampen om lyset. Dansk voksenoplysning gennem 500 år (1997). – 1997: 194-97 (Harry Haue)
- Kragelund, Birgitte m.fl.: Socialpolitik og døgninstitutioner – en historisk analyse (1984). – 1984: 169 (Jesper Holst)
- Kragelund, Minna: Håndarbejde. Et undervisningsfag i samfundsmæssig sammenhæng 1880-1980. En bibliografi (1984). – 1985: 97-98 (Lejf Degnbol)
- Krup, Per: Fra mit livs rejse. Erindringsglimt og refleksioner (1976). – 1976: 106-08 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Kristensen, Hans Jørgen: Skolen i fremtiden (1987). – 1988: 147-50 (Ellen Nørsgaard)
- Kulturens Koder – i og omkring gymnasiet. Red. Jørgen Gleerup og Finn Wiedemann (1995). – 1996: 135-36 (Lavst Riemann)
- Kvindfolk – en Danmarkshistorie fra 1600-1980. Bind 1. Red. Anne Magrete Berg, Lis Frost og Anne Olsen (1984). – 1984: 166-68 (Ning Smith)
- Kvindfolk – en Danmarkshistorie fra 1600-1980. Bind 2. Red. Anne Margrete Berg, Lis Frost og Anne Olsen (1984). – 1985: 83-85 (Ning Smith)
- Landsarkivet for Sjælland. Oversigt over skolehistorisk materiale i Landsarkivet for Sjælland m.m. I-II (1971). – 1972: 157-58 (Knud Prange)
- Larsen, Anders: Skolenedlæggelser (1981). – 1983: 149-50 (Lejf Degnbol)
- Larsen, Børge Riis: Naturvidenskab og dannelse. Studier i fysik- og kemiundervisnings historie i den højere skole indtil midten af 1800-tallet (1991). – 1992: 141-42 (Gunhild Nissen)
- Larsen, Børge Riis: Otte kapitler af kemiundervisningens historie. Træk af den gymnasiale kemiundervisnings historie gennem 400 år (1998). – 1998: 148-49 (H.C. Helt)
- Larsen, Carl Aage og C.A. Høeg Larsen: Didaktiske emner (1997). – 1998: 132-34 (Thyge Winther-Jensen)
- Larsen, Ernst: Danmarks Lærerhøjskole 1950-64. En beretning om ideer og personer bag Lærerhøjskolens udvikling (1981). – 1984: 135-43 (Harald Torpe)
- Larsen, Steen: Ole Bole kom i skole – skolens historie i Danmark (1989). – 1990: 109-11 (Peter Ussing Olsen)
- Lassen, T. Bundgaard: Den guderne er vred på ... Syv generationer i folkeskolens tjeneste (1970-1972). – 1973: 105-06 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Laursen, Per Fibæk og Birgitte Simonsen: Uddannelse og samfund – i historisk belysning (1975). – 1976: 112-16 (Dan Ch. Christensen)

- Lawson, Max: The International People's College 1921-96. A Celebration of 75 Years of Working for Peace and International Friendship (1996). – 1998: 157-58 (Poul Dam)
- Lehmann, Alfred – en psykologisk pioner. Festskrift med bibliografi. – 1987: 211-15 (Peter Lauridsen)
- Lehmann, Johs., P.H. Frossell og, H.W. Praetorius: Die St. Petri Schulen in Kopenhagen 1575-1975 (1975). – 1975: 112-14 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Levinsen, Lis: Danskfaget 1960-1985. – 2000: 192-93 (Thorkild Borup Jensen)
- Liber Compositionum: Christian IV's latinske brevstile 1591-1593. Edd. Chr. Gorm Tortzen m.fl. (1988). – 1989: 132-35 (Karen Skovgaard-Petersen og Peter Zeeberg)
- Lindbom, Anders: Medborgarskapet i välfärdsstaten. Föräldrainflytande i skandinavisk grundskola (1995). – 1996: 114-16 (Peter Ussing Olsen)
- Lund, Hans: Askov Højskole 1865-1915 (1965). – 1967: 115-22 (H.P. Clausen)
- Lundahl, Fl.: Bedstemors og bedstemors barndom (1972). – 1974: 107-10 (Peter Wivel)
- Lærerne og folkeskolen gennem 100 år. Red. Ib Koch-Olsen (1974). – 1974: 77-85 (Ellen Nørfelt)
- Læring – samtale – organisation. Red. J. Cederstrøm, L. Qvortrup og J. Rasmussen (1992). – 1993: 154-55 (Harry Haue)
- Løjt sogns historie. Red. Hans H. Worsøe (1987). – 1989: 141 (Steen Ove Christensen)
- Løkke, Anne: Vildfarende børn, forsmerte og kriminelle børn mellem filantropi og straf 1880-1920 (1990). – 1992: 133-34 (Ellen Nørgaard)
- Lönnroth, Lars: Frihet för Loke såväl som för Thor. Den nordiska mytologin som politiskt redskap i grundtvigiansk bonde- och folkhögskolemiljö (1979). – 1980: 124-27 (Roar Skovmand)
- Madsen Poulsen, Flemming: Studiekredsens som arbejdsmønster i dansk folkeoplysende tradition (1983). – 1984: 191-92 (Søren Ehlers)
- Madsen, Johannes: Herlufsholm Sogns Landsby-skoler 1699-1970 (1986). – 1987: 219-20 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Madsen, Ulla Ambrosius: Thora – Historien om en lærerinde (1991). – 1992: 129-30 (Inger Schultz Hansen)
- Man rejste en skole på bondejord. Sæby-Gershøj centralskole 1937-1987. Red. Asger Thomsen (1987). – 1988: 153-55 (Else Karlshøj)
- Marklund, Sixten: Från reform til reform. Skolsverige 1950-1975. I: 1950 års reformbeslut (1980). – 1983: 94-102 (Dan Ch. Christensen)
- Markussen, Ingrid: Prinsesseskolerne i Søllerød sogn 1721-1823 (1971). – 1972: 141-45 (Georg Hansen)
- Markussen, Ingrid: Til Skaberens Ære, Statens Tjeneste og Vor Egen Nytte (1991). – 1992: 109-12 (Mogens Nielsen).
- Markussen, Ingrid: Til Skaberens Ære, Statens Tjeneste og Vor Egen Nytte. Pietistiske og kameralistiske ideer bag fremvæksten af en offentlig skole i landdistrikterne i 1700-tallet (1995). – 1996: 105-07 (Michael Bregnsbo)
- Markussen, Ingrid: Vidkommens lænker. Studier i enevældens skolereformer fra Reventlow til skolelov (1988). – 1989: 123-25 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Marstrand, Ulla og Otto: Fra Holbæk bys historie i 1960'erne (1985). – 1986: 168-70 (Torben Krogh)
- Martin A. Hansen og skolen. Et udvalg af artikler ved Hans Røpke og Ole Wivel (1968). – 1968: 142-43 (Th. Borup Jensen)
- Materialer og metoder i historisk-pædagogisk forskning. Red. Lejf Degnbol (1984). – 1984: 144-47 (Per Fibæk Laursen)
- Mathiesen, Anders: Uddannelse og produktion (1976). – 1976: 116-20 (Dan Ch. Christensen)
- Mathiesen, Anders: Uddannelsespolitikken, uddannelsesfordelingen og arbejdsmarkedet (1979). – 1981: 148-51 (Ingrid Markussen)
- Mediås, Odd Asbjørn: Skoledirektørembetet i Norge 1860-1992 (1996). – 1997: 179-84 (Peter Ussing Olsen)
- Mikkelsen, K. Bang: Degne og skoleholdere samt kateketer, klokkere og organister i Fyns stift indtil 1814 (1977). – 1977: 154-55 (Ingrid Markussen)
- Morsing, T.: De ansete Mænds Fagforening (Dansk Ingeniørforening 1892-1992) (1992). – 1993: 159-60 (Børge Riis Larsen)
- Moseholm, Knud og Aksel Nellesmann: Kolding Stuedenter. Indtil 1856 (1988). – 1988: 158-59 (Harry Haue)
- Munck, Knud: Grundtvig og grundtvigianerne. Indføring og kilder (1984). – 1984: 191 (Søren Ehlers)
- Myhre, Reidar: Holbergs pædagogiske idéer (1969). – 1970: 124-31 (Aage Jørgensen)
- Møldrup, Hans R.: Holdninger og udvikling. Om de grundtvig-koldske friskoler 1970-1995 (1996). – 1997: 200-01 (Søren Ehlers)
- Møller, Ernst: Træk af skoleidrættens historie i Danmark (1980). – 1982: 121-22 (Ingrid Markussen)
- Møller, Jes Fabricius: På sejrens vej. Historien om Skolesamvirket Tvind og dets skaber Mogens Amdi Petersen (1999). – 1999: 189-90 (Eilif Frank)
- Møller, Jørgen: Historieundervisning i gymnasiet gennem de sidste 100 år (1983). – 1984: 162-64 (Vagn Skovgaard-Petersen)

- Møller, Lars: Da vi var børn. Børnenes billedhistorie 1925-1940 (bind 1) og 1950-1965 (bind 2) (1987). – 1988: 155-56 (Ning de Coninck-Smith)
- Møller, Niels: Sangskolen. Københavns Kommunes Sangskole – Sankt Annæ Gymnasium 1929-1989 (1998). – 2000: 194-95 (Robert Hellner)
- Møller, Svend Aage: Bornholms Højskoleliv (1993). – 1995: 153-54 (Søren Ehlers)
- Mørch, Sven: At forske i ungdom. Et socialpsykologisk essay (1985). – 1986: 180-81 (Søren Ehlers)
- Mørch, Søren: Den ny Danmarkshistorie 1880-1960 (1982). – 1983: 111-13 (Kaare Ulrich Jessen)
- N. Zahles Seminariskoles 100-års jubilæum (1996). – 1996: 128-29 (Jens Kolmos)
- N.F.S. Grundtvig. Statsmæssig Oplysning. Et udkast om samfund og skole. Udg. K.E. Bugge og Vilhelm Nielsen (1983). – 1983: 118-20 (H. Engberg-Pedersen)
- Nabe-Nielsen, Bent: Undervisning og dannelse (1987). – 1988: 147-50 (Ellen Nørgaard)
- Narratio: Historie i læreruddannelsen (1989). – 1990: 127 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Nellemann, A. og K. Moseholm: Latinskolelærere i Kolding indtil 1856 (1992). – 1992: 144 (Harry Haue)
- Nellemann, Aksel H.: Den danske skoles historie (1966). – 1967: 124-25 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Nielsen, A. Strange: Kundskaab er magt. Fortsættelsesskoler i landbosamfundet. Bruunsminde i Toksværd – og andre skoler for den konfirmerede ungdom (1998). – 1998: 155-56 (Søren Ehlers)
- Nielsen, Frede V.: Almen Musikdidaktik. 2. udg. (1998). – 2000: 195-97 (Lissa Nicolajsen)
- Nielsen, Harald: Fra det kommunale skolevæsen i Ribe Amt 1870-1970 (1974). – 1974: 116-17 (Ingrid Markussen)
- Nielsen, Harald: Årene der gik + et tillæg om en skoleudvikling (1980). – 1981: 143-44 (Viggo Witt-Hansen)
- Nielsen, J. Hauge: Nr. Nisum Seminarium 1892-1992. Hverdagen og hver dags fest (1992). – 1993: 142 (Verner Bruhn)
- Nielsen, Johs.: Billeder af folkeskolens historie I (1973). – 1973: 103-05 (Ingrid Markussen)
- Nielsen, Lars: Optegnelser om mig selv. En friskolelærers erindringer (1979). – 1979: 177-78 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Nielsen, Mogens: Sløjd. Træk af fagets idehistorie (1986). – 1987: 230-34 (Lejf Degnbol)
- Nielsen, Stinus: Mit liv i skolen (1997). – 1998: 131 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Nielsen, Søren Ole: Fra fortid til fremtid. Købmandsskolen Aabenraa 1868-1993 (1993). – 1994: 180-81 (Fl. Lind Hansen)
- Nilsson, Anders og Birgitta Svärd: Skrivkunnighet på landsbygden i Skåne under tidigt 1800-tal (1993). – 1993: 148-51 (Ingrid Markussen)
- Nissen, Gunhild: Udfordringer til Højskolen. Danske Folkehøjskoler 1844 til 1994 (1994). – 1995: 149-52 (Poul Dam)
- Nordbek, Henrik: Fra pen til pc. Handelsundervisning i Grenaa i 100 år (1992). – 1993: 160 (Fl. Lind Hansen)
- Nordisk skoleterminologi. Red. Sirpa Hellström og Olli Nuutinen (1983). – 1984: 150-51 (Lejf Degnbol)
- Nykøbing Katedralskole 1498-1998. 1/2 Millenium på røde mursten. Red. Gert Thomsen, Jutta Bojsen-Møller, Peer Bruun og Søren Holm (1998). – 1999: 183-84 (Harry Haue)
- Nørfelt, Aage: Usporlige veje. Erindringer (1993). – 1994: 162-64 (E. Thestrup Pedersen)
- Nørgaard, Ellen: Oversigt over materiale til Esbjerg skolevæsens historie for årene 1870-1970'erne (1979). – 1979: 150-51 (Viggo Witt-Hansen)
- Nørr, Erik: Det højere skolevæsen og kirken. Faget Religion i sidste halvdel af det 19. århundrede (1979). – 1979: 159-61 (K.E. Bugge)
- Nørr, Erik: Gymnasieskolens programmer 1903-1958. Bibliografi og billedfortegnelse (1985). – 1986: 173-75 (Jette Kjærulff Helsen)
- Nørr, Erik: Latinskolens programmer 1840-1903. Bibliografi og billedfortegnelse (1980). – 1981: 160-61 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Nørr, Erik: Præst og administrator. Sognepræstens funktioner i lokalforvaltningen på landet fra 1800 til 1841 (1981). – 1981: 154-56 (Ingrid Markussen)
- Nørr, Erik: Præste- og sognearkiver. Forsvundne og bevarede kilder til lokalsamfundets historie i det 19. århundrede (1983). – 1984: 149 (Knud Banning)
- Nørr, Erik: Skolen, præsten og kommunen. Kampen om skolen på landet 1842-1899 (1994). – 1994: 157-62 (Lejf Degnbol og Poul Dam)
- Nørre G 1818-1993. Jubilæumsbog i anledning af Nørre Gymnasiums 175 års jubilæum den 7. november 1993 (1993). – 1994: 173-74 (Harry Haue)
- Odense Katedralskoles Historie 1283-1983. Red. Jørgen Mentz (1984). – 1985: 93-96 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Odense Seminarium 1895-1995 – Jubilæumsskrift. Red. Svend Lorentzen (1995). – 1996: 125-28 (Jens Kolmos)
- Olesen, Elith: Der stod et vejr fra vest. Olfert Ricard. Dansk KFUM. Den kristelige studenterbevægelse (1997). – 1997: 204-05 (Søren Ehlers)

- Olsen, Christen: Erindringer af mit Liv 1799-1868. Skolelærer i Køge, Helsingør, Karlebo, Hillerød (1983). – 1984: 154-56 (Ingrid Markussen)
- Olsen, Peter Ussing: Lille By – hvad så? Historien om Ranum Uddannelsescenter (1993). – 1993: 165-66 (Inger Schultz Hansen)
- Olsen, Peter Ussing: Skoleledere i Aalborg (1993). – 1994: 168-70 (Erik Nørr)
- Olsen, Peter Ussing: Skolen for samfundet – folkeskolens historie (1986). – 1987: 236-37 (Lejf Degnbol)
- Olsen, Peter Ussing: Skolestyrets udvikling. Pyramiden og blomsten (1982). – 1983: 127-30 (Gunhild Nissen)
- Om Vigerslev sogns skoler. Udg. af skolenævnet ved Havrehedskolen. Red. Ruth Graver Hansen m.fl. (1979). – 1980: 129-31 (Ingrid Markussen)
- Ordrup Gymnasium gennem 100 år. 1873-1973. Red. Jakob Jensen (1973). – 1974: 94-97 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Otto Jespersen. Facets of His Life and Work. Eds. Arne Juul og Hans F. Nielsen (1989). – 1992: 144 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Overført fra Aarhus Katedralskoles bibliotek. Red. Carsten Bach-Nielsen og Per Dahl (1995). – 1995: 165-66 (Erik Nørr)
- Pedersen, Ove: Lind skole, 1916-1991. Et stykke skolehistorie (1992). – 1994: 172-73 (Lejf Degnbol)
- Pedersen, Ove: Lærerkreds og lærerkår gennem 100 år. Herningegnens Lærerforening 1874-1974 (1989). – 1989: 140 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Petersen, Anders: Sjællands Stifts Degnehistorie (1990). – 1992: 127 (A. Strange Nielsen)
- Petersen, Lis: Stiftelsestøser – Kongebørn (1987). – 1988: 150-52 (Anette Faye Jacobsen)
- Petersen, Ludvig: Skole på Færøerne i 1000 år. En skolehistorisk håndbog (1994). – 1995: 158-61 (Poul Dam og Jóan Pauli Joensen)
- Petersen, Niels: Kultusministeriet. Organisation og arkiv (1984). – 1984: 147-48 (Grethe Ilsøe)
- Pigernes skole. Red. Adda Hilden og Anne-Mette Kruse (1989). – 1992: 130-31 (Nete Balslev Wingender)
- Plov, Christine: Lærerhjem og Lærerindeliv. Erindringer fra Sønderjylland 1871-1920. Udg. Niels H. Kragh-Nielsen (1989). – 1990: 124-25 (Hans Jensen)
- Possing, Birgitte: Viljens styrke. Natalie Zahle. En biografi om dannelse, køn og magtfuldkommenhed (1992). – 1992: 113-19 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Problem och metoder i utbildningshistorisk forskning. Rapport från nordiskt symposium i Kungälv den 16-17. oktober 1980. Red. Arne Remgård och Karl Axel Wengström (1981). – 1983: 102-06 (Sven Erik Nordenbo)
- På embeds vegne. Red. Erik Nørr og Karl Peder Pedersen (1998). – 1999: 179-81 (Peter Ussing Olsen)
- Rasmussen, Erik: Lighedsbegreber (1981). – 1982: 97-100 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Rasmussen, Henning Bro: Kirkesanger og landsbyorganist. Om den seminarieuddannede lærer som kirkemusikalsk medarbejder gennem 200 år. Om dansk salmesang. Om sanginspektionen 1859-1970 (1998). – 1998: 137-38 (Carsten E. Hatting)
- Ravn, L.S.: Danskuddannede folkeskolelærere i Nordslesvig under preussisk styre (1966). – 1967: 123-24 (G. Japsen)
- Ravn, L.S.: Lærerne under sprogreskripterne 1851-1864. Sydslesvigiske år og dage. Udg. Poul Kürstein (1971). – 1972: 148-52 (Asger Nyholm)
- Ravn, L.S.: Træk af folkeskolens historie i Nordslesvig 1864-1920 (1981). – 1981: 157-59 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Ravn, L.S.: Tyskuddannede Lærere ved danske kommunale Skoler i Sønderjylland 1920-63 (1963). – 1967: 123-24 (G. Japsen)
- Ravn, L.S.: Lærerne i Nordslesvig ca. 1814-1920 (1978). – 1979: 161-64 (Morten Bredsdorff)
- Rejsen til Smyrna. Christen Kolds dagbog 1842-1847. Udg. Hanne Engberg (1979). – 1980: 137-40 (Johs. Nielsen)
- Religion på Universitetet. Red. Erik Nørr og Hans Jørgen Lundager Jensen (1981). – 1982: 105-06 (K.E. Bugge)
- Religionspædagogiske brydninger. Red. K.E. Bugge og Steffen Johannesen (1974). – 1974: 105-07 (Kai Varming)
- Richardson, Gunnar: Drømmen om en ny skola. Idéer og realiteter i svensk skolpolitik 1945-1950 (1983). – 1983: 94-102 (Dan Ch. Christensen)
- Richardson, Gunnar: Svensk skolpolitik 1940-45. Idéer och realiteter i pedagogisk debatt och politisk handlande (1978). – 1983: 94-102 (Dan Ch. Christensen)
- Rifbjerg, Sofie: Træk af den moderne opdragelses historie (1966). – 1967: 133-37 (K.E. Bugge)
- Riis, Knud: Højskolens religion (1998). – 1999: 194-96 (Ove Korsgaard)
- Riising, Anne: Guds frygt og oplysning. Odense bys historie 1700-1789 (1981). – 1983: 107-11 (Ingrid Markussen)
- Rokkjær, Åge m.fl.: Almen pædagogik (1987). – 1988: 147-50 (Ellen Nørgaard)
- Rüdiger, Mogens: Tjener i åndernes rige. Dansk Magisterforening 1918-1993 (1993). – 1993: 166-67 (Carl-Johan Bryld)

- Rørdam, Thomas: Foreningen for Folkehøjskoler 1941-81. 2. udg. (1984). – 1984: 184-85 (H. Engberg-Pedersen)
- Salling, Per: Fra tugtens tid. Erindringer fra Sorø Akademis Skole 1822-1962 (1990). – 1992: 142-44 (Christian Glenstrup)
- Salling, Per: Kom ihu hvad en levetid er. Bogen om forstander Søren Hansen Salling (1992). – 1993: 156-58 (Christian Glenstrup)
- Sandfeld, Gunnar: Skoleliv i Søllerød. Et stykke af den danske landsbyskoles historie (1975 og 1976). – 1976: 104-06 (Ingrid Markussen)
- Sandved, Arthur O.: Fra »kremmersprog« til verdensspråk. Engelsk som universitetsfag i Norge 1850-1943 (1998). – 1998: 152-53 (Jens Rahbek Rasmussen)
- Sane, Henrik Zip: Børnenes århundrede (1997). – 1997: 192-94 (Hans Vejleskov)
- Sane, Henrik Zip: Marie Kruses Skole – vejen til forstaden Farum (1994). – 1994: 174-75 (Peter Ussing Olsen)
- Sane, Henrik Zip: Stationsbyborgeren... En skabelsesberetning – Farum 1900-1920 (1996). – 1997: 184-87 (Ingrid Markussen)
- Schacht, A.R.: En praktisk mellem-skole. Bidrag til en skolereforms historie (1971). – 1972: 156-57 (Finn Held)
- Schmidt, Ingrid og Kaj: Sognets Stolthed. Skole i Billund i 100 år (1990). – 1993: 162 (Lejf Degnbo)
- Schmidt, J. Boisen: »Til duelige skoleholderes dannelse«. Jonstrup Seminarium 1790-1990. Red. Kaj Bonde (1992). – 1992: 125-26 (Tage Kampmann)
- Schmidt, J. Boisen: Læreruddannelsen og Jonstrup Statseminarium i 190 år (1981). – 1981: 147-48 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Schools and Education in Denmark. Udg. Det danske Selskab. 3. ed. (1982). – 1982: 107-08 (H. Engberg-Pedersen)
- Sigmund, Pia: Oldemor Erna. En beretning om en pioner og hendes tid (1991). – 1994: 172 (Harry Haue)
- Sigsgaard, Erik: Om børn og deres virkelighed. Set i perioder i over 300 år (1979). – 1979: 173-75 (Ellen Nørgaard)
- Simon, Erica: »...Solen står med Bonden op...«. De nordiske Folkehøjskolars idéhistorie (1988). – 1989: 143-44 (Søren Ehlers)
- Simon, Erica: Réveil national et culture populaire en Scandinavie. La genèse de la højskole nordique 1844-1878 (1960). – 1967: 111-14 (Roar Skovmand)
- Simonsen, Birgitte: Dansk uddannelsespolitik og planlægning (1976). – 175-77 (Ellen Nørgaard)
- Sirevåg, Tønnes: Niels Treschow. Skolemann med reformprogram (1986). – 1989: 131-32 (Thyge Winther-Jensen)
- Sjöstrand, Wilhelm: Freedom and Equality as fundamental Educational Principles in Western Democracy from John Locke to Edmund Burke (1973). – 1974: 85-89 (K. Grue-Sørensen)
- Sjöstrand, Wilhelm: Frihet och jämlikhet. Två grundbegrepp inom 60-talets svenska pedagogik (1970). – 1974: 89-94 (Ingrid Markussen)
- Skilda lärohus. Privat och offentlig undervisning – växelverkan, alternativ, förnyelsesinsatser. Rapport från ett nordisk symposium i Höllviken, Sverige, 5-6 november, 1987. Red. Ingrid Nilsson (1989). – 1990: 118-19 (Søren Ehlers)
- Skole i Hvalsø kommune – gennem 250 aar! (1988). – 1989: 141-43 (Else Karlshøj)
- Skolearkiver. Skoler på Møn, Stenløse kommune, Sakskøbing kommune, Lejre kommune. N. Zahles skole. Gl. Bakkehus 1855-ca. 1970. Registraturer udg. af Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm (1984). – 1985: 103-05 (Ingrid Markussen)
- Skolebøger i 200 år. Red. Vagn Skovgaard-Petersen med bidrag af Palle Lauring, Torben Gregersen, Per Krarup og Vagn Skovgaard-Petersen (1970). 1971: 144-48 (Roar Skovmand)
- Skolefag i 100 år. Red. Vagn Oluf Nielsen (1995). – 1996: 118-20 (Gunhild Nissen)
- Skolehistorie, Handicaphistorie, Idéhistorie. Et Nyhedsbrev tilegnet Ingrid Markussen (1998). – 1999: 190-92 (Kirsten Jansbøl)
- Skolen er gammel – styr den. Red. Knud Erik Andersen (1989). – 1990: 109-11, 125 (Peter Ussing Olsen og Tage Kampmann)
- Skolen i Ribe. Ribe Katedralskole 1145-1995. Red. Mette Bolding, Lars Ilsøe, Hans S. Jeppesen og Anette Vind (1995). – 1995: 163-65 (Harry Haue)
- Skolen på Ingemannsvej 1953-88. Udg. af skolen (1988). – 1988: 152-53 (Nete Balslev Wingender)
- Skolen. Årbok for norsk skolehistorie 1982. – 1983: 150-53 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Skolens formål – debat om skolens opgave. Red. Peter Lauritsen og Ole Varming (1985). – 1985: 78-82 (Sven Erik Nordenbo)
- Skoler og skolegang i Århus 1930-1970. Red. Ib Gejl (1978). – 1979: 153-55 (Vagn Hansen)
- Skovmand, Roar: Samspillet mellem Nordens folkehøjskoler indtil anden verdenskrig. – 1984: 178-80 (Vilhelm Nielsen)
- Skyum, Sigurd: Silkeborg Seminariums Historie (1986). – 1987: 202-06 (Viggo Larsen)
- Skaaning, Poul: Den unge Christen Kold – som samtiden så ham (1995). – 1996: 121-24 (K.E. Bugge)
- Skaaning, Poul: Livet på Friskolen. Glamsbjerg Fri-

- og Efterskole 1898-1998 (1998). – 1998: 156-57 (Søren Ehlers)
- Skårup Statseminarium 1803-1978. Red. Jens Peder Jensen (1978). – 1981: 147-48 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Slumstrup, Finn m.fl.: Grundtvigs oplysningstanker og vor tid (1983). – 1984: 185-87 (K.E. Bugge)
- Sløjdlæreruddannelse gennem 100 år. Sløjdhøjskolen i Esbjerg. Red. Henry Mogensen (1986). – 1987: 234-35 (Lejff Degnbol)
- Socialdemokratiet i Skandinavien. Unge pædagoger, Krut og Praxis: Skole – skolebevægelse – Socialdemokratiet i Skandinavien (1979). – 1980: 132-34 (Ellen Nørsgaard)
- Som jeg husker tiden. Lærere fortæller. Udg. af Skolehistorisk Samling, Viborg Amtskommune (1984). – 1987: 220-21 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Stegelmann, Jørgen: Højt til Vejrs gik Dannebrog. Krebs' Skole 1872-1972 (1972). – 1973: 106-12 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Steinfeld, Torill: På skriftens vilkår. Et bidrag til modersmålsfagets historie (1986). – 1994: 165-68 (Ingrid Markussen)
- Stenz, Chr.: Dansk Lærer i Grænselandet. Erindringer 1930-49 (1982). – 1984: 156 (Viggo Witt-Hansen)
- Strandsbjerg, Niels: Blindeinstitutioner i Danmark ca. 1858-1970 (1992). – 1993: 162-64 (Birgit Kirkebæk)
- Svanholt, O.: Bøger og Metoder i dansk Fremmedsprogsundervisning. En historisk Fremstilling (1968). – 1969: 140-43 (Per Krarup)
- Sørding Jensen, Sv.: Historieundervisningsteori (1978). – 1979: 167-71 (Ingrid Markussen)
- Takten, takten pass på takten. Studier i den offentlige opdragelses historie. Red. Petter Aasen og Alfred Oftedal Telhaug (1992). – 1993: 147-48 (Ellen Nørsgaard)
- Taylor, Joyce: Joseph Lancaster. The Poor Child's Friend (1996). – 1998: 151-52 (K.E. Bugge)
- Teglbjærg, Lars Stubbe og Carsten Hall: Bernadotteskolen (1999) – 1999: 192-94 (Ellen Nørsgaard)
- Telhaug, Alfred O. og Rolf Th. Tønnessen: Dansk Udaningspolitik under Bertel Haarder 1982-1992 (1992). – 1993: 136-38 (Joan Conrad)
- Thing, Morten: Kommunismens kultur. DKP og de intellektuelle 1918-1960 (1993). – 1994: 170-72 (Ellen Nørsgaard)
- Thirslund, Dorte: Friskolelæreres livsvilkår. 26 breve fra 1881 (1986). – 1987: 222-25 (Roar Skovmand)
- Thomsen, Mette: Kunsten og folkehøjskolen (1982). – 1983: 123-25 (Povl Eller)
- Tindbæk, Poul-Erik: Folkeoplysning og forandring (1982). – 1984: 182-84 (Finn Slumstrup)
- Tingsten, Herbert: Gud och fosterlandet. Studier i hundra års skolpropaganda (1969). – 1969: 131-35 (Roar Skovmand)
- Torpe, Harald: Aldrig løses Mand af Lære. Bidrag til Danmarks Lærerhøjskoles historie med hovedvægt på tiden 1959-1977 (1988). – 1989: 118-23 (Erik Jensen og Mogens Hansen)
- Trangbæk, Else: Mellem leg og disciplin. Gymnastikken i Danmark i 1800-tallet (1987). – 1988: 142-45 (Ning de Coninck-Smith)
- Træk af specialundervisningens historie. Handicap-historisk Tidsskrift. Udgivet af Historisk Selskab for Handicap og Samfund (2000). – 2000: 193-94 (Nete Balslev Wingender)
- Tønder Seminarie-Stat. Fortegnelse over lærere og dimittender fra Tønder seminarium 1788-1963. Ved Jens Lampe m.fl. (1963). – 1967: 122 (L.S. Ravn)
- Tønder Statseminarium 1788-1988 (1988). – 1988: 140-41 (Tage Kampmann)
- Uddannelsesreform – i international belysning. Undervisningsministeriets rådgiver i internationale uddannelsesspørgsmål (K. Helveg Petersen) (1974). – 1975: 107-11 (Ingrid Markussen)
- Udviklingslinier i Dansk Psykologi fra Alfred Lehmann til i dag. – 1987: 211-15 (Peter Lauridsen)
- Ungdommens historie. En antologi. Red. Claus Clausen (1985). – 1985: 89-90 (Søren Ehlers)
- Ungdomskultur. Årbog for ungdomskulturforskning 1985. – 1986: 178-79 (Søren Ehlers)
- Ungdomskultur. Årbog for ungdomskulturforskning 2 (1987). – 1987: 221-22 (Søren Ehlers)
- Ur Nordisk Kulturhistoria. Läskunnighet och folkbildning före folkskoleväsendet. XVIII Nordiska Historikermötet Jyväskylä (1981). – 1983: 88-93 (Troels Dahlerup)
- Vammen, Tinne: Rent og urent, hovedstadens piger og fruer 1880-1920 (1986). – 1987: 215-17 (Ellen Nørsgaard)
- Vanløse-dagbogen. En reformpædagogisk praksis. Red. Spæt Henriksen og Ellen Nørsgaard (1983). – 1983: 134-36 (Joan Conrad)
- Varming, Ole: Holdninger til børn (1988). – 1989: 139 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Vartov Børnehave. En grundtvigsk børnehave i København 1949-1989. Red. Hans Vejleskov (1989). – 1989: 145 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Verstege, Bjørn: Marie Mørks Skole – en skole med en historie (1995). – 1995: 169-70 (Lejff Degnbol)
- Vestre Borgerdyd 1787-1987. Red. J. Appel m.fl. (1987). – 1988: 158 (Harry Haue)
- Viborg Katedralskoles Jubilæumsskrift. 900 år. Red. Lizzie Andersen m.fl. (2000). – 2000: 191-92 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Warthoe-Hansen, O.: Skolehistorisk billedbog fra

- Randersegnen og Djursland (1971). – 1972: 146-48 (Knud Erik Tagmose og Else-Marie Boyhus)
- Warthoe-Hansen, Ole, Henrik Fode og Finn H. Lauridsen: Søkbøstaden Randers. Flodhavn og købmandsby (1980). – 1981 159-60
- Weinreich, Torben: Det kan jeg ikke huske! Om skolen i 1950'erne (1985). – 1986: 177-78 (K.E. Bugge)
- Wennäs, Olof: Striden om latinvældet. Idéer och intressen i svensk skolpolitik under 1800-tallet (1966). – 1968: 148-50 (Per Krarup)
- Wilhelm, Henrik: De store opdragere. Grønlands seminarier i det 19. århundrede (1997). – 1998: 150-51 (Michael Søgaard Larsen)
- Wingender, Nete Balslev: »..Drivhuset for den sygnende Plante!..«. Børn og opdragelse i åndssvageanstalten Gl. Bakkehus 1855-1902 (1992). – 1992: 131-33 (Lis Petersen)
- Wingender, Nete Balslev: Arven efter Martha Wærn (1992). – 1993: 162-64 (Birgit Kirkebæk)
- Winther-Jensen, Thyge: Undervisning og menneskesyn, belyst gennem studier af Platon, Comenius, Rousseau og Dewey – en antropologisk betragtningsmåde (1989). – 1990: 115-16 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Winther-Jensen, Thyge: Voksenpædagogik – grundlag og ideer (1996). – 1997: 177-79 (Chr. Vognsen)
- Wivel, Peter: Slaveanstalten. Skolens farlige forhistorie (1972). – 1973: 112-16 (Vagn Skovgaard-Petersen)
- Wøllekær, Johnny: En skole vokser frem. Odense Tekniske Skole gennem 150 år (1994). – 1995: 166-67 (Fl. Lind Hansen)
- Waaben, Ebba: Skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet. Foreløbig arkivregistratur (1978). – 1979: 149-50 (Ingrid Markussen)
- Yde, Henrik: Før selv de mindste af de små får del i livets glæde. Grundtvigsk folkeoplysning og socialistisk arbejderbevægelse – et historisk rids. – 1987: 230 (Søren Ehlers)
- Ægidius, Jens Peter: Mytologi og folkehøjskole (1978). – 1980: 124-27 (Roar Skovmand)
- Østre Borgerdyd 1787-1987. Årsskrift. Red. E. Barfod m.fl. (1987). – 1988: 158 (Harry Haue)
- Århus Seminarium 1909-1984. Udg. Viggo Larsen (1984). – 1985: 101-03 (Kaj Bonde)

8. Emneregister

Emneregistret til de første seks grupper er udarbejdet på grundlag af oplysningerne i titlerne; tallene henviser til de enkelte numre i indholdsoversigten.

- Adler, Hanna: 179
- aftenskoleundervisning: 147
- Ahm, Axel: 312
- Ahms kursus: 312
- almueskole: 108, 201
- amtmand: 340
- Amtshistorisk Arkiv i Randers: 394
- amtsskolekonsulenter: 130, 140
- andelsbevægelsen: 28
- anskuelsesbilleder: 79, 224, 337
- Appel, Cornelius: 24
- Askov Højskole: 24, 35
- Bang, Nina: 68
- Bennedsen, Dorte: 1
- Bentzen, Aage: 41
- bibelhistoriske sange: 38
- bibliografier: 270-311
- biblioteker: 316, 329, 384
- Biblioteket for det folkelige arbejde: 329
- billedsamling: 391
- Bjerregaard, Ritt: 2
- Bonn: 233
- Borgbjerg, F.J.: 131
- borgerskole: 110
- borgerskoleeksamen: 125
- Bostrup, Ole: 355
- Brandts Klædefabrik: 337
- Bruun, Georg: 62
- Bugge, K. E.: 155
- Bygdeå: 121
- centraliserings/decentraliseringskonflikten: 132
- Christensen, Lauritz Brahe: 144
- Clausen, Karl: 313
- Comenius, Johann Amos: 235, 357
- Coninck-Smith, Ning de: 383
- Dam, Poul: 3
- Danmarks Grafiske Museum: 337
- Danmarks Lærerhøjskole: 66, 115, 149, 185, 200
- Danmarks pædagogiske Bibliotek: 224, 333
- Danmarks Pædagogiske Universitet (DPU): 321
- dannelse: 54, 55, 62, 84, 93, 103, 154, 162, 163, 216
- Dansk Historisk Fællesforenings skolehistoriske udvalg: 344
- Dansk Institut for Gymnasiepædagogik (DIG): 336
- Dansk Skolemuseum: 77, 117, 181, 207, 231, 266-69
- Danske Selskabs Skole, Det: 32

Danske Skole, Den, i Lund: 97
 danskfaget: 51
 delingen af børn: 59
 demokrati: 213, 216
 dimissionstaler: 62, 104
 Duisburg: 338
 Døjringe: 194
 efterårsferie: 322
 Ehlers, Søren: 211, 237
 eksamen: 120
 embedsbøger: 320
 Emdrupborg, Forsøgsskolen på: 11, 148
 Enemark, Inger: 363
 enhedsskole: 48
 enkeltfagskurser: 158
 erhvervsfaglige grunduddannelse: 83
 erindringer: 52, 101, 111, 118, 157, 331, 354, 366, 375, 376, 390
 Esbjerg: 36
 Espergærde Amtsgymnasium: 384
 faglærereksamen: 126
 Fakse: 368
 filosofi: 164
 filosofikum: 103
 Finland: 44
 Flakkebjerg Skolemuseum: 327, 377
 Flensborg Avis: 137
 Flensborg: 220
 Fogh, Carl Johan: 179
 folkeoplysning: 63, 211, 237
 folkesang: 50 (se også sang og skolesang)
 folkeskole: 11, 32, 51, 57, 97, 100, 101, 116, 148, 150, 159, 170, 171, 185, 192, 193, 202, 203, 232, 328, 349, 358, 378, 391, 398
 formning: 217
 formålsparagraffer: 328, 334
 forskningsbiblioteker: 168
 forskningscenter: 66
 forskningsprojekter: 160, 341
 forskoler: 195
 forsøgs- og udviklingsarbejde: 177
 forsøgsskole: 11, 148
 Frank, Eilif: 388
 Fredericia Gymnasium: 62
 Frederiksborg Statsskole: 332
 Frederiksen, Lars: 70
 Frederiksen, Kirstine: 179, 196
 Frederiksværk: 324
 friskole: 71, 330, 354, 365, 388
 Fyn: 362
 Föreningen för svensk undervisningshistoria: 234
 Gernes, Poul: 4
 Gladsaxe: 69
 Glenstrup, Christian: 346
 gratisprincippet: 170
 Grundtvig, N.F.S.: 38, 40, 43, 81, 107, 155, 171, 172, 315, 389
 Grundtvig-Biblioteket: 172
 Grønlands undervisnings- og skoleforhold: 26, 74, 75, 226
 gymnasium: 21, 23, 47, 55, 62, 93, 94, 113, 141, 142, 164, 168, 174, 180, 205, 216, 316, 332, 347, 373, 384 (se også lærde skole)
 gymnastik: 335
 Hammerich, Martin: 212
 handelsskole: 86, 87, 139, 345
 Hansen, Hans Henning: 333
 Hansen, Poul: 30
 Harriidslev: 398
 Heinesen, Knud: 5
 Helsing: 324
 Helsingør Latinskole: 384
 Herning Gymnasium: 174
 Herning: 343
 HF: 20
 historielæreboøger: 27
 historieundervisning: 53, 61, 93, 94, 153, 225, 228, 347, 378
 Historisk Selskab for Handicap og Samfund: 381
 hjælpeklasser: 48
 Hjørring Gymnasium: 180
 Holmgaard, Iver Kristensen: 173
 Horsens Handelsskole: 86
 Horsens: 86, 342
 hæren: 145
 Høgsbro, Sofus: 19
 højere skole, den: 216
 højskole: 22, 24, 28, 30, 35, 42, 54, 90, 96, 107, 176, 198, 350, 370, 390
 højskoleerindringer: 390
 håndarbejde: 133
 Haarder, Bertel: 6
 idræt: 58
 indbyrdes undervisning: 108
 Ingemann, B.S.: 39
 Island: 84
 Jensen, Ejvind: 11
 Jensen, Georg: 4
 Jensen, Johannes V.: 114
 Jensen, Ole Vig: 7
 Jerndorff, August: 371
 Jespersen, Ingrid: 219
 Jessen, Jens: 137
 Joakim Larsen-prisen: 346
 Jonstrup Seminarium: 156, 382
 jubilæumsbøger, gymnasiets: 94
 Jørgensen, Jørgen: 143
 Kampmann, Tage: 380

Kaper, Ernst: 41
 karakterbog: 358
 Karlshøj, Else: 361
 kartoffelferie: 322
 Katrinedalsskolen: 116
 Kirkeskoler, De forenede: 101
 Klausen, K.M.: 167
 Knud Rasmussen's høgskole: 176
 Knudsen, Holger: 8
 Koch, Hal: 22
 Kolding Gymnasium: 62
 konfirmation: 102, 152
 konfirmerede ungdom: 65
 Kongeåen: 372
 Korshøgskolen, Harridslev: 398
 kristendomsundervisning: 41
 Krogerup Høgskole: 22
 Kvols: 147
 København: 48, 49, 118, 148, 191, 233, 358, 375, 383
 København-Bonn erklæringerne: 233
 Københavns Universitet, Institut for Nordisk Filologi: 375
 Københavns Universitet, Institut for teoretisk Pædagogik: 82
 Køge: 110
 landboreformerne: 27
 Landsarkivet: 376
 landsbyskole: 31, 359, 368
 Larsen, Carl: 350
 Larsen, Helge: 9
 Larsen, Joakim: 346
 Larsen, K.E.: 10
 Larsen, Niels: 250
 latinundervisning: 199
 Lejre: 89
 lejrskoler: 230
 Lilleskolen: 100
 Loft, Johannes: 99
 Lund, Erik: 62
 Lund, Hans: 96
 Lund: 97
 Lyngø, H.S.: 219
 lærde skole/latinskole: 141, 169, 201, 352
 lærebøger: 27, 51
 lærere: 81, 137, 142, 144, 173, 187, 320
 lærererindringer: 52, 157, 366, 375, 376
 lærerkorps: 169
 lærerkreds: 135
 læreruddannelse: 45, 66, 72, 115, 127, 149, 185, 200, 321 (se også seminarier)
 læsebøger: 232
 læsefærdighed: 121, 151, 152, 223
 læseklasser: 197
 læseprøve: 46
 løbedegneordningen: 353
 Madvig, J.N.: 103
 Marckmann, Wilhelm: 11
 Maribo: 104
 Marx, Karl: 103
 matematik: 163, 192
 medbestemmelse: 347
 mellemsskole: 191
 Metropolitanskolen: 47, 141
 mindretal: 190, 209
 mindretalsskoler: 92, 233
 Moshøj Centralsskole: 391
 Munch, P.: 93
 museer: 33, 397 (se også skolemuseer)
 musik: 156
 Nielsen, Carl: 34
 Nielsen, Stinus: 12, 37, 105
 Nielsen, Tove: 13
 Nissen, Gunhild: 213
 Nordens folkelige akademi: 106
 Nordentoft, Inger Merete: 116
 Norge: 122, 145, 229, 235, 323, 379, 393
 Norsk Selskab for Skolehistorie: 379
 Nørgaard, Ellen: 214
 Nørvig, Anne Marie: 11
 Odense Katedralskole: 55
 Odense Universitet, Historisk Institut: 347
 Ollerup Friskole: 354
 Olrik, Hans: 123
 Olsen, Mads: 81
 Olsen, Tom Ploug: 14
 orienteringsfag: 193
 Oslo Universitet: 228
 Pedersen, Uffe Gravers: 15
 Pederstrup slot: 46
 Peitersen, Estrid: 16
 personalhistorie: 178
 Petersen, Jens Vilhelm: 55
 Petersen, K. Helveg: 17
 pigeskoledprogrammer: 369
 Plessen, C.A. von: 392
 Poulsen, Jørgen Egedal: 11
 prisopgave: 387
 pædagogik: 40, 43, 69, 98, 113, 155, 179, 196, 236, 331
 pædagogikstudiet: 228
 pædagogikum: 23
 pædagogisk studiesamling: 77, 168
 radio: 67
 Randers amt: 395
 Randers: 394
 Rasmussen, Knud: 176
 realeksamen: 120
 religionslærer: 99

Religionslærerforeningen: 99
 Reventlow, C.D.F.: 29
 Reventlow, Ludvig: 175, 362
 Ribe amt: 35
 Ribe Katedralskole: 373
 Roskilde Bibliotek: 316
 Roskilde Katedralskole: 316
 Rovsing, Kristen: 179
 Rødding Højskole: 24, 96
 Rømø: 349
 Rådhusstræde nr. 6 (Dansk Skolemuseum): 181
 samfundsfag: 72
 samtdsorientering: 218
 sang: 232 (se også folkesang og skolesang)
 sangbøger: 54 (se også skolesang)
 sanghistorie: 313
 sangtradition: 42
 Schrøder, Ludvig: 24
 sekularisering: 84
 seminarier: 109, 128, 153, 156, 184, 314, 363, 374,
 382 (se også læreruddannelse)
 Sjælland: 108
 Sjællands Stiftsbibliotek: 316
 skolebestyrelse: 341
 skolebiblioteker: 168, 384
 skolebogsbetænkningen: 165
 skolebyggeri: 88, 113
 skolebygninger: 203
 skoledirektioner: 49
 skoleerindringer: 101, 111, 118
 skolefag: 151, 154
 skolefilmordninger: 134
 skoleforsøg: 116, 148
 skolegang: 221
 skolehistorisk forskning: 229
 Skolehistorisk Selskab: 339
 skolehistoriske foreninger i Finland: 44
 skolehistoriske samlinger: 314, 398
 skolehistoriske specialer: 311
 skolekrøniker: 188
 skoleloven af 1899: 60
 skolelovene af 1958: 183
 skolelovgivning: 60, 183, 209, 226
 skolemuseer: 77, 117, 181, 207, 327, 342, 377, 392
 skolen og samfundet: 238-65
 skoleplan: 36
 skolesang: 25, 50 (se også sang)
 skolesangbog: 34
 skolestatistik: 351, 361
 skoleundersøgelse: 395
 skoleåret: 56
 Skovgaard-Petersen, Vagn: 216
 Skovmand, Roar: 89, 206, 227
 skrivefærdighed: 151, 152, 223
 Slesvig: 50, 92, 187, 188, 189, 220
 sløjd: 325
 småbørn: 66
 sognekort: 78
 sorte skole, den: 389
 Sorø Akademi: 107, 199
 Sprogforordningen af 18. december 1888: 189
 Statens pædagogiske Forsøgscenter: 177
 stavetab: 137
 sthyrke cirkulære: 49, 60, 61
 stilehæfter: 360
 Storm, Johan Frederik Breda: 122
 studentrhuen: 76
 studierejse: 363
 Svendsen, Rasmus: 368
 Sverige: 234, 325, 393
 Sydsjælland: 392
 Sæby kommune: 318
 Sædder: 81
 særklasser: 174, 343
 Sønderjylland: 112
 Sønderjysk Studenterforening: 182
 tegning: 47, 217
 tekniske skoler: 186
 tilsynet med skolen: 150, 204, 205
 timetal: 58
 Toftum Skole: 349
 toklasede landsbyskole: 359
 Torsted: 138
 tosproget undervisning: 220
 tv: 67
 Tyskland: 363
 Tønder Seminarium: 363, 374
 Tårnby: 367
 uddannelse: 145
 uddannelsesforskning: 364
 uddannelseshistorisk litteratur: 270-305
 uddannelsesvalg: 86
 udstillinger: 324, 367, 373
 Udvalget for sikring af skolehistorisk materiale: 385,
 386
 udviklingsarbejde: 69
 undervisning: 67, 95, 98, 108, 164, 175, 220
 undervisningsbilleder: 338
 undervisningsfrihed: 212
 Undervisningsministeriet: 85, 231, 363
 undervisningsministre: 1, 2, 5, 6, 7, 9, 13, 17, 68, 80,
 131, 134
 Ungdomsbyen: 177
 ungdomsskole: 64, 167
 USA: 179
 valgmenighed: 90
 Vallekilde: 30
 Vallensved: 392

Varde lærerkreds: 135
Vartov: 146, 172
Vejle: 230
Vesterborg Seminarium: 184
Vesterbro: 31
Vestjylland: 119, 135
vestjysk skoleordning: 119
viden: 154
Vorbeck, Carl Frederik: 73
Vordingborg Statsseminarium: 314

Wilster, Chr.: 222
Wærn, Martha: 396
Zahle, Nathalie: 371
Ørre: 173
Øster Farimagsgades Skole, København: 358
Østergaard, Anders: 18
åben-plan skoler: 136
Årbog for Dansk Skolehistorie: 210
Århus: 221
Aastrup, Olaf: 230

ISBN 87-87185-08-3